

kol~~o~~ktif 15118

ekososyalist dergi | subat 2015 | sayi: 18

Solun Geleceği Üzerine

Ursula K. Le Guin

“Sol”, Fransız Devrimi’nden bu yana anlamlı bir kavram; sosyalizm, anarşizm ve komünizm ile daha geniş bir anlam kazandı. Rus Devrimi ile tamamen sol görüşlü bir iktidar geldi; solcu ve sağcı hareketler İspanya’yı ikiye böldü; Avrupa ve Kuzey Amerika’daki demokratik partiler iki kutup arasında saflaştılar; ABD’deki gericiiler “komünist solcuları” 1930’lardan Soğuk Savaş’a kadar şeytanlaştırırken, liberal karikatürçüler muhalefeti ağzında puro olan şişman bir plutokrat gibi resmettiler. Sol/sağ zıtlığı, sıklıkla bir aşırı basitleştirme olmasına rağmen, iki yüzyıl boyunca dinamik dengenin bir açıklaması ve anımsatıcısı olarak kullanılıyordu.

Yirmi birinci yüzyılda, bu kavramları kullanmaya devam ediyoruz, peki soldan geriye kalan ne?

Devlet komünizminin başarısızlığı, sosyalizmin bir derecede demokratik hükümetlerdeki sessiz tahkimi ve politikanın kurumsal kapitalizmin yönlendirmesiyle sürekli olarak sağa kayması gibi gelişmeler, ilerici düşüncenin arkaik veya gereksiz ya da hayal ürünü olduğu algısını yarattı. Sol, düşüncesi açısından marjinalleşti, amaçları açısından bölündü, birleşme kabiliyeti açısından güven vermemeye başladı. Özellikle ABD’de sağa kayma o denli güçlü oldu ki eskiden anarşizmin veya sosyalizmin konduğu terör umacısı yerini şimdi liberalizm aldı ve artık gericiilere “ılımlı” deniyor.

Peki, sol gözünü kapamış, yalnızca sağ elini kullanmaya çalışan bir ülkede, iki elini ve iki gözünü kullanabilen Murray Bookchin gibi bir eski tüfek ne yana düşüyor?

Onun okurlarını bulacağını düşünüyorum. Pek çok insan, eylemlerine dayanak olacak tutarlı, yapıcı bir düşünce arayışında – sonuçsuz kalan bir arayış... Özgürlükçü Parti gibi ümit vaat edici görünen teorik yaklaşımlar, kuzu postuna bürünmüş kurt çıktı; İşgal Et hareketi gibi, bir soruna yönelik acil ve etkili çözümler, yapısal açıdan zayıf ve uzun vadede dayanıksız çıktı. Toplumun göstere göstere aldattığı ve ihanet ettiği genç insanlar, zeki, gerçekçi, uzun vadeli bir düşünce arayışındalar: atıp tutan bir başka ideoloji daha değil, pratik ve işe yarayan bir hipotez, nereye gittiğimiz kontrolünü nasıl yeniden ele alabileceğimize dair bir metodoloji. Bu kontrolü elde etmek, toplumu denetimi altına almak istediği güç kadar kuvvetli şekilde ve bir bütün olarak derinden etkileyen bir devrim gerektirecek.

Murray Bookchin, bir şiddetsiz devrim uzmanıydı. Tüm hayatı boyunca planlı ve plansız radikal toplumsal değişimler ve bunlara nasıl hazırlanılacağı üzerine düşündü. Makalelerinin geçtiğimiz ay Verso Books tarafından yayınlanan yeni bir koleksiyonu olan “The Next Revolution: Popular Assemblies and the Promise of Direct Democracy” (Sonraki Devrim: Halk Meclisleri ve Doğrudan Demokrasi Vaadi) yaşamından sonra onun düşüncelerini, yüz yüze olduğumuz tehditkar geleceğe taşıyor.

Sabırsız ve idealist okurlar, onu rahatsız edici derecede kalın kafalı bulabilirler. Gerçekliğin üzerinden atlayıp sonu mutlu biten hayallere dalmak istemez çünkü. Politik eylemiş gibi görünen ama kurallara karşı gelmekten ibaret olan şeylere karşı

isteksizdir: “Bir kargaşa veya ‘yaratıcı kaos politikası’ veya nahif bir ‘sokakları zapt etme’ pratiği (genellikle bir sokak festivalinden biraz fazlası), katılımcıları, ergen sürülerine dönüştürür.” Bu durum, Aşk Yazı açısından, kesinlikle İşgal Et hareketi için olduğundan daha geçerli. Yine de her zaman için haklı bir uyarı.

Fakat Bookchin, asık suratlı bir bağınaz değil. Onu ilk olarak bir anarşist olarak okudum. Muhtemelen kendi neslinin en belagatli ve düşünceli olanı. Ve anarşizmden uzaklaşarak, özgürlükten aldığı haz duygusunu yitmedi. O hazzın ve özgürlüğün bir kez daha, kendi öforik sorumsuzluğunun enkazına gömülmesini istemiyordu.

Tüm siyasal ve toplumsal düşüncenin sonunda yüzleşmek zorunda kaldığı, elbette, çevrenin, dizginsiz sanayi kapitalizminde dönüşsüz şekilde bozulması: teknoloji dikkatimizi bu meseleye vermemizi hep daha da fazla engellerken, bilimin elli yıldır bizi ikna etmeye uğraştığı muazzam hakikat. Sanayileşme ve kapitalizmin bize sağladığı her fayda, bilim, sağlık, iletişim ve konfordaki her harika ilerleme, aynı ölümcül gölgeyi taşıyor. Sahip olduğumuz her şey, dünyadan aldıklarımız; ve giderek artan bir hız ve kibirle alırken, artık daha da azını kısır veya zehirli olarak iade ediyoruz.

Yine de süreci durduramıyoruz. Kapitalist bir ekonomi, tanımı gereği, büyüme sayesinde ayakta kalır; Bookchin’in gözlemlediği üzere: “Kapitalizmin akılsız genişlemesinden vazgeçmesi, intihar etmesi anlamına gelecektir.” Aslında yapmış olduğumuz şey, kanseri toplumsal sistemimiz için bir model olarak seçmek.

Kapitalizmin büyü ya da öl şartı, ekolojinin karşılıklı dayanışma ve kısıtlılık şartı ile taban tabana zıtlık oluşturuyor. İki şart, birlikte var olamazlar; aynı şekilde, bunların uzlaştırılabileceği miti üzerine kurulu hiçbir toplum da artık ayakta kalamaz. Ya ekolojik bir toplum kuracağız ya da toplum, statüsü ne olursa olsun herkes için iflas edecek.

Murray Bookchin, yaşamını büyü ya da öl kapitalizminin açgözlü karakterine karşı çıkararak geçirdi. “The Next Revolution”daki dokuz makale, bu emeğin en zirve noktasını temsil ediyor. Eşitlikçi ve doğrudan demokratik bir ekolojik toplum için, onu nasıl inşa edeceğimize yönelik pratik bir yaklaşımla beraber teorik temel. Toplumsal değişimi amaçlayan önceki hareketlerin başarısızlıklarını eleştiriyor, doğrudan demokrasi vaadini diriltiyor ve kitaptaki son makalede, çevresel krizi gerçek bir seçim yapma anına nasıl dönüştürebileceğimize dair ümidini kağıda döküyor – felç edici cinsiyet, ırk, sınıf, ulus hiyerarşilerini aşmak için bir şans; toplumsal sistemimizin radikal kötülüğüne yönelik radikal bir tedavi bulmak için bir şans.

Okurken, Murray Bookchin okumalarım sırasında sık sık olduğu gibi duygulandım ve minnettar oldum. Net düşünceye ve ahlaki sorumluluğa olan saygısı ve gerçekçi bir ümide yönelik dürüst ve tavizsiz arayışı ile o gerçek bir Aydınlanma çocuğu.

Not: Bu yazı <http://motherboard.vice.com/read/ursula-le-guin-future-of-the-left> sitesinden alınmış ve Serap Güneş tarafından çevrilmiştir.

İçindekiler

- 1 • Ekoloji Kolektifi İçin Bir Bakiye Denemesi:
Nereden Geliyor, Nereye Gidiyoruz?
* Fevzi Özlüer - Ethemcan Turhan
- 6 • Yeni Türkiye'nin Yeni Kentsel Düzeni
* Fevzi Özlüer
- 14 • Karanlıkta Kaçan Adam
* Cenk Yiğiter
- 16 • Bir İlke Olarak İdarenin Sorumsuzluğu: Soma
* Özgün Rüya
- 18 • Bir Kuş Nasıl Bakar?
* Cömert Uygur Erdem
- 20 • (Yerel) Ekoloji Hareketleri ve (Yerel) Siyasetin Hasbihâli
* sinan erensü
- 22 • Strateji Tartışmasına Katkı: Müşterekler Politikasının
Güncelliği
* Begüm Özden Fırat - Fırat Genç
- 27 • Anketten Siyasete, Sayılar Ne Der Ne Demez
* Bengi Akbulut
- 29 • Ağacı Ağaç, Masayı Masa Diye Çağırarak
* Fevzi Özlüer - Röportaj
- 35 • Suriyeli Linçlerine Karşı Misafirin Adını Koymak
* Aslı İkizoğlu Erensü
- 38 • Ekoloji Mücadelesinde Yalova Deneyimi
* Merthan Özcan - Röportaj
- 41 • Oscar ve Marcela Olivera: "Demokrasi Aslında Kimin
karar Verdiğiyle İlgilidir" *Röportaj: Bengi Akbulut
- 44 • Aliler
* Serkan Kaptan
- 46 • Hepsi Patatesler ve Bilgisayarlarla İlgili
* Pm - Çeviri: Ethemcan Turhan
- 50 • Ekosozyalizm: Uçurumun Tepesine Varmadan
Frenlere Asılmak
* Michael Lowy - Çeviri: İrmak Ertör
- 54 • Ekonomik Ayrışma (Decoupling) Kavramı:
Esrar Perdesini Aralıyoruz
* Joshua Nelson - Çeviri: Arif Cem Gündoğan
- 56 • İçinden Papatya Suyu Geçen Öykü
* Özlem Geniş
- 56 • Basitçe Yaşamak, Hep Birlikte
* Giorgos Kallis - Çeviri: Ethemcan Turhan

ekoloji kolektifi derneği adına sahibi: h. hande atay
sorumlu yazı işleri müdürü: cömert uygur erdem
dergi editörü: ethemcan turhan, fevzi özlüer
tasarım konsept: harman saner çakmak • samet zeydan
tasarım uygulama: emin barış tarım

ISSN 2146-9288

yönetim yeri: inkilap sok. 26/4 kızılay/ankara
www.ekolojistler.org • ekolojikolektifi@yahoo.com
telefon: (0312) 425 77 64 • faks: (0312) 425 77 64
yayın tarihi: Ocak 2015
basım yeri: mattek matbaacılık basım yayın tanıtım tic. san. ltd. şti
ağaç işleri sanayi sitesi 1354 cd. 1362 sk. no:35 ivedik-ankara tel: (0312) 433 23 10

Ekoloji Kolektifi İçin Bir Bakiye Denemesi: Nereden Geliyor, Nereye Gidiyoruz?

Fevzi Özlüer - Ethemcan Turhan

Ekoloji Kolektifi Derneği'nin temelleri, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde kurulan İksir Topluğuna kadar uzanmakta. İksir, anti-kapitalist bir çevre mücadelesi yürütmek iddiasıyla 1997 yılında kurulmuştu. Kuruluş bildirgesinde, çevrenin bir metaya dönüşmesine, tüketim kültürüne ve tek tip yaşam biçimine karşı yeni bir yaşamın kurulabileceğini savunan bir doğa-kültür topluluğuydu. Çalışmaları sırasında, öğrenci mücadelesi içinde yer almış ve öğrenci hareketinin de çevre sorunlarına sahip çıkması için çaba göstermişti. Bu amaçla Bergama'da yürüyen altın madeni karşıtı harekete ve nükleer karşıtı mücadeleye destek olmuştu ve dahası Türkiye'de doksanlı yılların bu döneminde ön plana çıkan bu iki çevre sorununa karşı mücadele içerisindeydi. İksir, Bergama altın madeni karşıtı mücadeleyi desteklemek için 1997 yılından itibaren yerel mücadeleye de destek oldu. 1998 yılından itibaren Akkuyu'daki pek çok nükleer karşıtı mitinge katılım gösterdi. Bu süreçte Cebeci kampüsünde "anükleer" ismiyle bir broşür çıkartarak tüm toplulukları nükleer karşıtı mücadelenin içinde tutmaya çalıştı. İksir bileşenleri olarak nükleer karşıtlığını sadece bir enerji sorunu olarak görmeyip bununla birlikte sorunu bölgesel ve dünya barışı olarak kavramıştık. Bu haliyle Halepçe katliamı yıl dönümlerinde, insan hakları haftalarında etkinlikler düzenledik; "Kaybedilenler Ormanı" ismiyle Cebeci kampüsünde, barış ve kardeşlik için hepimiz orman olmalıyız mesajını verdik.

Orman gibi çeşitlilik ve birlik içinde yaşamının önünde engel olan kapitalist tüketim kültürüne karşı en önemli kampanyalardan biri de "Masa da masaymış hal!" etkinlikleri oldu. Evlerimizde biriktirdiğimiz ve kıymet verdiğimiz, kullanmadığımız eşyalarımızı bir masaya koyarak karşılıklı değiş tokuş pratikleri örgütledik. Bu kampanya aynı zamanda 1999 yılında yaşanan Adapazarı ve Düzce depremleri sırasında kampüste yardımların da organize bir biçimde toplanmasına ön ayak olmuştu. Karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma ağlarını kurmak isteyen İksir üyesi öğrenciler, Düzce depremi sırasında hem yardım topladı, hem de depremedelerle dayanışma içinde aylarca bölgede kaldı.

1999 yılında Çamlıhemşin'de Hidroelektrik santrali (yeni tabirle HES) yapılacağı haberleri basına yansımıştı. Bu projeye karşı "İksirimizi sokağa salıyoruz" diyerek dört ay süren bir kampanya yürütüldü. 7-9 Mayıs 1999'da İksir ilk kitlesel HES karşıtı eylemi Çamlıhemşin'de gerçekleştirdi. Daha sonra çalışmalarını Ankara'da diğer öğrenci toplulukları ile sürdürerek HES sorununu gündem yaptı. Bu yürüttüğü çalışmalar "Vatandaş Mustafa" belgeselinde de (<http://bit.ly/VatandasMustafa>) tarihe geçti.

İksir 2000 yılında GSM operatörlerinin gelişi güzel serpiştirdiği baz istasyonları başta olmak üzere kentsel gündeme müdahil olmak için çaba harcadı. Demokratik Kent Konseyi Girişimi çalışmalarında yer aldı. Aynı yıl, “Üniversite ve Kent Konuşuyor” ismiyle bir sempozyum düzenledi. Bu sempozyumda, kırsal ve kentsel sorunların bir arada ele alınması ve ortak bir mücadele hattı oluşturulması gerektiği fikrinin temsilcilerinden birisi oldu. Bir yıl sonra nükleer karşıtı mücadele önemli bir başarı yakaladı. Fakat Türkiye’de 1999 depremi sonrasında IMF politikalarını içselleştirilmiş, hızlı bir özelleştirme dalgası içine girilmişti. Kamu yönetimi ve ekonomi 80 darbesinin iz düşümünde köklü bir dönüşüm yaşıyordu. Özelleştirmeler hızlanırken, doğa varlıkları da giderek pazarın malı haline gelecek biçimde düzenleniyordu. 2002 genel seçimleri hemen öncesinde tüm toplumsal muhalefet “cezaevi operasyonları” bahanesiyle bastırılmıştı.

1. Ekoloji Kolektifi’nin Kuruluşu

a) Kitlese Ekoloji Mücadelesi

2002 sonunda iktidara gelen AKP hükümetine dikensiz bir gül bahçesi bırakılıyordu. Bu süreçte İksir üniversite mücadelesi içerisinde çıkardığı yayınlara üniversite sonrasında da devam etti. İki sayı daha “İksir” ismiyle bu yayınlar devam etti. 2003’e gelindiğinde Türkiye’nin Irak’ta yürütülen savaşa girmemesi için süren kampanyaların içinde yer aldı. Türkiye bu dönemde yeni yönetim politikaları uğrağına girmişti. Bu uğrakta mücadelenin biçim değiştirmesiyle üniversitelerin farklı çevre ve doğa topluluklarıyla birlikte “Ekoloji Kolektifi” kuruldu. Ekoloji Kolektifi’nin kuruluş yıllarında, anarşist grupların ekoloji temelli çalışmaları, “Toplumsal Ekoloji” dergi çevresi, Yeşiller hareketinden bileşenler ve farklı sivil toplum kuruluşları içinde çalışma yürüten çevre örgütleri bileşenleri bulunuyordu. Geniş resimde 2000’li yıllardan itibaren Türkiye’nin sermaye birikim sürecinde kamu varlığı olan fabrikaların, enerji hatlarının, su tesislerinin, altyapıya hizmet eden doğal varlıkların IMF ve Dünya Bankası ile girilen yapısal uyum programı çerçevesinde özelleştirmesi hız kazanmıştı. Bununla birlikte doğa varlıkları da özelleştirmelerin konusu haline gelmiş ve bunu müteakip kamu yönetiminde köklü bir dönüşümü öngören yasalar ardı ardına çıkıyordu. Maden Kanunu, Çevre Kanunu gibi kanunlar korumacı değil, piyasacı bir mantıkla yeniden düzenleniyordu. Bu süreç içerisinde Ekoloji Kolektifi pankartıyla katıldığımız ilk eylem de Kamu Yönetimi Temel Kanunu Yasa Tasarısı’na karşı sendikaların çağrısıyla yapılan eylemdi. Ekoloji Kolektifi üyeleri olarak bu tasarıya karşı toplumsal muhalefetin bir parçası olarak 2004 yılında “Yönetişim Değil Özyönetim” pankartıyla Ankara’da meydanlara çıktık.

b) Özyönetime Dayalı Bakış Açısı

Yapısal uyum programları çerçevesinde (özellikle küçük üretici) tarımın küçültülmesi, arazi toplulaştırma, endüstriyel ve kapitalist tarıma geçiş ve kır nüfusunun azaltılması devle-

tin en önemli gündem maddeleri olarak belirmişti. Kırdan kente göçü tetikleyerek yeni kentsel pazarlar yaratmaya yönelik bu sürece karşı “Yaşam Patentlenemez!” bildirgesiyle 2004 yılında GDO’ya Hayır Platformu’nun kuruluş sürecinde yer aldık. Bu süreç aynı zamanda Ekoloji Kolektifi’nin bugüne kadar yürüttüğü en önemli çalışmalardan birisidir.

c) Emeğin Ekolojisi Perspektifi

2005 yılında Ekoloji Kolektifi, Çevre Mühendisleri Odası ile birlikte “Ekolojik Yaşam Söyleşileri” gerçekleştirdi. Bu tartışmalar daha sonra kırın kapitalistleşmesi, kentsel mücadele pratiklerini de barındıracak şekilde “Kırda Yoksulluk ve Direniş” adlı kitapta yansıtılmıştır. Ekoloji Kolektifi bu kitabın girişinde yayınladığı “Emeğin Ekolojisini Yeniden Kurmak” bildirisiyle emek ve doğa sömürüsüne karşı ortak bir mücadele hattı örgütlenmesi gerektiğini savundu. Böylece, ekoloji mücadelesini sosyalist bir program ve söylem ile inşa etme konusunda Türkiye’deki yerleşik sosyalist siyasi örgütlerden daha erken bir noktada programatik düzeyde yaklaşım sergilemiştir.

d) Yerel Mücadelelerin Desteklenmesi

Ormanların ve kıyıların pazara açılması süreci 2000’lerin ortasından itibaren yeni kentsel politikalarla aşırı hızlanmıştı. 2004 yılında Antalya Sorgun Ormanları’nın turizm şirketlerine peşkeş çekilmesine karşı yürütülen Sorgun Platformu’nun kuruluşu da tam bu saldırıya karşı bir cevap niteliği taşıyordu. Ekoloji Kolektifi, bu platformun kuruluş sürecinde aktif olarak yer aldı. Ankara’da yerel örgütlerin katılımıyla 2000’lerin ilk merkezi çevre mitingi 2005 yılında Ankara’da düzenlendi. Toplanan 160.000 imza Cumhurbaşkanlığı’na teslim edilerek, bu kıyımın durdurulması istendi. Bu çabaların sonunda 2007 yılında mahkeme bu orman kıyımını durdurdu ancak kamuoyuna mal olmuş orman yağması yine de hız kesmedi. Ekoloji Kolektifi’nin“Kapitalizm Kırletir” pankartı bu eylemle meydanlara çıktı. Aynı süreçte AB uyum politikalarıyla birlikte bölgesel bir güç olma niyeti Türkiye’nin gündemine nükleer santral projesini yeniden sokuyordu. 2006 yılında Nükleer Karşıtı Platform’un ikinci kuruluş döneminde de Ekoloji Kolektifi yukarıda belirtilen politik perspektifiyle yer aldı. Bu minvalde aynı yıl Sinop’ta düzenlenen nükleer karşıtı mitingin hazırlık sürecine merkezi düzeyde yer aldık ve on bin kişinin katıldığı Sinop Mitingi’nin örgütlenmesine katkı sunduk. Bu mitingin yoğun bir katılımıla gerçekleşmesinde başarılı bir mücadele süreci kadar, sanatçı Kazım Koyuncu’nun 2005 yılında kanserden hayatını kaybetmesi de etkili olmuştu. Koyuncu’nun 1986 yılındaki Çernobil kazası sonrasında yayılan radyasyon sebebiyle gelişen kanserden hayatını kaybettiği konusundaki algı ve duyarlılıklar bu etkinliğe bölge düzeyinde de yoğun katılımı tetiklemişti.

e) Ortak Kamusal Alan İnşası

Ekoloji Kolektifi kurulduğu 2003’ten dernekleştiği 2007 yılına kadar önce ekolojikpolitika.org daha sonra da eko-

lojistler.org ismiyle internet yayıncılığı içinde bulundu. Bu zaman zarfında, pek çok farklı ekoloji akımının da sözünü dile getirdiği bir haber portalı olan bu iki websitesi, sanal ortamda “ortak bir kamusal alan” kurulması deneyimine de önemli katkılar sundu. Bu haliyle bugüne kadar 10.000’den fazla makale ve çeviri okuyucuya sundu.

2. Ekoloji Kolektifi’nin Dernekleşmesi Süreci

Ekoloji Kolektifi’nin dernek statüsü edinmesi 2007 yılında gerçekleşti. Dernekleşme sürecinde, kurumsal ilişki ve iletişim kurma düşüncesi ön plana çıkarken bu doğrultuda, geçmiş yıllarda yapılan çalışmalara ilave olarak merkezi ve yerel yönetimlerin kent ve ekoloji konusunda karar alma süreçlerine aktif katılım da amaçlandı. Dolayısıyla dernekleşme sonrasında, hukuki süreçler eliyle karar alma süreçlerine katılım yolu etkin olarak kullanıldı.

Kuruluş sürecinden kısa bir süre sonra 2007 içerisinde Ekoloji Kolektifi Derneği “Toplumsal Hareketler Forumu” örgütlenmesi sürecinde yer aldı. Bu forumda kırsal ve kentsel mücadelelerin ortak bir perspektifi nasıl geliştirebilecekleri tartışmalarını yürütürken “Düzen Gerilirken Emeği Yeniden Kurmak” başlıklı metinle açtığı tartışmayla da ekoloji mücadelesinin anti-kapitalist karakteri yanı sıra, emek ekseninde kurgulanması gerekliliği bir kez daha vurguladı.

Gelişen yerel ve küresel süreçler çerçevesinde Ekoloji Kolektifi, Türkiye’nin Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’ne taraf olduğu yıl olan 2007’de iklim krizine karşı antikapitalist bir tutum sergilenmesi gerektiğini vurguladı. Bu doğrultuda, iklim değişikliğine karşı Kyoto Protokolü’nün imzalanmasını savunan liberal çevreciliği eleştiren “Devlet Çevreciliği Kyoto’yu Selamlıyor” bildirgesiyle, bu konudaki tavını ortaya koydu. Devam eden süreçte Bolıvya’daki toplumsal mücadelelerden filizlenen “İklim Değişikliğine Karşı Halkların Sözleşmesi”ne destek çağrısını Türkiye’de yayma rolünü üstlendi. Bu haliyle Ekoloji Kolektifi içerisindeki bizler iklim değişikliğinin, alternatif teknolojik yaklaşımlarla çözülebileceğine dair indirgemeci yaklaşımlara karşı, alternatif teknolojinin adil ve eşit kullanımının ancak alternatif bir toplum projesiyle mümkün olacağını dillendirdik.

Devam eden süreçte 2008 yılından itibaren dünya genelinde yürüyen ekososyalizm tartışmalarının Türkiye ayağında aktif bir bileşen olarak Ekoloji Kolektifi ön plana çıktı. Bu çerçevede Ekoloji Kolektifi İstanbul, Mersin ve Ankara’da “Ekososyalist Manifesto” tartışmaları yürüttü ve bugün hala aktif bir biçimde kullanılan bir iletişim ağı (ekososyalist-iletisim@googlegroups.com) oluşturuldu. Ekoloji Kolektifi bu süreçte uluslararası düzeydeki ekososyalist ağın bir bileşeni haline geldi Yine 2008 içerisinde “Sinekoloji Film Festivali” organizasyonları ile ekoloji mücadelesinin bir görsel dilinin oluşması ve bu alanda kültürel bir birikim oluşturulması yönünde çaba sarf ettik.

2009 yılında, “Suyun Ticarileştirilmesine Hayır Platformu’nun” kuruluş sürecinde yer aldı. Kuruluşunda bir fil yer aldığı Çiftçi Sendikaları Konfederasyonu’nun kapatılmasına karşı hukuki süreci yürütme sorumluluğunu aldı. Böylece emekçi kitlelerin örgütlenmeleri ile de kurumsal bir temas daha yaratıldı. 2010 yılına gelindiğinde ekoloji mücadelesinin işçi sınıfı mücadelesi ile emek hattında ekolojik bir program temelinde yan yana gelmesi için Avrupa Sosyal Forumu organizasyonları başta olmak üzere, Tekel Direnişi gibi emek mücadelelerinin yanında yer aldık. HES karşıtlarını Ankara’da bir forumla bir araya getirerek, ortak mücadele hatlarının oluşması için programatik tartışmalar yürüttük. Bu süreçlerle eşzamanlı olarak özörgütlenmelerin yaratılması sürecine de katkı sunmaya çalıştık. Bu anlamda Ekoloji Kolektifi Niğde Ulukışla’da altın madeni karşıtı hareketin “köy meclisi” temelinde örgütlenmesine ve dernekleşmesine katkı sundu. Bu hareketlerin işçi eylemlerine katılması ve karşılıklı öğrenme süreçlerinin olgunlaşmasına zemin hazırladı.

Türkiye’nin yakın tarihindeki ekoloji mücadelelerinin gururlarından biri olan Gerze’de termik santral karşıtı mücadelenin kurumsallaşmasına ve halk hareketinin kendi öz örgütlenmelerini inşa etmelerine katkı sunduk. Bu doğrultuda, direniş çadırlarının oluşturulması, kendi hak arama pratiklerinin geliştirilmesi gibi konularda pratik destek sağlamaya çalıştık. Bu süreç 2010 yılında İklim Adaleti Koordinasyonu’nun oluşturulması çalışmalarına imkan sağladı. Yerel hareketlerin çağrısıyla bu oluşumun hayat bulmasına katkı sunduğumuz bu yapı şu an atıl durumda olmakla birlikte “İklim Adaleti İçin Gerze Bildirisi” gibi Türkiye’de siyasal alanda elini taşın altına sokan, sözünü esirgemeyen bir emek-ekoloji eksenine imkan tanıdı.

Bu birikimlerin tümü ışığında Ekoloji Kolektifi Derneği olarak 2012 Eylül’ünde “Müşterekler” oluşumunun da temelinin atıldığı 7. Karaburun Bilim Kongresi’nde bir dizi oturum düzenledik. Kırsal ve kentsel alanda mücadele eden örgütlerin ortak bir dayanışma ve mücadele pratiğinin nasıl yaratılacağının ve Müşterekleşme’nin nasıl mümkün olacağını bu süreç içinde tartışma imkanı bulduk. Bütün bunlarla eşzamanlı olarak nükleer ve GDO karşıtı mücadelede pek çok çalışmaya omuz verdik. Alianoi’nin sular altında kalmamasına yönelik eylemlerde “Bütün Mümkünleri Kıyısındaız” pankartıyla, Mersin Nükleer Karşıtı Miting’te “Ayaklar Baş Olacak!” pankartıyla, İstanbul’da Dünya Su Forumu’na karşı eylemlerde “ Ya Barbarlık, Ya Ekososyalizm!” pankartıyla yer aldık.

Son 5 yıl içerisinde iyice hızlanan ve arsızlaşan neoliberal kalkınmacılığına ekoloji talanına karşı duran Ekoloji Kolektifi Hasankeyf’in sular altına kalmamasından ÇED Yönetmeliği’nin Geçici 3. Maddesinin iptal edilmesine, Akkuyu nükleer santral projesi’nin ÇED kapsamına alınmasından Gerze’de termik santral projenin durdurulmasına değin hukuk mücadelesi içerisinde yer aldı. Bu süreçte İğneada’da termik santral projesine karşı örgütlenmelerin oluşmasını sağlarken Yalova’da, Aliağa ve Karabıga’da termik santral projelerine karşı

mücadeleye devam ettik. 2013'te Gezi sürecindeki müşterekleşme/müşterekleştirme praksisine toplumsal muhalefetin diğer öğeleri gibi bizler de müdahil olduk. Bu anlamıyla Gezi'nin ekolojik muhalefeti daha geniş kitlelerle buluşturmasında Ekoloji Kolektifi olarak 2004'ten bu yana süregelen çabalarımız bir işlev gördü ve görmeye devam ediyor diye umuyoruz.

Velhasıl bütün bu mücadeleleri derlemek ve ekoloji mücadelesi içindeki kent-kır makasını kapatmak amacıyla eylediğimiz çeşitli kanallardan birisi de bu sayı ile var olan biçimiyle sona ererek yeni bir biçime dönüşen bir derginin yayıncılığı oldu: Ekoloji Kolektifi açısından oldukça bereketli geçen bir yıl olan 2008'de bu dergi ilk olarak "Kolektif Bülten" adıyla daha sonraları da "Kolektif Ekososyalist Dergi" adıyla hayat buldu. Şu an elinizde tuttuğunuz Kolektif Ekososyalist Dergi bugüne kadar 18 sayı basıldı. Bu yayın aracılığıyla da ekoloji mücadelesinde "basılı ve süreli" bir yayın olarak ortak tartışma alanlarının oluşmasına yönelik ilk adımı sona erip yeni bir adımla yola çıkacak olan bu çabamız umarız ki Türkiye ve uluslararası sol mücadelenin emeğin ekolojisini kurmanın uzun yolunda hep birlikte attığımız adımlardan biri olmuştur.

3. "Bugüne ve Geleceğe Dair...": Ekoloji Kolektifi'nin Dernekleşmesinden Öteye

Yerel mücadelelerle tüm bu deneyim ve birikimin Ekoloji Kolektifi'ne gösterdiği bazı gerçekler vardı. Bu gerçekleri göz önünde bulundurarak 2013 yılından itibaren daha köklü ve uzun vadeli bir çalışma içinde olmak gerektiğinin farkındayız.

Bu anlamda Ekoloji Kolektifi temel olarak,

- Gündemine aldığı sorunların kamuoyu tarafından sahiplenilmesine, bu konuda genel bir duyarlılık yaratmaya,
- Bu sorunlarla ilgili devlet organlarının duyarlılıklarını arttırmaya, devletin ekolojik sorunlarla ilgili yasal, yönetsel düzenlemeler yapmasına, ve
- Ekolojik sorunun muhatabı toplum kesimlerinin örgütlenmesini ve bu kesimlerin kendileriyle ilgili karar alma süreçlerine etkin olarak katılmasını ve gelecekleriyle ilgili karar alabilir kılınmasını sağlamaya çalıştı.

Bu yönüyle de Ekoloji Kolektifi, yaşanan ekolojik krizin, toplumsal eşitsizliklerden ve adaletsizlikten kaynaklandığını kabul ederek, bu toplumsal eşitsizlik ve adaletsizliği yaşayan farklı toplumsal grupların sosyal ve çevresel adalet çerçevesinde haklarına erişebilmesi çalıştı. Bugün benimsediğimiz temel yaklaşımları ortaya koyarak, aşağıdaki eksende bir çalışma yürütmeye yönelik bir yaklaşımı benimsemiş durumdayız.

Ekoloji Kolektifi'nin Ekolojik Sorunlara Yaklaşımı

Ekoloji sorunları temel olarak toplumsal eşitsizlik ve adaletsizlikten beslenmektedir. Bu eşitsizlikler bir yandan biyolojik çeşitliliği diğer yandan da kültürel çeşitliliği ortadan kaldırırken eşitsizliğe dayalı sorunlar, görece güçsüz toplumsal kesimlerinin doğaya, kültürlerine, toplumsal cinsiyetine ve kendi yaratıcı emeklerine yabancılaşmalarına sebep olmaktadır. Bu nedenle de toplum ve parçası olduğu doğa tek tipleşmektedir. Bu anlamıyla var olan toplumsal örgütlenme biçimlerinin hem toplu-

mu hem de bireyi hiçleştirdiğini görüyoruz. Kültürel ve biyolojik çeşitliliğin yeniden tesis edilmesi, bu sorunların çözümüyle ilişkilidir. Ekoloji Kolektifi bu çeşitliliği ortadan kaldıran, ezme/ezilme, sömürme/sömürülme, hiyerarşi ve tahakküm ilişkileri içinde güçsüzleşen kesimlerin güçlendirilmesi için çalışmaktadır. Bu anlamda geniş toplum kesimlerinin, kendi gelecekleri üzerine karar verebilir kılınması, mevcut eşitsizlikleri üreten politikalara ve yaşam biçimlerine karşı alternatif toplumsal yaşam biçimlerinin üretilmesine yönelik çalışmalar yapmayı benimsemiştir. Ekoloji Kolektifi görece güçsüz toplum kesimlerinin mücadele içerisinde "siyasal/hukuki alet çantalarının" güçlendirilmesi için merkezi ve yerel düzeyde politika yürütür.

Hedeflerimiz:

Ekoloji Kolektifi'nin iki temel hedefi vardır: Bunlardan birincisi ekolojik sorunları yaşayan yerel hareketlerin bu sorunları ortadan kaldırmak için gerekli kapasiteyi sağlamak ve arttırmak, diğeri ise ekoloji sorunlarına yol açan merkezi ve yerel yönetim politikalarının ortaya çıkmasını engellemek, bu politikaların denetlenebilir kılınmasını sağlamak ve ekoloji politikalarının karar alma süreçlerinin demokratikleştirilmesidir.

Ekolojik Sorunları Önleyici Hedefler

Hedef 1: Yerel kapasite artışının sağlanması

Ekolojik sorunları yaşayan en küçük yerleşim ölçeğinden yola çıkarak, kentte ya da kırdaki ölçek tanımlayarak yerel örgütlenmeleri belirginleştirmek, halka halka ölçeğin gelişmesini sağlayarak, benzeri yerel grupların toplumsal örgütlenme kapasitelerini arttırmak; Ekolojik sorunları yaşayan yerel hareketlerin demokratik, kültürel ve hukuki kapasitesini arttırmak Ekolojik sorunlara karşı yerel grupların sorunlara sahip çıkarak demokratik örgütlenmelerini sağlamak,

Hedef 2: Merkezi ve yerel yönetimlerin ekolojik kararlarının vatandaşlarca denetlenmesi

- Merkezi ve yerel yönetimlerin hukuka uygun karar almalarını sağlamak demokratik karar alım süreçlerini etkinleştirmek, hukuka uygun çalışmalarını denetlenebilir kılmak, yasal yönetsel idari her tür faaliyetin katılımcı kılınmasını sağlamak

- Yerel grupların tek başlarına ve bir arada örgütlenerek, yurttaş haklarının sınırlarını geliştirmesini sağlamak, kırdaki ve kentte yerel grupların kapasitelerinin artırılması yoluyla ekolojik sorunlara dönüştürücü çözümler bulmak.

Bu iki temel hedef Ekoloji Kolektifi'nin eş düzeyde görülür, bu hedeflere göre kısa ve orta vadeli stratejiler oluşturulur ve ilgili çalışmalar yürütülür. Bunu yaparken Ekoloji Kolektifi (i) üyelerinin kendi aralarındaki ve yerel hareketlerin üyeleri arasındaki örgütsel eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı, (ii)

kültürel ve biyolojik çeşitliliğin bir ve eşzamanlı korunmasını, (iii) milliyetçi, cinsiyetçi, şoven, ırkçı, türcü söylem ve eylemler karşısında durmayı ve eşitlikçi, çoğulcu, feminist, özgürlükçü, demokratik, ekolojik bir toplumsal yaşamı kurmayı amaçlar. Bu hedefler doğrultusunda (iv) yasa koyma faaliyetlerinin denetimi, şeffaflaştırılması, katılımcı kılınması için yasa izleme, raporlandırma, bilgilendirme, yargıya taşıma, kamuoyu yaratma faaliyetleri yapar (v) bunları yaparken de kendi örgütsel kimliğini değil, sorunu öncelikle ve buna yönelik olarak da en geniş taban örgütlenmesini geliştirmek yoluyla (vi) ölçekler arası her toplumsal kesimin kendisiyle ilgili toplumsal, kültürel, ekonomik kararları doğrudan belirleyebilmesi için çalışır.

Ekolojik Sorunları Giderici Hedefler

Ekolojik sorunların ortadan kaldırılması öncelikli olarak bu sorunların doğmasını engellemeye yönelik bakış açısını zorunlu kılmaktadır. Önleyici adımlar başlığı altında, öncelikli olarak bu hedeflere stratejileri doğrultusunda yoğunlaşır. Ekoloji Kolektifi mevcut sosyo-ekolojik sorunlarının sonuçları ortaya çıktığı durumda etkilenen canlı çevrenin, kişilerin ve toplulukların iyileştirilmesi ve kendilerini yenileyebilme olanağına kavuşması için gerekli sorun giderici koşullar üretmek için uğraşır. Hedef 1: Ekolojik Sorunların Giderilmesini Sağlayıcı Hedefler Orta çıkan ekolojik sorun karşısında kamuoyu yaratma, kirliliğe yol açan sorumlu ve sorumlulukların tespiti, kirliliğin izlenmesi, cezalandırılması için girişimlerde bulunması Ekoloji Kolektifi'nin çalışma alanları içerisindedir. Bu anlamda Ekoloji Kolektifi hukuki, siyasal ve sosyal yollarla ekolojik yıkımın kentsel ve kırsal çehrelerinin denetimini sağlanması, bilgi edinme hakkı başta olmak üzere kamuoyu süreçlerinin yürütülmesi ve aktif politik toplumsal müdahale araçlarının geliştirilmesi için çalışır.

Hedef 2: Ekolojinin Yenilenmesi ve İyileştirilmesini Sağlayıcı Hedefler

Ekoloji sadece insanın dışında o "doğal" dediğimiz yerde değildir. Doğanın parçası olan insanın bulunduğu ve kurguladığı her yerdedir. Bu anlamda Ekoloji Kolektifi ekolojik sorunların ortaya çıkardığı, iş güvenliği, iş sağlığı, çevre ve yaşama hakkı ihlalleri karşısında görece güçsüz toplumsal kesimlerinin güçlendirilmesinin sağlanması, devletin bu sorunları yaratanlara idari, hukuki ve cezai yaptırım uygulamasının takibi ve sorun alanlarının rehabilitasyonu için hukuki, sosyal ve politik kamuoyunun örgütlenmesinin sağlanmasına çalışır Bizler Eduardo Galeano'nun zarifçe belirttiği gibi ölü değil yaşayan bir doğanın peşindeyiz. Yazarın dediği gibi: "Gerçeklik ölü doğaları resmeder. İklim ve aynı zamanda biz kafayı yiyip delirirken, sanki doğa kurban değilmiş de cellatmış gibi, felaketler doğal diye adlandırılır". (Ve günler yürümeye başladı, Sel Yayınları, 2011). Umuyoruz ki insanın insana ve dolayısıyla kendi doğasına uğrattığı felaketlerden azade, sürdürülebilirliğin hisse senetlerine ve piyasa tanrısının emeğin ekolojisini ezmeye çalışan mantralarına değer katmak için bir süs olmadığı yeni, cesur ve güzel bir dünyayı birlikte kuralım.

Yeni Türkiye'nin Yeni KentSEL Düzeni

Fevzi Özlüer

Türkiye kentlerinde “yeni” bir düzene geçileceğini, 62. hükümet programı vesilesiyle, Başbakan Davutoğlu'nun dilendirmesinin üzerinden sadece dört ay gibi kısa bir süre geçti. Bu süre içinde geçen dönemin kentsel bakiyesini ters yüz edecek bir kentsel politika doğmayacağı aşikardı. Ancak yeni dönemde ortaya atılan kavramlar, bu kavramların tarihsel bağlamı ve ortaya çıkan yeni yasal-yönetmelilerle birlikte düşünüldüğüne Türkiye kentlerinin pek çok dönüşüme gebe olduğu da anlaşılmalıdır. Kentin nesnel koşullarında olduğu kadar öznel koşullarında da köklü kırılmalar yaşanacak bir sürecin çok başındayız. Bu süreci, geçmişin bakiyesinin devamı olarak görmek mümkünse de verili kentsel düzen içinde egemen sınıflarla belirli bir ittifak hali içerisinde doğal-kültürel sermayenin sömürülmesi şeklinde de görüyoruz. Bu anlamda kentsel düzenin parçası olan pek çok sınıfsal yapının da yatay ve dikey düzlemde parçalanmasına şahitlik edeceğimiz bir döneme giriyoruz. Bu yeni dönemde ortaya atılan bazı kavramları anlamak, geçmişten devralınan sorunlarla baş etme yöntemleri üzerine düşünmek ve gelecekte ortaya çıkacak toplumsal-sınıfsal dizilişte kentteki sınıfsal dinamiklerin karakterini ortaya koymak bu açıdan önemlidir. İşbu sosyal-iktisadi düzen gözetilerek, kent merkezinden çeperine doğru yayılan

“kazan-kazan” paradigmasından kopuşun sinyallerini göstermeye çalışarak, emekçilerin kurucu bir şehir pratiği üzerinde eylemesinin olanaklarını ortaya koymaya çalışacağız.

“TOKİ'den Ev Aldık, Ayıplı Çıktı Afedersin!”

Tüketici sorunlarıyla uğraşıyorsanız en çok duyduğunuz şikayet budur: “TOKİ'den ev aldık, ayıplı çıktı afedersin.” TOKİ evlerinin sorunları son dört beş yıldır katlanarak arttı. 2003 ve 2004 yıllarında mevzuatta yapılan değişikliklerle, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) geniş yetkilere kavuşunca önce gecekondular bölgelelerinde konut projeleri uygulamaya başladı. Belediyelerle yapılan protokollerle, tek tip projelere dayalı konutlar üretildi. Hızlı konut üretimi ve arzı bir yerel yönetim stratejisi haline geldi. O kadar ki TOKİ kendi inşaatlarını her sosyal sınıfın konut edinebileceği bir söylemle meşrulaştırdı ve yaygınlaştırdı. TOKİ konutları, gecekondular alanlarının böylelikle sınırını aştı ve Türkiye'nin temel konut üretim sisteminin omurgası haline geldi. Konut yapım ihalelerini alan inşaat şirketleri bir sonraki ihaleyi alabilmek için standartlara uymayan konutlar üretti. Belediyeler bu hızla büyüyen toplu konut alanlarına doğru düzgün alt yapı götüremedi. Bu sorunlar sık

sık gündeme gelmesine rağmen ‘seri üretim, seri tüketim’ anlayışına dayalı bu “Türk tipi konut” sürecinde köklü bir kırılma olmadı.

Bu süreçte TOKİ sosyal konut üretme iddiasını “tehditleri fırsatlara dönüştürüyoruz” söylemiyle süsledi. Bunu görmek için çok uzağa da gitmeye gerek yok: Van'da deprem mağdurları için 11 ayda TOKİ tarafından tamamlanarak 2012'de hak sahiplerine teslim edilen konutların kanalizasyon sorunu çözülmediği için 8000 konutlu Erdemkent'in tüm kanalizasyonu Van Gölü'ne akıyor. İki yıldır Van halkı bu kokuyla birlikte yaşıyordu. Van Valiliği arıtma tesisi olduğunu söylüyor, Vanlılar ise arıtma tesisinin çalışmadığını belirtiyorlar.¹

Bu habere sadece iki ay önce Erzincan'da da TOKİ'nin hak sahiplerine yönelik kura çekiminde izdiham yaşanıyor ve konut sahipleri “Belediye'nin broşürde vaat ettiği evler değil bize vermek istedikleri evler, kandırıldık!” diyerek kura çekimini engelliyordu.² TOKİ'nin akıllı reklam stratejisi, maketler ve broşürler üzerinden yaptığı tanımlar, düşük gelir gruplarının ev sahibi olabileceğine yönelik hayalleri bir araya geldiğinde TOKİ'den ev sahibi olmak bir statü göstergesi haline geliyor. Siyasal iktidarla yakınlığıyla bilinen Memur-Sen gibi kuruluşlar da bu statü imajını doğru okuyor ve TOKİ ile ortaklaşa proje gerçekleştiriyor. Memur-Sen, Diyarbakır'da 2009 yılında TOKİ ile protokol yaparak 1150 konut üretimi için anlaştı. Memurlar peşinatlarını ödemelerine rağmen inşaat ancak 2011 yılında başlayabildi. 2014 yıla gelindiğinde konutlar hala bitmemişti. Ancak, inşaatı yapan şirket konutları teoride 2013 yılında teslim edecekti. Memurlar, sendikanın bu konutlar üzerinden rant elde ettiğini ileri sürerek, sorunlarına sahip çıkılmasını istiyordu.³

Öte yandan kimi memurlar Diyarbakırlılar gibi “şanssız” değildi! Bazıları TOKİ ve Memur-Sen'in başka bir projesinden ev sahibi olmuştu. Fakat ev dediğinin dört duvardan ibaret olmadığı kış gelince ortaya çıktı. TOKİ ve Memur-Sen'in Elazığ'da gerçekleştirdiği 834 konutluk TOKİ evlerine doğalgaz bağlanmamıştı. Evlerde oturan memurlar, lastik yakarak “ısınamadıklarını” basına açıklıyordu.⁴ Her şansın bir sınırı vardı. Samsun'un Canik İlçesi'nde de benzer bir durum yaşanıyor, konut sahipleri TOKİ'den aldıkları evlere doğalgaz bağlanmadığını ve TOKİ'nin sorumluluğunu yerine getirmediğini kamuoyuna duyuruyordu.⁵

TOKİ, son on yılda 640 binden fazla konutu bu hikâyelerle

1- TOKİ'nin Kanalizasyonu Van Gölü'ne Akıyor!, 26.12.2014, URL: <http://www.wanhaber.com/tokinin-kanalizasyonu-van-golune-akiyor-196756h.htm> (Erişim tarihi: 03.01.2015)

2- TOKİ Kurasında Protesto, 23.10.2014, Bugün, URL: <http://www.bugun.com.tr/son-dakika/toki-kurasinda-protesto-haberi/1313602> (Erişim tarihi: 03.1.2015)

3- Hak Sahipleri TOKİ ve Memur-Sen'i Protesto Etti, 30.4.2014, URL: <http://www.haberler.com/hak-sahipleri-toki-ve-memur-sen-i-protesto-etti-5969641-haberi/> (Erişim tarihi: 03.1.2015)

4- TOKİ sakinlerinden ateşli protesto, URL: <http://ohaber.com/video galeri/toki-sakinlerinden-atesli-protesto-v-34821>, (Erişim tarihi: 03.1.2015)

5- TOKİ sakinleri bağlanmayan doğalgaza tepkili, 22.11.2014, Hürriyet, URL: <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/27632614.asp> (Erişim tarihi: 03.1.2015)

6- TBMM Dilekçe Komisyonu Genel Kurul Kararı, Karar No:54, Karar Tarihi: 25.3.2011

7- T.C. Sayıştay Başkanlığı, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı 2013 Yılı Denetim Raporu.

süsledi. Elinde muazzam bir arsa ve konut stoğu biriktirdi. Suyu olmayan, elektriği kesilen, duvarı tel tel dökülen konutlar habere bile sayılmazdı. “Konutların ilan edilen teslim süreleri içerisinde teslim edilmediği, konut alıcılarının geç teslimden kaynaklanan zararlarının karşılanmadığı, teslim edilen konutların kalitesinin ve donanımının standartların altında olduğu, konutlarda yüksek oranda ayıplı ve eksik imalatın olduğu, altyapı işlerinin tamamlanmadan teslimlerin gerçekleştirildiği, Taahhütlere aykırı olarak plan ve projelerde değişiklikler yapılarak hak sahiplerinin mağduriyetine sebebiyet verildiği, sözleşmelere haksız şartlar konulduğu (...)” gibi şikâyetlerin binlercesi 2010 yılında meclis dilekçe komisyonunun önüne bile gelmişti. TBMM Dilekçe Komisyonu hazırladığı raporda, TOKİ konutlarının geç tesliminde altyapıyı tamamlamayan belediyeleri, inşaatı yapan şirketleri birinci derecede sorumlu tutuyor ve koordinasyon eksikliğini vurguluyordu. TOKİ konutlarının inşaat standartlarına uygun yapılmamasıyla ilgili şikâyetlerle ilgili ise “konutların standartlara uygun yapılarak yapılmadığının denetlenemediği, bu denetimleri yapacak personelin TOKİ'de bulunmadığı” vurgulanarak, etkin bir denetim sistemi kurulması gerektiği ve idarenin asil sorumlu olduğu hatırlatılıyor, denetim yapılması gerektiği TOKİ'ye tavsiye olarak sunuluyordu.⁶

Aradan dört yıl geçti ve Sayıştay TOKİ denetim raporunu 31 Aralık 2014'te açıkladı.⁷ Rapora göre TOKİ'ye sadece konutların geç tesliminden kaynaklı açılan dava sayısı Haziran 2013'te 20.682'e, Haziran 2014'te ise 23.020'ye fırlamıştı. Eksik ve kusurlu olarak teslim edilen TOKİ evleriyle ilgili açılan tüketici davası sayısı da aynı süreçte 2100'den 3998'e çıkmıştı. Haziran 2014 tarihi itibarıyla de açılan toplam dava sayısı 39.434'i bulmuştu. Eksik ve kusurlu işler nedeniyle TOKİ hak sahiplerine, 2011 yılında 73 bin, 2012 yılında 2.1 milyon, 2013'de 1.7 milyon lira ve 2014 Haziran ayı itibarıyla ise 2.9 milyon TL tazminat ödemek zorunda kalmıştı. Rapora göre, satışı yapılan her 100 konuttan 1'i için eksik ve kusurlu imalat nedeniyle tazminat davası açılmıştı. Toplamda ise her 12 konut başına 1 dava düşmekteydi. Bu raporun nihayete erdirildiği Haziran 2014 tarihinden sonra ise sayının artmış olabileceği muhtemeldir. Sayıştay da raporunda, denetim eksikliğine vurgu yapıyor ve sorunların yargıya taşınmadan çözülmesi tavsiyesinde bulunuyordu.

Bu iki rapor ve 2014 yılının TOKİ sosyal kriz bilançosu ardından, TOKİ Başkanı M. Ergün Turan'ın 3 Ocak 2015 günü basına şu demeci yansıdı: “Bundan sonra TOKİ'ye kalitesiz

malzeme girmeyecek. Taviz vermeyeceğimiz noktalardan birisi kalite olacak. Bütün paydaşlarımız bunu bilmeli ve kendini buna göre konumlandırılmalı. TOKİ, kalitede referans olacak.”⁸ Haberlerin başlığı ve açıklamanın sosyal medyada yankısı dikate alınınca geç de olsa TOKİ'nin hatasını fark ettiği sonucunu çıkartmak mümkün. Ancak bu fazla iyimser ve kolayca kaçan bir yorum olacaktır. Zira krizleri fırsata dönüştürme şiarı bir kez daha hükmünü ilan ediyor. TOKİ'nin hatalarını ise devlet kurumları yıllar önce tespit etmiş ve gerekli uyarıları yapmıştı. Bu açıklamayla “TOKİ de gerekli dersleri çıkarmış” demek ise erken bir tespit olacaktır. Batıdan doğruya, kırsaldan kentsel alana tüm arsa ve araziler üzerinde temellük etme yetkisine kavuşmuş TOKİ'nin mağdur ev sahipleri lehine bir adım atıp atmayacağına ilişkin bu açıklamadan hiçbir şey anlamak mümkün değil. Mevcut mağduriyetler ve ortaya çıkacak olan yeni mağduriyetler, davalar yoluyla şöyle ya da böyle çözülecek. Peki, bu öyleyse açıklamanın anlamı ne? Madem TOKİ konutlarında yaşayanlar için yeni bir şey söylenmiyor, bu açıklamayla söylenen yeni şey ne peki?

Merkezin Çitlenmesi

“Konut kalitesinde yükselmeye ilgili maliyetlerde bir dokunuş olacak. Yüzde 7-8 olacak. Biz bunu vatandaşlara yansıtmayacağız. Şimdi bir çalışmamız var. O hayata geçerse vatan-daşa yansımayaabilir. Yeni çalışma sistematığımız var. Bu sistematikle yüksek segmentte finansman konutu dediğimiz yapıları yüzde 5 seviyesinde bırakacağız. (...) Bizim merkezlerde yerlerimiz var. Oralarda bina değil de, işyeri ve büro yapılırsa onların kiraları daha fazla oluyor. Gelirlerimizi de oradan sağlayacağız. Vatandaşa yüzde 2-3 yansımaya olacak.”

TOKİ başkanının bu açıklaması TOKİ eliyle kent merkezlerindeki konutların dönüştürülmesi, gecekonduların boşaltılması, eski yapıların riskli alan veya kentsel dönüşüm, yenileme projeleri eliyle mülkiyetin el değiştirmesi sürecinde yeni bir eşiğe geldiğinin işareti. Bunun anlamı şu: Aslında tarihi kent merkezlerinden, geleneksel konut bölgelerine kadar geniş bir alanda yetkiye sahip olan TOKİ, kent merkezini konut bölgesi olmaktan çıkartarak bir ticaret ve finans merkezi olarak kurgulayacak yeni bir yapılaşma programı ve hedefini açıklamış oluyordu. Böylece TOKİ, konut üretme politikasını merkezden çepere kaydırmakta, kent merkezini ise tamamen ticaret ve finansal odaklı olarak kurgulamakta. Bu anlamda bu açıklamanın TOKİ eliyle şehir merkezinin çitlenmesi hareketi açısından son derece çarpıcı olduğu söylenebilir. Bu şekilde kentsel dönüşüm, şehirlerin “çöküntü alanları” diye tabir edilen bölgelerinin sınırını aşacak ve görece olarak düzenli kentsel mekânları da kapsayacak. Tarlabası, Sulukule, Kadifekale ve Ulus gibi tarihi kent merkezlerinde, bölgesel ölçekte işleyen, dar gelirli grupların şehrin çeperine sürülmesi süreci yaygınlaşacak. Bu doğrultuda “çitleme” kentsel hizmetleri görece olarak sorunsuz sayılan kent merkezlerine sığrayacak ve orta sınıfları da içine alacak. Kadıköy, Beşiktaş, Çankaya ve

Konak gibi şehrin merkezinde kalan alanlarda konut fiyatları aşırı değerlendirilecek, bu bölgelerde oturmak isteyenler, merkezi alanla kira ilişkisi dışında bir ilişki kuramayacak.

Pek tabi, bu gerçeği süsleyecek “haklı” bir söylem de kolaylıkla inşa edilebilirdi. Turan’ın açıklaması şöyle devam ediyordu: “Kentsel dönüşümde iki handikap var. Birisi finansman sorunu var. Bütün dünya için bu sorun var. Bu sorunu iyi bir planlamayla aşabiliriz. Ama bundan daha önemli bir sorun görüyorum: Türkiye’de kentsel dönüşüm ilk olarak bir afet karşısında can ve mal kaybına uğramamak için başladı. O zaman ona karşı milli duruş sergilemeliyiz. Bu konuda fedakârlık yapmalıyız. Ama Türkiye’de kentsel dönüşümün geldiği nokta ‘Nasıl kar ederiz, nasıl para kazanırız?’. 100 metrekare evi olan vatandaşımız hiç cebinden para çıkmadan 100 metrekare ev istiyor ya da bazı yerlerde işin ucu kaçmış 100 metrekare eve 200 metrekare ev istiyor. Müteahhitin bir daire verebilmesi için iki tane ev yapması gerekiyor. Bu şehirler zaten yaşanmaz noktaya gelmiş. Daha da yaşanmaz hale gelir. ‘Nasıl zenginleşirim’ değil ‘nasıl fedakârlık ederiz de geleceğe yaşanabilir bir ülke bırakırız’ diye düşünmeli.”

Bu açıklamayı bağlamından koparttığınız zaman son derece haklı bir serzeniş olarak okuyabilirsiniz. Ancak TOKİ'nin merkezde temellük ettiği arsa ve konutların sahiplerine yönelik yeni sözleşme koşullarına dair bir işaret fişeği olarak okunabilir bu açıklama. Şehir merkezinde önümüzdeki günlerde riskli yapı, riskli alan ve kentsel dönüşüm uygulamalarının sayısının tapu sahiplerini de kapsayacak biçimde artacağı düşünüldüğünde, özet olarak söylenen şudur ki “Aldığımız arsanın karşılığında sana şehir merkezinde bir konut veremeyiz”. Bu nedenle de mülk sahiplerinden “milli” bir fedakârlık beklenmekte. Bu fedakârlığın doğal sonucu olarak da elde tutulan konut stoğunun toplumsallaştırılması gündeme geliyor. Bunun yerine daha büyük kitlelerin kiracı olarak şehir merkezinde kalması ya da mülk edinmek istiyorsa şehir dışına taşınması gerektiği vurgulanıyor. Konut üretimini müteahhit ve taşeron ilişkisi temelinde yeniden biçimlendiren TOKİ, kent merkezlerinin yeniden imarı için emsal artışını değil daha nitelikli bir konut üretme politikasına yönelerek ikinci kuşak kentsel dönüşüm sürecinin fitilini yakıyor. “Birinci dalga daha henüz devam ederken, ikinci dalga nereden çıktı?” sorusunun yanıtı ise konut finansmanı sistemi için hayat öpücüğü olarak görülen “imar haklarının devri” uygulamasında hayat buluyor. İmar haklarının devri ve transferine geçmeden hemen önceki dönemi kısaca açıklayarak, merkezin çitlenmesine giden ‘yık-yap’ döneminin tarihsel sürekliliğine bu noktada bir not düşmekte yarar var.

Yık-Yap Rejiminden Finans Bekçiliğine

TOKİ eliyle yürütülen kentsel rantın yeniden dağıtılması sürecinin ilk on yılı klasik anlamda bir ‘Yık-Yap-Sat’ dönemiydi. 2014 yılına kadar süren bu süreçte, kentsel dönüşüm, kent-

sel yenileme, riskli alan ve riskli yapı uygulamalarıyla birlikte bedelsiz arsa temin edebilen bu arsalar üzerinde planlama yapabilen TOKİ, ucuza elde ettiği arsaları satarak yahut yapılaştırarak sermaye birikimini yönetti. Elde ettiği arsalarda ihale alan şirketlerin büyümesini sağladığı gibi bu alanlarda uygulanan projeleri standardize ederek kentsel alanın estetik ve biçim olarak da tanımlanmasının temel belirleyicisi oldu. Gecekonduların dönüşümü, deprem riskine karşı tedbir söylemiyle çıkılan yolda devasa bir konut üreticisi doğmuştu. Devlet bu yolla doğrudan konut piyasasının en büyük oyuncusu haline gelmişti.

Bir yandan büyükşehirlerin sınırlarının il sınırı haline gelmesini sağlayan 6360 sayılı Kanun’la⁹ birlikte TOKİ ve Büyükşehir Belediyeleri için 2014 yılı itibariyle¹⁰ muazzam bir arsa potansiyeli doğuverdi. Mübalağa yapmadan söylemek gerekir ki, arsa potansiyeli taşımayan çok az “sınırlı” alan kaldı. Diğer yandan ise, 1164 sayılı Arsa Üretimi ve Değerlendirilmesi Hakkında Kanun uyarınca, Hazine’ye ait önemli miktarda arsa ve arazi TOKİ’ye bedelsiz olarak devredildi. Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan veya hazine adına kayıtlı arazilerin tasarrufunun TOKİ’ye geçirilmesiyle de arsa stoğu iyice şişti. Bu arsa stoğundan piyasaya arz edilecek olanlarda, plan yapma yetkisini de elinde bulunduran TOKİ emsal artışları sağladı. Böylelikle kamudan toplanan veya kentsel dönüşüm yoluyla el konulan bu arazilerden bir kısmı “kupon arazi” denilen yöntemle satıldı. “Kupon arazi” en basit haliyle TOKİ'nin yaptığı “kamudan bedava arsa topla, emsal artışı yap ve değerinin altında yandaşa sat” yöntemine verilen isim. Kupon arazi eliyle kimi çevrelerin ciddi bir kar elde etmesi sağlandığı bilgisi Sayıştay raporundaki bulgularla da taçlandırıldı. Örneğin, TOKİ’ye devredilen farklı illerdeki 1 milyon 304 bin 543 m²'lik taşınmaz, 2013 yılı ile 2014 yılının ilk 6 ayında toplam 2 milyar 278 milyon TL’ye TOKİ'nin iştiraki olan iki şirkete doğrudan satıldı. Sermayelerinin yarısından fazlası özel şahıs veya şirketlere ait olan bu iki şirket Emlak Konut GYO A.Ş. ve Emlak Planlama İnşaat Proje Yönetimi A.Ş. Bu el değiştirme çerçevesinde **İstanbul Kartal’da** 63.249 m², Zeytinburnu’nda 127.920 m², Başakşehir’de 547.300 m² büyüklüğündeki arsalarla; **Ankara Çankaya’da** 350.750 m², **Etimesgut’ta** 18.228 m², **Yeni-mahalle’de** 124.475 m²'lik 3 arsa ve son olarak **Kocaeli Derince’deki** 72.620 m²'lik bir arsa söz konusu iki şirkete satıldı. Doğal olarak bu arsalar hem rayiç değerlerinin altında satılıyor hem de yapılaşma hakları arttırılıyordu. Böylece bir koyup bin alınıyordu. TOKİ'nin elindeki bu arsa stoğunun satış yoluyla değerlendirilmesi uygulaması önemli bir finansal kaynak da sağlıyordu. Ancak bu kaynak önümüzdeki dönemde ortaya konulan hedefler için yeterli gelmedi.

6360 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesi ardından, 2014 yerel

9- On Dört İilde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Resmi Gazete Tarih: 6.12.2012, Sayı: 28489

10- Kanunun önemli maddeleri 2014 yerel seçimleriyle birlikte yürürlüğe girdiği için bu tarih anılmaktadır.

11- Faruk Göksu, İmar Hakları Transferi, www.kentselyenileme.org, (Erişim tarihi: 04.01.2015)

12- Faruk Göksu, Portakal Çiçeği Vadisi Kentsel Gelişme Proje Modeli, Mimarlık, sayı:251, 1993, s.21-22, Ankara

yerel seçimleriyle birlikte; “İstanbul ve Kocaeli hariç, büyükşehir, büyükşehir ilçe belediyeleri ve bağlı idareler yatırım bütçelerinin en az %10’unu on yıl süre ile bu Kanun kapsamında belediye sınırlarına dâhil olan yerleşim yerlerinin altyapı hizmetleri için ayırır ve kullanırlar” hükmü de yürürlüğe girmiş oldu. Bu demek oluyordu ki büyükşehirlerde sadece konut yapmak yeterli değildi. Aynı zamanda muazzam bir altyapı yatırımı gerekiyordu. Bu altyapı yatırımlarını finanse edecek bir bütçe ise mevcut büyükşehir bütçelerinde yoktu. Yatırımları finanse etmek için de işte bu arsa stoğu haline gelen alanların finansal bir değere kavuşturulması acil bir gündem haline geldi. Böylelikle “kupon arazi” uygulaması bir istisna değil kural haline gelmekteydi. Merkezde ve çeperdeki arsa ve araziler öncelikle alt yapı yatırımlarını finanse etmek üzere, bu yatırımları gerçekleştirecek şirketlere devredilecek, ipotek edilecek ve yatırım karşılığı olarak sunulacaktı. Bu yolla da arsa artık sadece bir yapılaşma alanı olmaktan çıkıyor finansal bir yatırım aracı haline dönüşümü sağlanmış oluyordu.

İmar Haklarının Finans Kapitale Devri ve Fedakârlığı Kim Yapacak ?

“Katı olan her şeyin buharlaştığını” Türkiye kent mekânları üzerinden izini sürdüğünüzde “imar hakları transferi”nin gündeme gelmesinin hiç de yeni olmadığını söylemek mümkündür. Murat Karayalçın’ın Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı döneminde Faruk Göksu¹¹ bu uygulamayı hep gündemde tutmaya çalışmıştır. Özellikle Avrupa ve Amerika’daki deneyimler üzerinden Dikmen Vadisi’nde planlama düzeyinde “imar haklarının toplulaştırılması” uygulamasının basit ve sınırlı bir biçimi “proje demokrasisi”¹² adıyla Portakal Çiçeği Vadisi’nde gerçekleştirilmişti. Göksu, kentsel yenilenme için imar hakları toplulaştırmasının yeterli olmadığını ve imar hakları transferi için yasal değişiklik yapılması gerektiğini savunmuştu. Kentsel alanda hizmeti sunan, hizmeti alan ve yatırımcı arasında bir işbirliği ve “kazan-kazan” anlayışına dayalı bir model olarak imar haklarının transferi bir yönelim olarak ufukta böylece yıllar yılı bekledi durdu.

Türkiye’de kentsel dönüşüm uygulamalarında -yasal mevzuat gereği- ancak imar haklarının toplulaştırılması modeli uygulanabildi. Bununla birlikte kentsel dönüşüm süreçlerinde “hak sahibi” olmak isteyenlerin klasik refleksi nasıl ki en ucuza, en iyi yerde ev sahibi olmak olduysa; yatırımcı için de arsa üzerine tanınan imar hakkı üzerinden en yüksek kar payı elde etmeyi amaç edindi. Ancak kentsel dönüşüm uygulamalarında bu karlılık sınırlarına ulaştı. Bununla birlikte arsa ve konut stoğu şişen Büyükşehir Belediyeleri için yasal zorunluk gereği il sınırında yapması gereken alt yapı yatırımları için gerekli fi-

8- TOKİ başkanı kalitesiz malzemeyi kabul etti, Hürriyet, URL: http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/27883677.asp (Erişim tarihi: 03.1.2015)

nansı sağlayacak bir model ihtiyacı bir zorunluluk olarak kendini dayattı. İşte bu tarihsel zorunluluk anında “imar haklarının transferi” modeli imdada yetişti.

Ancak unutmamak gerekir ki, dün de bugün de imar hakları transferine yönelmenin gerekçeleri şunlardır: Kamunun elinde bulunan ve alt yapı, kentsel hizmet alanı için imar planlarında ayrılmış arsaların değerlendirilmesi; kültür ve doğa varlıklarının bulunduğu alanlarda mülk sahiplerinin imar haklarının başka bir alana devredilerek mülk sahiplerinin haklarının korunması; afet ve gecekonduların ihyası. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş 2014 Eylül’ünde ‘Şehrin Geleceği İstanbul 2014 Kentsel Dönüşüm Zirvesi’nde yaptığı konuşmada imar haklarının transferi modelini yeniden gündeme soktu. Topbaş: “Tarihi yarımada başta olmak üzere bazı bölgelerde yeni bir takım yoğunluklar getirme imkânı olmadığına göre ve mevcut imar haklarının çok daha üzerinde yapılanmalar ortaya çıkmış olduğu için bu alanlardaki mevcudu korumak, artı bir değer vermenin imkânı olmadığı yerlerde imar hakkı transferi gibi bir sistem getirmek mümkün olabilir”¹³ diyordu. Bu beyanlardan kısa bir süre sonra ise Çevre ve Şehircilik Bakanı İdris Güllüce’nin talimatıyla “kentsel dönüşümün önündeki engelleri kaldırmak için imar hakkı transferi getiriliyor” haberleri çıktı.¹⁴ Ardından da Aralık 2014’te 3194 sayılı “İmar Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı” gündeme geldi.

Yeni İmar Düzeni

Vaziyet odur ki İmar Kanunu’nun 13. maddesine eklenen düzenlemelerle Türkiye’de “imar hakları transferi”nin yolu açılıyor fakat kanunda “imar hakkı transferi” kavramının tanımı yapılmamış. Öte yandan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın internet sitesindeki açıklamayı resmi tanım olarak kabul edebiliriz. Buna göre, imar haklarının transferi: “Bir parsel üzerindeki imar hakkının tamamen ya da kısmi olarak yasa-

klanması durumunda bu parsel üzerindeki imar hakkının bir kısmının veya tamamının menkulleştirme yöntemi ile başka alanlara transfer edilmesidir.”¹⁵ Kanundaki düzenlemeler de bu tanımla uyumlu yapılmış görünüyor.

Peki bu durumda, hangi arsalar imar hakları transferine konu yapılacak? Kanuna göre uygulama amaçlı imar planı yapılmış ve “kamuya ait; açık semt spor alanı, birinci basamak sağlık tesisi, ilk ve ortaöğretim kurumları, anaokulu, kreş, park, çocuk bahçesi, oyun alanı, yol, meydan, otopark, pazar yeri, ibadet yeri gibi umumi hizmetler ile sağlık, eğitim, mezarlık alanı, resmi kurum, sosyal ve kültürel tesis gibi kullanımlara ayrılan alanlarda yer alan taşınmazlar”daki imar hakları transfer edilebilecek. Bu mevzuata göre, iki koşulda “imar hakları transferi” uygulaması yapılabilecek: kentsel hizmet alanlarında ve riskli bölgelerde. Bunlara yakından bakalım.

Kentsel Hizmet Alanlarında İmar Hakkı Transferi

İlk olarak uygulama amaçlı imar planı yapılmış ve park, ulaşım, eğitim, sağlık gibi kamusal hizmetlere ayrılmış alanlarda yer alan taşınmazlardaki imar hakları transfer edilebilecek. Ancak bu alanlardaki imar haklarının transferi için arsanın mülkiyetinin kamuya geçmemiş olması gerekiyor. Yeni yasal düzenleme ile kamusal hizmetler için ayrılmış bu taşınmazların, kamulaştırma, arsa ve arazi düzenlemesi veya “Hazine veya ilgili idarelerin mülkiyetindeki eşdeğer taşınmazlar ile takas” yoluyla kamu mülkiyetine geçişi sağlanabilecek. Ancak kamu hizmetine ayrılan alanlardan uygulama imar planı yapıldıktan sonra 10 yıl içinde kamu mülkiyetine geçirilmeyenler, imar hakları transferine veya takasa konu olabilecek. Kamu hizmetine ayrılan alanın komşu parsel ve yapı adalarının aritmetik ortalaması alınarak imar hakkı belirlenecek. İmar hakkı belirlenen bu alan, eş değerde ve planlarda “takas” yapılabilecek bir alanla değiştirilebilecek. Bu uygulama ile idareler hem kamulaştırma “yükünden” kurtuluyor hem de “5 yıl içinde kamulaştırılmayan ve kentsel hizmet alanı için ayrılan arsalarla ilgili” mahkemelerinin “idareler, kamulaştırma bedelini tazmin etmeli” kararlarının önü alınmış oluyor.¹⁶ Böylelikle

imar hakları transfer edilecek kamusal hizmete ayrılmış alanlar için idareler hem kamulaştırma yapmayacak hem de imar uygulamalarını geciktirdiği ve mülkiyet hakkını sınırlandırdığı için de tazminat ödememiş olacak.

Riskli Alanlarda ve Kentsel Dönüşüm Bölgelerinde İmar Hakkı Transferi

Yeni İmar Kanunu düzenlemelerine göre, imar hakları transferinin ikinci uygulama alanı ise şu şekilde belirtilmiş: “[U]ygulama imar plan kararı ile getirilen yapılaşma hakları plan değişikliği ile kaldırılan ya da azaltılan parseller, jeolojik sınırlı alanlar, afet riski altındaki alanlar da bulunan taşınmazlar için de bu maddeye göre imar hakkı transferine esas menkul değer belirlenmesi yapılarak bu taşınmazlar sertifikalandırılır. “ Böylelikle 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun’un önemli bir uygulama aracı geliştirilmiş oluyor. Kamuoyunda “Afet Kanunu” olarak bilinen 6306 sayılı Kanun’a göre, Bakanlar Kurulu tarafından Riskli Alan ilan edilen yerlerin sayısının önümüzdeki yıllarda artacağını bu bağlamda tahmin edebiliriz. Riskli alan ilan edilecek yerlerin her ne kadar afet riskine maruz kalan alanlar olması gerektiğine yönelik mahkeme kararları olsa da uygulamada eski ve yıpranmış yapı stoğu bulunduğu gerekçesiyle de riskli alan ilan yapılmakta. Böylelikle kentlerin yerleşik konut alanları Bakanlar Kurulu kararıyla riskli alan ilan edildikten sonra İmar Kanunu’na göre bu alanlardaki kişilere bir sertifika verilerek taşınmazlarına el konulabilecek. Bu da demek oluyor ki imar transferine konu alanlar sadece gecekondular veya kentsel dönüşüm alanlarıyla sınırlı değil.

Bu iki durum gözetildiğinde, kentin merkezinde yoğun bir arsa stoğunun yeniden üretileceği görülebilir. Bu yolla aynı zamanda belediyelerin ve TOKİ’nin elinde bulunan çeperdeki arsa stoğu da takas yoluyla eritilecek. Merkezde değerlendirilen taşınmazlar ise alt yapı yatırımlarının finansmanı için büyük şirketlere devredilebilecek. Böylece konut piyasasında şirketlerin daralan kar marjı yükseltilecek. Bu yasal düzenlemenin özel mülkiyet hakkının özüne dokunup dokunmadığı da ayrıca tartışılacaktır. Ancak görünen o ki bu kanun düzenlemesi ile başta belediyeler olmak üzere merkezi ve yerel yönetimlerin önemli bir gider kaleminin üzeri çizilmiştir. O yüzden de Çevre ve Şehircilik Bakanı İdris Güllüce: “İmar hakkı transferi, arsaları bloke olmuş vatandaşların işlerini kolaylaştıracak. İmar planları gereği arsası okul alanı, kamunun kullandığı yeşil alan olmuş olabilir, buralar istimlak edilemediği için vatandaş mağdur olabiliyor” diyerek; imar hakları başka yere transfer edilip sertifikasını alanlara, bonservisi elinde futbolcu kadar sevinmesini buyurmakta.¹⁷ Yoğunlaşarak yaklaşan finansal krizi çözmeye yönelik bu adım, neticede orta sınıfların da

yoksullaştırılması ve ellerindeki tapuların birer kağıt parçası haline dönüşmesine de yol açabilecek bir kapsama sahip.

Kentsel dönüşü alanlarında bulunanlar açısından da benzer gelişmeler yaşanacak. Gecekonduların sonrasında tapu tahsisi belgesi sahibi olanlar, tapusu olanlar veya olmayanlar gibi farklı düzeylerden hak sahipliği iddiasında olanlar için de sürprizler olacak. Bu on yıllık kentsel dönüşüm uygulamaları sırasında idare ile anlaşmayı seçen hak sahiplerinin temel meselesi daha ucuza, yerinde ve nitelikli konut sahibi olacaktır. Bu nedenle çıkarlarını korumak ve kollamak isteyen kişi ve gruplar çeşitli çabalar içine girdiler. Anlaşanlar TOKİ ayarında evlerine kavuştular. Ancak bu kanun ile birlikte, kentsel dönüşüme konu olan alanlarda “hak sahiplerinin yerinde iskanı” kural olmaktan çıkıyor. Onlara da haklarının eşdeğeri bir sertifika verilerek, çeperde taşınmaz edinmeleri teşvik edilecek. Böylelikle şehrin merkezindeki değerli araziler üzerinde hak sahiplerinin hiçbir hakkı olmayacak. Bu alanlarda yaşayan hanelerden kaynaklı bir sosyal maliyet kalemi ortadan kalkacağı gibi aynı zamanda hane sayısına da yetecek konut üretme zorunluluğu ortadan kalkacak. Yoksulların çepere gönderilmesi yasal bir zorunluluk olarak ortaya konulunca, şehrin merkezinde de yatay yapılaşmanın kapısı aralanacak. Yüksek bloklar yerine, daha lüks, daha geniş, daha pahalı konutlar veya benzeri mekanlar üretmek daha kârlı olacak. İşte fedakarlığın sırrı tam da burada saklı: Barınma hakkının sınırının başladığı yerde fedakarlık rejimi devreye girecek.

“Ah! Şu Yatay Şehirleşme ve Dikey Krizleri...”

Başbakan Davutoğlu, 62. hükümet programında “başta kadim şehirlerimiz olmak üzere tüm mekanlarımızda politikamız, dikey değil yatay bir yapılaşma olacaktır” diyordu. Davutoğlu aynı konuşmasının devamında “2023 yılına kadar 6.5 milyon konutun kentsel dönüşüme tabi tutulacağını” da belirtiyordu. Bu rakam Türkiye nüfusunun yaşadığı konutların neredeyse yarısına tekabül etmekte. Burada bahsedilen yatay yapılaşma kavramı 62. hükümet programına alınmadan önce AKP’nin Mart 2014 yerel seçim beyannamesine de şu şekilde girmişti: “Mevcut şehirlerin merkezlerini daha fazla yoğunlaştıracak mevcut yapılaşma eğilimini azaltacağız. Hedefimiz, konut işletme maliyetini azaltarak, ülkemizin kaynaklarını daha iyi değerlendirmektir. Bu sebeple çok katlı yüksek binalardan olabildiğince kaçınılacaktır.” Her ne kadar Sultanahmet Camii’nin ve tüm boğazın silüetini bozan Zeytinburnu’ndaki 16:9 gökdelenleriyle ilgili Danıştay’ın “yüksek katlar traşlanmalı” kararı henüz uygulanmamış olsa da; Van Gevaş’ta Selçuklu Halime Hatun Kümbeti’nin sırtındaki kaçak yurt yıkılmasa da; yüksek katlı yapılar konusunda bir adım henüz atılmamış olsa da “ok yaydan” çıktı görünüyor.

13- İstanbul’u kurtaracak formül bulundu: İmar transferi, Gülistan Alagöz, Hürriyet Gazetesi, 19 Eylül 2014, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/27231124.asp>, erişim tarihi: 4.1.2015

14- Kentsel Dönüşüm İçin İmar Hakkı Transferi Geliyor, 31.10.2014., <http://www.csb.gov.tr/turkce/index.php?Sayfa=faaliyetdetay&Id=1134> erişim tarihi: 4.1.2014

15 -Bu tanım için bakınız: <http://www.csb.gov.tr/turkce/index.php?Sayfa=faaliyetdetay&Id=1134> erişim tarihi: 4.1.2014

16- Danıştay 6. Dairesi, Anayasa’nın 35. maddesinde tanımlanan mülkiyet hakkına ve 13. maddesinde tanımlanan temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunulmaksızın, bu hakların kanunla sınırlanabileceğine ilişkin düzenlemelerin, İnsan Hakları Sözleşmesinin 1 no’lu Ek Protokolünün “Mülkiyetin korunması” başlıklı 1. maddesinde geçen: “Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır” kuralına aykırılık teşkil ettiğini kabul etmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nde (AİHM) mülkiyet hakkı ihlali iddiasıyla açılmış olan Hakan Arı-Türkiye Davasına atıf yaparak, mülkiyetin idareye geçmemesine rağmen mülk sahibinin haklarının özüne dokunacak biçimde sınırlandırılmasının hukuka aykırı olacağını kabul edilmiştir. Açılan davada: “Davacıya ait parsellerin, imar planında kamunun kullanımı için yol ve otopark alanı olarak ayrılması nedeniyle bu parselde artık yapılaşmaya gidilemeyeceğinden, davacının tasarruf haklarının kısıtlandığını” belirtilmiştir. Buna rağmen taşınmazın yol ve otopark olarak belirlenmesinin üzerinden beş yıldan fazla bir süre geçmiş olmasına karşın davalı idare tarafından 5 yıllık imar programının hazırlanmadığı, kamulaştırma yapılmadığı, kamulaştırılmasına yönelik davacı istemlerinin reddedildiği ve davacıya herhangi bir bilgi de verilmemişinden davacıya ait parselin mülkiyet hakkından yararlanma olanaklarının kalmadığı görülmektedir. Bu nedenle yerel mahkemenin “gayrimenkulün değerini bilirkişi marifetiyle tespit ederek, bedelin davacıya tazminat yoluyla ödenmesine karar vermesi hukuka uygun olacaktır” yönündeki kararı da etkisiz kılınmış olmakta. Danıştay 6. Daire, Esas No: 2011\8152, Karar No: 2013\2702

17- Kentsel Dönüşüm İçin İmar Hakkı Transferi Geliyor, 31.10.2014., <http://www.csb.gov.tr/turkce/index.php?Sayfa=faaliyetdetay&Id=1134> erişim tarihi: 4.1.2014

Merkezi hükümetin “dikey yapılaşmaya” yönelik bu politik iradesine karşı ilk tepkiler de AKP’li belediye başkanlarından çoktan yükseldi. Örneğin Ankara’da sivil uçuşa yasak bölge için yapılan mania (uçuş güvenliği hattı) planlarında kat yüksekliklerine sınır konulunca başta büyükşehir belediye başkanı olmak üzere, ilçe belediyeleri “Bakanlık gelişmenin önüne engel koyuyor” diyerek plana dava açma hazırlığına girdiler.¹⁸ Yerel yöneticilerin arsa sahipleriyle plan kararları üzerinden girdikleri iş ve hizmet ilişkilerinin Türkiye’nin yerel yönetim pratiği haline geldiği bir dönemde tam bu ilişkiler ağına bir “çomak sokma” olarak görülecek bir eğilimin çok da kolay tutacağı söylenemez. Üstelik merkezi irade, şehir yöneticilerinin plan yapma yetkilerine çok önceden ortak olmuş ve yerel yönetimlerle merkezi yönetim arasında her türlü politik konsolidasyon mevcutken bu politik yönelimin başka bir anlamı olmalıydı.

Aslında en başından beri söylediğimiz gibi, şehirde artan arsa stoğu, merkezdeki arsa stoğu dışında riskli alan ve kentsel dönüşüm yoluyla elde edilecek yeni arsaların ticari olarak değerlendirilmesi ihtiyacı, riskli alan veya kentsel dönüşüm yoluyla şehrin merkezinde el konulan arsalaradaki imar haklarının, imar hakları transferi yoluyla değerlendirilmesi düşüncesi, Büyükşehirlerin il sınırına kadar genişlemesi ve bu yeni yerleşim yerlerine alt yapı götürme zorunluluğu, bu zorunluluk için gerekli finans kaynakları ihtiyacı bir arada düşünüldüğünde yatay mimari yaklaşımının iktisadi yönünü anlamak daha mümkün olacaktır. İşte TOKİ Başkanı Ergün Turan’ın 3 Ocak 2015’teki yüksek binalarla ilgili açıklaması da tam bu bağlamla ilgilidir. Turan bu konuşmasında şöyle diyordu: “Yüksek imar eleştirileri var. Yüksek imar, yüksek konut değildir. Yüksek para kazanacağız anlamına gelmez. Birçok yerde daha az imarla imarın cinsini belirleyerek yüksek gelir elde edebilirsiniz. Bizim merkezlerde yerlerimiz var. Oralarda bina değil de, işyeri ve büro yapılırsa onların kiraları daha fazla oluyor. Gelirlerimizi de oradan sağlayacağız.(...) Vatandaşın bir kısmı rızaya dayalı, mutlaka şehirlerin başka bölgesine yerleştirilmeli. Eğer olmazsa biz bu şehirleri baştan kaybederiz.”

Tabii ki bu rıza üretme süreçlerinde hiçbir sorun yaşanmayaacağı anlamına gelmiyor. Geleneksel olarak imar rantına dayalı büyüyen ekonomik sisteme alışmış kitlelerin, yöneticilerin ve yukarıdan aşağıya gıdım gıdım damlayan refah sistemi içinde üretmeden zenginleşen orta ve alt sınıfların yeni imar düzeninin dışına itilmesi öyle kolay olmayacak. Rıza üretme süreçlerinde, piyasanın zor mekanizmalarıyla karşı karşıya gelecek olan bu eski arsa zenginlerinin ve imar hakları üzerinden zenginleşme hayali içinde olan orta ve alt sınıfların finansal sistemin bu baskısı karşısında mülksüzleşmeye doğru yelken açması uzak bir ihtimal değildir.

18- Dikey sorun çözüldü yatay sorun başladı, Oğuz Demir & Ender Baykuş, Hürriyet, 15.05.2014, URL: <http://www.hurriyet.com.tr/ankara/26411600.asp> (erişim tarihi: 06.01.2015)

19- TOKİ’den Karadeniz’e rüya gibi proje, 25.11.2011, <http://www.tokihaber.com.tr/tokiden-karadenize-ruya-gibi-proje/>, erişim tarihi:7.1.2015

20- TOKİ’nin geleneksel mimari hassasiyeti, <https://www.toki.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF66511C-433C64FDDA>, erişim tarihi: 8.1.2015

Tam da bu ihtimal gözetildiği içindir ki, yatay şehirleşme pratiği bir tür “kültür devrimi” inşası olarak sunuluyor. Batılı şehirleşme pratiği karşısında haneyi esas alan “Medine” şehir pratiği yeşertiliyormuşçasına bir söylem üretiliyor. Geleneksel Türk-İslam konutuna, geleneksel ev tipine yapılan vurgu da modernist yapılaşmanın kültürel jargonunu besliyor. Bu sebeple iktidarın haneyi şehrin merkezinin dışına taşımak ve kent merkezini ticaret-finans odağı haline getirmek için bu yatay mimari söylemi dillendiriliyor olduğunu belirttiğimizde abartmış sayılmayız. Kır ile kent arasında yarılmayı derinleştiren, kent merkezini kamusal bir alan olmaktan çıkartan, ‘para-meta-para’ döngüsünün dışlilerini tazeleyen bir şehirleşme pratiğinden çıkacak yatay mimarlığın ipuçlarını ise ancak yerel mimariye geçiş söylemi içinde çözümleyebiliriz.

Yerel Mimariye Geçiş Söylemi ve Tüketim Kültürünün Yeniden Üretimi

Yerel mimari söylemi 62. hükümet programında kırsal dönüşüm projesinin bir parçası olarak inşa edilmişti. Bu politika hükümet programına “yürütülmekte olan kentsel dönüşüm çalışmalarının yanı sıra, yöresel dokuyu ve kimliği de yansıtan kırsal dönüşüm çalışmalarını başlatacağız” ifadesiyle yansımıştı. Bu programatik ifadeden çok önce ise TOKİ halihazırda yerel mimari tarz denemelerinde bulunuyordu. Öte yandan bu örnekler ancak tekil örnekler düzeyinde kalmıştı. Örneğin Rize’nin Hemşin ilçesinde bulunan tüm binaların yıkılarak “Karadeniz’in yöresel mimarisinden esinlenen” yeni binaların yapılacağı haberi¹⁹ 2011 yılında belediye başkanı tarafından coşkuyla karşılanmıştı. Başkana göre 2008 yılında kurulan organik çay fabrikası, Hemşin’in tam göbeğine kurulan HES ile elde edilecek göl ve yeni binalar şehri bir turizm merkezi haline getirecekti. Ne de olsa TOKİ’nin Karadeniz mimarisinden esinlenen 56 konutluk projesi çok beğenilmişti. Benim bu evlerle tecrübem ise 2013 yılında gerçekleşti. Kahverengi plastik ile dış cephe kaplaması yapılmış, Hemşin konakları taklit edilerek inşa edilen bu betonarme evlerdeki tüm daireler satılmıştı. Dış cephe giydirmesinin geleneksel mimariyi taklit etmesi dışında, yerel mimari tarzı taşıyan hiçbir unsur yoktu. Buna karşın Hemşin’in yenilenmesinin bölge dışına göçü engelleyeceğin ilişkin bir inanç sahibi olanlar da yok değildi.

TOKİ’nin yerel mimari örnekleri bununla da sınırlı sayılmaz. Benzer biçimde Ankara Beypazarı’nda da “geleneksel Türk-Osmanlı mimarisi” niteliğinde 256 konut inşa etmeye girişilmişti.²⁰ Tesadüf odur ki Hemşin ve Beypazarı’ndaki bu iki projenin her birinde de çok katlı klasik apartman dairesine giydirme yapılarak “yerel” mimari elde edilivermişti. Safranbolu’da, Nevşehir’de, Malatya’daki şehrin çeperine inşa edilen uygu-

lamalar da apartman dairesi giydirmesiydi. Anlaşılan bu tekçi mimari yaklaşım, çeşitliliği plastik ile sağlıyor, gelenekseli giydirme ile kuruyordu. Gerçi bu “gelenekselci” mimari söylem Ankara Kızılay’daki binaların dış cephesinin giydirileceğine yönelik yaklaşımla 61. hükümet programına da yansımıştı. Fakat Kızılay’da bulunan Milli Piyango İdaresi binasının dış cephesinin neo-klasik tarzda giydirilmesinden öteye gidilmemişti. Belli ki Kızılay’da bulunan yapı stoğu pek yakında “riskli yapı” ilan edilerek dönüştürüleceği için bu “estetik” dönüşüm riskli yapı uygulaması sırasında gündeme gelecek. 2011 sonrasında Sulukule-Fatih-Neslişah Mahallesi projesi ve Hasankeyf’in sular altında kalması sonrasında kurulacak yeni ilçe projeleri ise kapsamlı uygulamalara adım atılacağıının ilk işaretleri ortaya çıkmıştı. Muktedir tarafından “Yeni” Hasankeyf için Artuklu Mimarisi uygun bulunmuş²¹, ilçenin Raman Dağı eteğine taşınmasına TOKİ karar vermiş ve burada “yerel mimariye” hayat üfleyecek “yeni bir ilçe” projelendirilmişti. Velhasıl bu tip girişimlerle Anadolu’nun TOKİ eliyle Türkleştirilmesi projesi aynı zamanda İslamlaştırılması projesi olarak da okunabilir. Yaşayanların nehir hayatından kopartılması neticede “küçük” detaylar olarak kalacak.

Mahalle, ilçe derken bu “geleneksel-yerel” mimarinin ölçeği giderek büyüdü. Pek tabi ki heybeden Mart 2014 yerel seçimleri sonrasında turpun büyüğü İstanbul için çıktı. 3. Havalimanı projesinin gerçekleştirilmesi umulan bölgeye “yeni bir şehir” kurulacaktı. Bu şehir “Selçuklu ve Osmanlı” mimari öğeleri taşıyacaktı. TOKİ Başkanı Ergün Turan, Kemberburgaz’dan başlayıp Başakşehir’i ve Kayabaşı’nı içine alarak Küçükçekmece’ye kadar uzanacak bu yeni şehir için şöyle diyordu: “1 milyon nüfusa ev sahipliği yapacak ve kendi kendine yeten ekolojik bir şehir olacak. Aynı zamanda da daire planlarından dış cephe uygulamalarına kadar tüm detaylar, Türk aile yapısı ve tarihine göre oluşturulacak.”²²

İl düzeyine sıçratılmış bu “yerel mimarlık” uygulamaları için bir de mimari proje yarışması bile düzenlenmişti. “7 İklim 7 Bölge, Gelenekten Geleceğe Ulusal Mimari Proje Yarışması”²³ düzenleyen TOKİ ve Emlak Konut, elde edilecek projelerin de bölgelerde uygulanacağını ilan ediyordu. Proje şartnamesine²⁴ göre, yarışmanın amacı, “günümüz koşullarına uygun yeni yapılaşmaların geleneksel mimariden ilham alarak oluşmasını” teşvik etmektir. Şartnamenin amacına göre ise geleneksel mimari ile kastedilen de “Türk mimarisi kent dokusu”ydu. Yarışma sonuçları Kasım 2014’te ilan edildi ancak,

21- TOKİ yeni Hasankeyf’in ilk etabını tamamladı, URL: <https://www.toki.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF9E-DC603C979CEB01> (Erişim tarihi: 08.01.2015)

22- Yeni TOKİ Başkanı Osmanlı ve Selçuklu’yu canlandıracak, Hürriyet Gazetesi, 7.5.2014, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/26367100.asp> (Erişim tarihi: 08.01.2015)

23- “7 İklim 7 Bölge, Gelenekten Geleceğe Ulusal Mimari Proje Yarışması “ Proje internet sayfası, <http://7iklim7bolge.com/> (Erişim tarihi: 08.01.2015)

24- “7 İklim 7 Bölge, Gelenekten Geleceğe Ulusal Mimari Proje Yarışması “ Proje Şartnamesi, <http://7iklim7bolge.com/dosyalar/7iklim-7bolge-sartname.pdf> (Erişim tarihi: 08.01.2015)

Marmara, Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgeleri için hiçbir proje, mimari açıdan, kentsel tasarım ve yöresel mimari karakter açısından uygun çözümler önermemesi nedeniyle, ödüle layık bulunamadı. Bu durumun basına yansımadığını söylememize bilmem gerek var mı?

Yedi bölge için standartlaştırılmış mimari proje üretme iddiasının yaslandığı, bu “geleneksellik-yerellik” söylemi pratik olarak yedi proje bile ortaya çıkartamamış durumdadır. Yeni bir medeniyet, yeni bir şehir söylemini destekleyecek bir tane numunelik uygulama projesi dahi üretilenmemiştir. Bu açıdan baktığımızda “yeni şehir-yeni medeniyet” vurgusu tarihten beslenen bir gelenekselcilikle desteklenememekte ancak tüketim objesi olarak itibar görmektedir.

Türkiye’nin geldiği noktada konut projelendirme, yukardan aşağıya bir medeniyet inşası için başlı başına yeterli görülmemekte. Bu nedenle de yatay ve yerel yapılaşma, “yaratıcı-kurucu” kültür inşa etme perspektifine sahip değildir. Yapılaşma pratiği, kültürel ve ekolojik çeşitliliğin korunması gerekliliği gibi hiçbir değere vurgu yapmamakta. Konut temelli projelendirmede yerel ekonomiye dayalı, konut üretme malzemelerinin çeşitliliğini sağlama konusunda bir çözüm aramamakta. Bunun yerine dış cephelerin giydirilmesi yoluyla biçimci ve sembolik bir dil kullanılmakta. Bu nedenle de yerel-yatay ekolojik yapılaşma iddiası ancak ve ancak “Türk ailesine uygun konut” vurgusuyla süslenerek bir tüketim malzemesi haline getirilmekte. Nasıl bir mekanda yaşanılacağı değil, mekânın sembolik dili ön plana çıkartılmakta. Mekanların hızlıca tüketilmesi, yeni bir süslemenin doğuşuyla eski mekanların işlevsiz kılınmasına yönelik gayrimenkul tüketimini böylelikle teşvik etmekte. Bu sebeple de aslında yatay-yerel yapılaşma son tahlilde kent merkezinin boşaltılması, arsa stoğunun değerlendirilmesi ve imar hakları transferi uygulamasının hayat bulması amacının bir aracına indirgenmekte. Türkiye’de coğrafi bölgeler düzeyinde standart, endüstriyel konut piyasasının canlanması ve böylece kentsel dönüşümün aynı zamanda kırsal dönüşümü de hareketlendirmesi ufuk çizgisinde bu örneklerden görüldüğü üzere hiç daha belirgin olmamıştı.

Karanlıkta Kaçan Adam

Cenk Yiğiter

Fotoğraf : Pelin Kılıç

Kendimi bildim bileli kaçıyordum. Yaşamın zamanı ölçülebilir ama kaçmanın zamanını ölçemezsiniz. Yaşam kaçmaktan önce başlamıştı şüphesiz ama eminim ki kaçmanın zamanı yaşamdan yine de çok daha uzundu. Ölçemesem de bu kadarını biliyordum, nitekim kendimi bildim bileli kaçıyordum. Kaçmakla başlamıştı bilmenin tarihi. Korku ve bilmek yaşitti. Bu yüzden bilmenin zamanını da ölçemezsiniz. Şüphesiz yaşamdan sonra başlamıştı bilmek ama yine de bilmenin zamanı yaşamdan çok daha uzundu. Kendimi bildim bileli kaçıyordum. Öyle bir kaçmaydı ki bu, bazen kaçıyor olduğunu bile unutturacak kadar daimiydi. Ama ne olduysa oldu, bir gün döndüm ve arkama baktım. Arkamda gördüğüm karanlıktı sadece. İşte o an farkına vardım: kaçtığımı biliyordum ama neyden kaçtığımı, neyin beni kovaladığını bilmiyordum. Öyle bir kaçmaktı ki bu, bunu düşünecek fırsatım olmamıştı. Ta ki o ana dek. Arkama baktım ve gördüğüm şey safi bir karanlıktı ve ben daima aydınlığa doğru telaşla yol almıştım. Çok uzun sürmedi duraksamam, kaçmaya devam ettim elbette. Ama artık bir yandan kaçıyor, bir yandan düşünüyordum kaçtığının bilincinde olduğum her an. Kaçtığım şey neydi, karanlığın neresindeydi?

Kendimi bildim bileli kaçıyordum. Ancak yorulmaya

başlamıştım sanki. Kaçmak mı yoruyordu, korkmak mı yoksa neyden kaçtığımı bilmemek mi, bilmiyordum. Ve böylece kararımı verdim. Bir süre de olsa duracaktım ve bir süre o karanlığa bakacaktım. Durdum, karanlığın içine içine baktım. Hiçbir şey göremesem de biliyordum orada bir yerdeydi. Gözleri üzerimdeydi. O görüyordu beni ben ise onu göremiyordum. Onun gözlerini göremedim ama bakışını ilk defa böylesine keskin bir biçimde hissettim. Bakışları bıçak gibi kesti beni, öyle bir korkmaydı ki, gözlerim karardı ve düştüm.

Kendimi bildim bileli kaçıyordum. Ama ilk defa düşmüştüm. Bilmediğim bir süre boyunca hareketsiz, savunmasız, karanlığın tam bittiği o yerde öylece uzanmıştım. Gelip yakalamamıştı beni. Neden diye bağırdım, neden yakalamadın beni. Karanlıktan bana geri dönen kendi sesimdi yine. Kaçıyordum hala, önüm aydınlık, arkamda karanlık. Biraz olsun saklanmak istiyordum sadece, durmak ve biraz olsun kaçmadan, korkmadan soluklanmak. Ve sonra korkusuzca, günlerce bebek gibi uyumak. Kendimi bildim bileli kaçıyordum ve artık biliyordum: beni kovalayan şeyin mahareti karanlıkta gizlenmesindeydi. Bir gün durdum yine, kafamı soktum arımda duran karanlığa. Gözlerim iyice alıştı karanlığa. Karanlıkta belli belirsiz nesnelere gördüm, sonra bir takım hareketler. Ama beni kovalayan

şeyi bir türlü göremiyordum. Bakışları üzerimdeydi evet, bir an olsun ayırmıyordu üzerimden gözlerini. Sonra anladım: karanlıkta bir şeyi göremiyorsam eğer, demek ki o şey karanlıkla aynı renktendi. Karanlığı üzerine giyinmişti. En az karanlık kadar siyah olmalıydı. İşte o an ondan nasıl kaçacağımı anladım. Ben de onun gibi yapmalıydım. Karanlığın içine girmeli ve karanlığı üzerime giymeliydim. Karanlıkla aynı renkten kıyafetler aldım kendime, başımdan tırnağıma her yanımı karanlıkla kapattım. En son gözlerim kaldı açıkta, onları da simsiyah bir gözlükle kapattım ve karanlığın içerisine daldım.

Kendimi bildim bileli kaçıyordum ama şimdi ben de aydınlığı terk etmiş karanlığın içinde yuvalanmıştım. Fakat yine de kurtulamamıştım beni kovalayandan. Bazen tüm ümidimi kaybediyordum ve beklemeye koyuluyordum yakalanmak için. Bana yaklaşıyordu, iyice yaklaşıyordu ve nefesini hissettiğim an yine düşüp bayılıyordum. Sonra bir gün düşündüm: karanlıkla aynı renkteysen ben nasıl oluyor da hala takip edebiliyordu beni? Çok geçmeden buldum bu sorunun cevabını: kaçışımın, gezişimin öngörülebilir bir ritmi vardı. Beni kovalayan şey öğrenmişti ritmimi. Ve onun gözleri öylesine karanlığa alıştı ki. O zaman ritmimi değiştirmeliydim: kaçmak için çoğunlukla durmalıydım. Hareket etmem de gerekecekti elbette. Hareket etmem gerektiğinde ise durmama aninden son vermeli, hızla hamlemi yapmalıydım. Öyle de yaptım. Ya duruyordum artık ya hızla hareket ediyordum. Gittikçe hızlandım sonra. Hareketim kadar durmam da yetkinleşti, durduğum zaman bir ölü gibi karışıyordum artık karanlığa. Ve bir süre sonra fark ettim: beni kovalayan şey artık beni kaybetmişti! Evet hissediyordum, beni arıyordu hala gözleri ama bir süredir bulamıyordu.

Kendimi bildim bileli kaçıyordum. Artık kovalanmaktan kurtulmuştu evet. Ama kaçıyordum hala. Karanlığın içindeydim artık ve aydınlığa çıktığım anda tekrar yakalanacaktım. Beni kovalayan şeyden kurtulmamın tek bir yolu kalmıştı öyleyse: beni kovalayanı ben yakalamalıydım. Nitekim bir gün, karanlığın içinde dururken gördüm O'nu. Umutsuz, yorgun ve panikle arıyordu beni. O'nu gördüğüm anda dehşete düştüm aniden. Bayılacak gibi oldum yine ama bu sefer ne düştüm ne bayıldım. Korkuyla izlemeyi koyuldum O'nu. Uzunca bir süre izledim. Onun umutsuz arayışında bir hüznün buluyordum evet ama derin bir haz da alıyordum. Sonra bir gün bir şey oldu: Beni kovalayan o şey, simsiyah gözlüklerini çıkardı gözlerinden. Beni bulmak için son bir umut, gözlüklerini çıkarıp bakmak istemişti. İşte o an gördüm O'nun gözlerini. Gözlerini görünce anladım, o bir "şey" değil bir insandı. Gözlerindeki çocukluğu gördüm, gözlerindeki yorgunluğu ve güçsüzlüğü. İşte o anda tüm korkum kayboluverdi. Yavaş yavaş yaklaşmaya karar verdim. Karanlığın çizdiği yollardan O'na yaklaştım. Sonra omzuna dokundum usulca. İrkildi, hopladı, çığlıklar attı. "Kimsin sen?" diye sordu. "Kim olduğumu biliyorsun." dedim. "Neredesin, nereye saklandın, neden göremiyorum seni?" diye sordu. "Bunların hepsinin cevabını

biliyorsun." dedim. "Ne yapacaksın bana?" diye sordu. "Sana neler yapabileceğimi biliyorsun." dedim. "Yapma, ne olur, söyle ne istersen yapacağım." dedi. "Ne istediğimi biliyorsun." dedim. "Evet biliyorum." dedi ve soyunmaya başladı. Soyundukça vücudu çıkıyordu ortaya. Bembeyazdı teni. Kim bilir ne kadardır karanlıktaydı, güneş görmeyen teni süt beyaz olmuştu. Soyunması bitince anadan üryan var gücüyle aydınlığa doğru kaçtı ve aydınlığın içinde gözden kayboldu. Kendimi bildim bileli ilk defa kaçmıyordum artık. Derin bir nefes aldım ve derin bir uykuya attım kendimi. Karanlığın koynunda bebekler gibi uyudum, günlerce. Uyandım, derin bir soluk aldım. Aydınlığa dönmenin vakti gelmişti. Karanlıkla vedalaşmalıydım ancak bir süre daha karanlığın tadına varmalıydım. Bir süre daha kaldım karanlıkta. Sonra bir süre daha. Bir süre sonra artık karanlıktan çıkamayacağımı anladım. Aydınlığın çizgisinden bir türlü geçemiyordum. Karanlık hoştu, huzurluydu; bir ana gibi koynunda saklıyordu. Aydınlık ise korkutuyordu. Çok uzun süre geçti, özlüyordum aydınlığı ancak öylesine bağlanmıştım ki karanlığa... Karanlığa hapsolmuştu. Ve bir gün karanlıktan nasıl çıkacağımı buldum. Aydınlıkta hoş, sarsak ve tedirgin bir ritimle yürüyen birini kestirdim gözümü ve karanlığın içinden O'nu izlemeye koyuldum. Ta ki beni karanlıkta bulup omzuma dokununcaya değin. Karanlığın içinde omzuma dokunduğunda irkildim, hopladım, çığlıklar attım. "Kimsin sen?" diye sordum. "Kim olduğumu biliyorsun." dedi. "Neredesin, nereye saklandın, neden göremiyorum seni?" diye sordum. "Bunların hepsinin cevabını biliyorsun." dedi. "Ne yapacaksın bana?" diye sordum. "Sana neler yapabileceğimi biliyorsun." dedi. "Yapma, ne olur, söyle ne istersen yapacağım." dedim. "Ne istediğimi biliyorsun." dedi. "Evet biliyorum." dedim ve soyunmaya başladım. Sonra tüm korkumla ve gücümle anadan üryan aydınlığa doğru kaçtım.

Aydınlığa çıktığımda bir süre alışamadı gözlerim ışığa. Kıstım gözlerimi ve bekledim. Sonra bir mavilik seçmeye başladım ileride. Bir rıhtım gördüm belli belirsiz. Rıhtıma gittim oturdum. Gözlerim alışınca yanımda birinin daha oturduğunu fark ettim. Sigara içiyor ve gözleri denizle göğün birleştiği yerlerde geziniyordu. Bir sigara isteyecek oldum, daha cümlem tamamlamadan bir sigara yakıp uzattı. Elinden sigarayı alacakken göz göze geldik. Hemen tanıdım O'nu gözlerinden. Gözleri sakindi, dinlenmişti, dingindi. Hala anadan üryandı ama bembeyaz teni biraz biraz pembeleşmişti. "Merhaba" dedim. "Merhaba" dedi gülümseyerek ve sordu: "Nasıl başardın karanlıktan çıkmayı?" "Nasıl çıktığımı biliyorsun." dedim. Güldü, güldük. Bir yandan sigaramızı içip bir yandan da beklemeye koyulduk. Nasıl olsa O da yakında gelecekti, sonra bir diğeri ve sonra bir diğeri.

Bir İlke Olarak İdarenin Sorumsuzluğu: Soma

Özgün Rüya

13 Mayıs 2014'te 301 işçinin hayatını kaybetmesine yol açan Soma Maden Kazası ve sonrasında yaşananlar, ülkede idarenin sorumsuzluğu ilkesine ilişkin tabloyu net bir şekilde ortaya koydu. Ocaktaki kömür damarlarının kendiliğinden yanmaya müsait olması¹ sebebiyle kömürün oksidasyonu sonucu yangının meydana geldiğini bugün biliyoruz. Ocağın ana giriş noktasından yaklaşık 1.350 metre mesafede ve ana giriş kavşak noktası yakınında başlayan kıvışmanın açık aleve dönüşerek lastik nakliye bandını,elektrik kablolarını, ağaç tahkimatı ve plastik olduğu iddia edilen basınçlı hava borularını tutuşturması şeklinde meydana gelen yangında², maden işçileri, yaşam odalarının bulunmaması ve koruyucu ekipmanların da kullanılamaz durumda olması neticesinde, yoğun karbon monoksit salınımından zehirlenerek hayatlarını kaybettiler. Facia sonrası kamuoyuyla paylaşılan raporlarda, taşeronlaşma, üretim zorlaması; daha önce çalışılmış ve halihazırda kapanmış olan panoların üretime açılması, vardiya değişimlerinin maden içerisinde yapılması ve havalandırma yetersizliği³ kazaya sebep olan ya da sonuçları ağırlaştırıcı bir çok etmen defalarca dile getirildi. Tüm bunlara rağmen; bu büyüklükte bir kaza sonrasında dahi sorumsuzluğun tesisi, manipülatif şekilde sorumluların tespitini zorlaştırmak ve tespitleri, idarenin düzenleyici ve denetleyici varlığından soyutlamak suretiyle 'özel' 'iş' ilişkileri bağlamına sıkıştırmak şeklinde gerçekleşti.

Herhangi bir olayla alakalı olarak, sorumluluğun tespiti için, öncelikle o olayla alakalı sağlıklı bilgi edinebilmek gerekir. Burada doğru bilgi edinilmesi ihtiyacı, olay ya da eylemin idare kaynaklı olup olmaması meselesinden tamamen bağımsız olarak; ceza hukuku anlamında faili ve sorumluluğunu, idare hukuku anlamında da idarenin ve memurunun sorumluluğunu tespit etmekte hayatidir. Bu bağlamda, Soma maden kazası sonrasında, ilk etapta bilgi edinilecek muhatap bulunamaması⁴, daha sonra kamuoyuyla paylaşılan bilgilerin çelişir ol-

ması⁵ ile yaratılan bilgi kirliliği de, gerçek sorumluların tespiti için, bakılması gereken yöne dair karışıklık yaratmada başarılı oldu. Yaşananlar tamamen yetki ve sorumluluk alanlarında olmasına rağmen, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik'in , sorumluların ne olursa olsun cezalandırılacağına ilişkin açıklamaları da sorumlular bakımından başka bir yeri işaret ediyordu⁶.

Kazanın maden işçilerinin çalışma koşullarını da gözler önüne sermesi nedeniyle, 11 Eylül 2014 Tarihinde 6552 Sayılı 'İş Kanunu İle Bazı Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması İle Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun' ile, maden işçilerinin ücret ve kıdem haklarında bir takım iyileştirmeler yapıldı. Çalışma süreleri kısaltılarak emeklilik yaşı düşürüldü. Maden işçisi yakınlarına bağlanacak aylıklarda, ölüm aylığı için gerekli olan 5 yıl sigortalılık ve 900 gün prim ödeme şartının kaldırılması; maden işçisi anne-babalarına aylık bağlanması için gereken muhtaçlık şartı kaldırılması, madencilerin yakınlarından birinin kamuda istihdam edilmesi gibi değişiklikler yapıldı. Tüm bu değişikliklerin idarenin sorumluluğu üstlendiğine dair bir yanılısama yaratmak maksatlı olduğu tespitini yapabilmek içinse elimizde yeterli veri bulunuyor: Soma'daki maden ocaklarında meydana gelen iş kazalarını araştırma amacıyla bir meclis araştırma Komisyonu kurulmasını öneren soru önergesi, kazanın sadece günler öncesinde, 29 Nisan 2014'te muhalefet partisi milletvekillerinin imzalarıyla TBMM gündemine getirilmiş; ancak AKP milletvekillerinin oylarıyla reddedilmişti⁷.

Kaza sonrası Akhisar Savcılığı tarafından yürütülen ceza soruşturmasının sağlıklı yürütülmediğini söylemek için henüz erken denilebilirse de, soruşturma dosyasında teftiş raporlarının bulunmaması, soruşturmanın, yapılan teftişlerde defalarca 'noksan yok' kararı veren müfettişler ve onların mülki

amirleri ile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü ve bağlı bulunduğu müsteşar üzerinden Bakanlık'ın sorumluluğuna doğru genişletilmesi, ceza soruşturmasının neyi soruşturduğunu anlamayı güçleştiriyor. Bu bağlamda, iş kazalarında sorumluluğun, işyeri sahipleri ve kendileri de sözkonusu işyeri işçilerinden olan iş güvenliği uzmanlarının sorumluluğundan ibaret olduğuna ve yürütülen hukuki süreçlerin, iş ilişkisinin salt 'özel' ilişki olduğu iddiasından hareketle 'tazminat' üzerinden yürütülmesi gerektiğine ilişkin yaygın algının bir benzerini Savcılık soruşturmasında görmek mümkün. Ancak, Maden İşletme Ruhsatı'nın Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu üzerinde olması, alım garantili rödovans sözleşmeleri yoluyla maden işletme hakkının özel sektöre devredilmesi şeklinde dolaylı bir özelleştirme yöntemine başvurulması ile işçi sağlığı ve güvenliği denetimlerinin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yürütülmesi gibi sebeplerle, söz konusu maden kazasında, sorumluluğun esasında idarede olduğunun tespiti gerekir.

Tam da bu noktada, idarenin iş ve eylemleri üzerinde denetim mekanizmalarını yürütebilmek amacıyla, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na yönelttiğimiz ve Soma A.Ş işletmesi altında bulunan IR75153 ruhsat no'lu maden sahasında 2010-2014 yılları arasında yapılan iş sağlığı ve güvenliği denetim raporlarını talep ettiğimiz bilgi edinme başvurusuna (8), Bakanlık'ın, istenilen bilgi ve belgelerin yürütülen adli ve idari soruşturmalar kapsamında ve ayrıca ticari sır niteliğinde olması sebebi ile red cevabı⁸ verdiğini belirtmek oldukça açıklayıcı olacaktır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın yetki ve görev kapsamında bulunan işçi sağlığı ve güvenliği denetimlerinin düzenli yapılıp yapılmadığını; yapıldı ise bu denetimlerin raporlarını talep eden bilgi edinme başvuruları, vatandaş, sivil toplum örgütü yahut kamu kurumu niteliğinde bir meslek örgütü tarafından talep edilmesi fark etmeksizin, paylaşılmamaktadır. Bunun üzerine, talep edilen bilgi ve belgelerin 4892 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu istisnaları kapsamında kalmadığı, iş sağlığı ve güvenliği denetimlerinin ticari sır kapsamında değerlendirilemeyeceği, belgelerin sadece idari ve adli soruşturmalara konu olmasının yetersiz olduğu; Kanun'un, aynı zamanda paylaşımalarının, sözkonusu soruşturmaların sağlıklı ilerlemesini engeller nitelikte olmasını da aradığını açıklayarak, Başbakanlık Bilgi Edinme ve Değerlendirme Kurulu'na yaptığımız itirazda, Soma A.Ş iş sağlığı ve güvenliği denetimi raporlarının tarafımıza gönderilmesine karar verilmesini talep ettik. BEDK'nun 26.06.2014 tarih ve 2014/1195 sayılı itirazımızın kabulü kararının kendilerine tebliği ardından, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bir takım 'seçme' teftiş raporları göndermek suretiyle Kurul kararının etrafından dolanmak yoluna başvurmuştur. Şöyle

8- Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu Başkanlığı 03.06.2014 Tarih Ve 49189603/720/4466 Sayılı Soma Kömür İşletmesi A.Ş Hakkında (Bilgi Ve Belge Talepleri) Konulu Yazısı

1- TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası- Soma İş Cinayeti/İş Kazası Raporu- syf17

2- TMMOB- Soma Maden Faciası Tmmob Raporu- syf24 : Olayın daha önce çalışılan ve kömürü tamamen çıkarılmayan eski imalat bölgesinde meydana gelmiş olması da ihtimal dahilindedir.

3- TMMOB- Soma Maden Faciası Tmmob Raporu- syf24-31

4- http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/108529/SOMA_da_1.5_saat_sonra_haber_verilmis.html

<http://mine.metu.edu.tr/duyuru/somada-maden-faciasi>

5- <http://www.sendika.org/2014/05/soma-maden-katliami-13-18-mayis-arasi-gun-gun-dakika-dakika-gelismeler/> : 13-14 Mayıs açıklamaları.

6- <http://www.ankarameydani.com/gundem/enerji-bakanindan-soma-aciklamasi-h13333.html>

7- http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_sd.birlesim_baslangic?P4=22015&P5=B&PAGE1=19&PAGE2=&web_user_id=13271598 http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_sd.birlesim_baslangic?P4=22131&P5=H&page1=46&page2=46&web_user_id=13271598 <http://www.milliyet.com.tr/tbmm-soma-ya-sessiz-kalmis/siyaset/detay/1882681/default.htm>

politik öngörüler çerçevesinde tahmin edilebiliyoruz.

Kentleşme süreci sonrasında, bir yanıla, dönemsel koşullar itibariyle politik içerikli şarkı ve marş örnekleri artarken, aynı zamanda “kentli” müziğin örnekleri de görece daha arka planda kalsa da kendisini hissettirmeye başlar. Ancak, ağırlıklı politik müziklerin yapıldığı dönemde, kendi müzikal arayışlarını sürdüren müzisyenler, mevcut politik iklimden kendilerini muaf tutamazlar.

Kırsal yaşamı zorunluluklar sonucu ya da bireysel bir istekle terk eden, kente yerleşen bir Kürt bireyin kentleşme sürecinin, diğer Kürt bireyin kentleşme sürecine benzerliği Kürtler açısından farklı bir toplumsallığı doğuruyor. Başka bir deyişle birbirinden bağımsız ya da bir arada, benzer kaygıları/sorunları yaşayan Kürt bireylerin oluşturduğu bir kitle ortaya çıkıyor. Kürt halkının geçirdiği politik süreçten bağımsızlaşmaya çalışan Kürt müziği, kendisini yine başka toplumsal sorunların içerisinde buluyor.

Politik içerikli sözler ihtiva eden, müzikalitenin ikinci planda kaldığı dönemleri geçiren Kürtçe sözlü müzik; uyum yasaları, müzekkereler, barış süreçleri, elde edilen kazanımlar sonrasında farklı bir boyuta evrilir ve bu dönemde marş örnekleri azalış göstermeye başlar.

Kentleşme sürecinin getirdiği arayışları da kapsayan bu yeni halde; bir yanda erbane gibi geleneksel enstrümanları geleneksel tavırlarla icra ederek ön planda tutan, ama içinde batılı dediğimiz enstrümanları da barındırarak geleneksel müziğin kendi tınısını arayan ve yeniden inşa etmeye çalışan Kürt müziği; diğer yanda ise, Kürt şairlerinin şiirlerini besteleyen; kimliksel çelişkileri içeren, kırdaki yaşama göre belki biraz daha bireysel kaygıları dile getiren, Kürtçe sözlü rock, caz ve pop müzikler yapılmakta. Aynı süreç sonucunda olduğuna inandığım; Kürt müzisyenlerin Türkçe sözlü bestelerden oluşan müzikal arayışlarını bilinçli olarak yazı dışında bırakıyorum.

Bu iki müzik arayışının sonucunda oluşan eserleri bir arada dinleyen Kürtçe müzik dinleyicileri oluşuyor. Bu ise kırsal kimlik ile kent kimliği arasında kalan; kentte yaşayan kimliği oluşturuyor. Bu durum, değişik formlarda müzikal arayış içerisinde olan müzisyenlerin olanak ve potansiyellerini kısıtlıyor.

Kentli Kürtçe Şarkılar ve Mehmet Atlı Örneği

Kentte yaşayan, kent yaşamına adapte olmaya çalışan bir Kürt bireyin kentsel kaygılarını içeren, oluşan yeni kültürel kimliğin müziğine yönelen bir arayış içerisinde olan, ama Aram Tigran gibi isimlerin şarkılarını da seslendiren Mehmet Atlı'nın müziğini örnek gösterebiliriz.

Peki Mehmet Atlı kimdir? Geçtiğimiz Ağustos ayı başında, Birin(Yara) isimli albümü yayınlandı. Albümde başka neler var? Cemal Süreya'nın bir şiirinden alıntı yaparak diyebilirim ki, albümde söyleyemediklerimiz var, küçücük şeyler belki, ama günün bu saatinde anıt gibi duruyorlar. Örneğin,

Bir Kuş Nasıl Bakar ?

Cömert Uygur Erdem

Sonradan bir çocuk gelinin hikayesini anlattığını öğrendiğim, köyümüz düğünlerinin vazgeçilmezi “Oy Fadike” isimli şarkıyı bir gün sokakta oynarken mırıldandığım için kibarca uyarılmışım ailem tarafından. Fadike'yi öğrendiğim o yazdan aklımda kalan, dedemin Kürtçe ve deyiş kasetleri ile sokakta bunlardan katiyen söz etmemekti.

Sokakta söylemekten men edildiğimiz şarkıları, resmi televizyonlarda dinlemek de nasip oldu heyhat. TRT'deki ilk Zazaki yayından pek bir şey anlamamış, bu yüzden de devam eden bölümlerini takip etmemiştik. Heyecanlandırmamış, aksine ürkütmüştü. Halk şarkılarını sansürleyen, dilini değiştiren bir kurumun sanatçıları Zazaki şarkılar söylemişti. Kurumun kimliği, sanatçının kimliğinin önüne geçmişti. Kurumların halk şarkıları ile münasebetleri pek de cana yakın olmamıştı. Aynı yayında “Ere Gule” isimli şarkısı yayınlanan Nizamettin Ariç'i istisna tutuyorum.

İktidarın Ses Geçirmesi: Bir Sesin, Yasak Sınırlar İçerisinde Dinleniyor Olması Ya Da Sınırların Sesi Yasaklamakta Yetersizliği

Radyonun Cumhuriyet dönemi serüveni, milli müziğin inşası, halk şarkılarının yasaklanması, sansürlenmesi, sözlerinin değiştirilmesi; devam eden dönemlerde müziğin piyasacı politikaların esiri olması... Demem o ki, işin içine iktidarlar ya da iktidar niyeti kuranlar girdiğinde müziğin başına pek de hayırlı şeyler gelmiyor. Bu yüzden, müzik ken-

dini var edeceği alanları hep yeniden üretmek durumunda kaldı. Bu alanlar çoğu zaman sistemin aklına gelmedi, akla geldiğinde ise müdahale edememenin çaresizliğini yaşattı. Sovyet döneminde Erivan'da yayın yapan bir radyonun (Erivan Radyosu) Kürt müziğinin belleklerde kalmasında önemli bir misyona sahip olduğunu düşünüyorum. Günün belirli saat dilimlerinde Kürtçe yayın yapan; Karapetê Xaço, Meyrem Xan, Aram Tigran, Mihemed Arîf Cizrawî gibi Kürt müziğinde öneme sahip isimlerin şarkılarını yayınlayan radyonun Türkiye'deki Kürtlerce de dinlenebilmesi, radyoya farklı bir misyon yükledi. Bu yüzden yaşça büyüklerimizin radyo ile ilgili anıları Erivan radyosu üzerine. Bir futbol maçına göre gününü ayarlayanlar gibi, Erivan Radyosundaki Kürtçe yayın saatine göre çalışma temposunu ve saatlerini ayarlayan büyüklerimizin varlığından haberdarım. Halen radyoda ya da televizyonda karşılaştığım bir Kürtçe şarkıda, “Erivan Radyosu'nda çalardı bu” sözlerini duyuyorum.

Kırdaki, çalışma hayatında bir zaman birimi yaratan Kürtçe müzik, kırdan kente göçlerin artması ve kentlerdeki Kürt nüfusunun artması sonrasında farklı bir boyuta erişti tabii ki.

Bellekte Kalan Kürtçe Müziğin Kentleşme Sürecindeki Seyri

Unutulma tehlikesini hafif yaralarla atlatan (Zazaki'nin koruma altına alındığını unutmadan), siyasal koşullardan bağımsız kalmamış/kalamamış Kürtçe müziğin nasıl bir yol izleyeceğini, maalesef zamana bırakmadan,

lavta. Türk ve Arap müziklerinde kullanılan bu enstrüman Kürt müziğinde yeni. Sınıfa yeni gelen öğrenci gibi tedirgin ve ortama adapte olmaya çalışıyor sanki. Bu dediğimi, Newroz isimli enstrümantal şarkıda hissetmek mümkün. Biyografisini ve önceki albüm çalışmalarını anlatmak; belki bu albümlerle ya da çok bilinen şarkıları ile tanıtmak mümkün. Ama iki nedenle böyle bir tanıtımdan kaçınıyorum. Birincisi, yeni albümün böyle bir kartvizite ihtiyaç duymamasıdır. İkinci nedenim ise, albümlere ve müzisyene ulaşmanın emek harcamayı gerektirdiğine inanmamdandır. Dinlediği hikayenin öncesini merak eden dinleyici, Mehmet Atlı'nın diğer çalışmalarına ulaşmanın yollarına bakacaktır.

Bir Kuşun Nasıl Baktığını Ve Gördüğünü Hangimiz Bilebilir Ki ?

Mehmet Atlı, İletişim Yayınlarından geçtiğimiz Eylül ayında yayınlanan “Hepsi Diyarbakır- Herkesin Bildiği Kimsenin Bilmediği” isimli kitabında “Kuşbakışı” terimi üzerine soruyor bu soruyu. Havadan bakıldığında bir kalkan balığını andıran Diyarbakır'ın aşağıdaki hallerini anlatıyor. Surlar ile örülür kentin sırtını nasıl Dicle nehrine döndüğünü... Şarkılarında ise kent yaşamına adapte olmaya çalışan gençlerin ifade sorunlarını dinliyoruz. Açık Radyo'da katıldığı bir programda, kırsal yaşamından çıkan Kürtlerin, göç ettikleri kentlerde başka seslerle tanışmasının oluşturduğu rezonans olarak nitelendirmişti müziğini. Yukarıdan bakınca marşlardan ve halaylardan ibaret olduğu sanılan, düğünlerin konseri perdeleme aracı olduğu, kasetlerin bildiri muamelesi gördüğü zamanları yaşayan Kürtçe müziğin geçirdiği badireleri de düşünürsek, bir dönemi arka planda geçirmek zorunda kalmasını makul karşılayabileceğimiz Kürtçe müzik için, artık başka bir Kürtçe müzik mümkün olmalı diyebilmeliyiz. Kendi toplumsal koşullarından bağımsızlaşamayan, Kürtlerin toplumsal ihtiyaçlarını karşılama görevi biçilen Kürtçe müziği, müziği ön plana aldığı günleri görebilmeli, beklenen toplumsal faydayı bu özgünlüğü içinde sağlayabilmeli. Belki de bu yüzden Mehmet Atlı örneği, umut verici. Kürtçe bir şarkıda yalnızlığınızı utanmadan söyleyebilmelidiniz. Mehmet Atlı'ya şimdi sırası mı yalnızlığın diyenler olmuş mudur? Peki bu kent hayatına adapte olmuş/olmaya çalışan, kimliksel çelişkiler yaşamış/yaşayan Kürtlerin toplumsal kaygılardan arınıp bireysel arayışlar içerisinde olduğu anlamını doğurur mu? Şimdilik “bilmiyorum” demekle yetineyim. Bir şarkı söylüyor, o şarkıda bir dünya paylaşıyor. Hepsi bu...

Havadan nasıl görünüyor bilemem , ama aşağıda durumlar epey farklı.

Kendi gördüklerimi kuşlara mal etmeden soruyorum, bir kuş bunlara nasıl bakar ?

Okuyucuya bir not: Kürtler ve Zazalara ilişkin tarihi tartışmaları bir yana koyup, her iki kimliğin oluşturduğu ortak kültür ve müziği referans aldığımı, bu konuda bir eleştiriye maruz kalmadan iletmek istiyorum.

hiç mi ol(a)maz?” sorusu olanca çetrefili ile önümüzde duruyor. Gelin bu soruyu mütevazı bir şekilde cevaplamaya çalışalım.

Yerelin Alengirli Yolları

Öncelikle yerel çevre hareketlerini zaten çeşitli sınıf, statü ve siyasal görüşte birey ve grubun bir araya gelerek oluşturduğu koalisyonlar olarak düşünmeliyiz. Yerel çevre hareketleri sol gelenekten gelen eski tüfekler kadar, dar gelirli köylüler, köyü eskisi gibi kalsın isteyen kentli göçmenler, yaşam alanı zarar görmesin isteyen ev kadınları, deli fişek gençler, yerelin yaşlı önde gelenleri ve doğa meraklısı vatandaşlar gibi farklı gruplardan oluşuyor. İstisnalar dışında birçok mücadele önceden birbirlerini tanımayan, tanışa da çok samimi olmayan, kaba bir tabirle daha önce birlikte iş tutmamış insanların el yordamıyla inşa ediliyor. Bu inşaya yerel ilişkilerin yanı sıra kişisel husumetler ve sıkıntılı yerel tarihçeler damga vuruyor. Kimin ne kadar yerel olduğu, kimin kimi ne derece temsil ettiği, çetrefilli yerel ilişkiler yumakları yerel ekoloji hareketlerinin mesai harcamak zorunda kaldığı tatsızlıklar. Tüm bunların üstüne particiliği, hem de net ve adını koyarak eklemek, ayrılıkları daha da pekiştirebiliyor.

Yerel yaşam alanı hareketleri için belli bir siyasete eklenmek ve mücadeleyi seçimlere endekslemek birçok yönden riskli. Bir siyasete fazlası ile yakınlaşan çevre hareketleri kolaylıkla “meseleye ideolojik bakmak” ve “samimi olmamak” gibi beylik ithamlarla suçlanabiliyor. Ancak esas endişe çevre mücadelelerinin açıktan desteklediği parti ve adayın kaybetme ihtimali. Böyle bir olasılık, mücadelesi verilen yaşam alanı meselesinin seçimle birlikte kaybedildiği anlamına mı gelir? Hadi o olmazsa bile böyle bir yenilgi ekoloji mücadelesinin ve onun başını çeken yerel dernek veya platformun tırnakları ile oluşturduğu meşruiyete, yarattığı çekim alanı ve dalgaya haneler getirmeye mi? Arkalarında halk desteği olduğunu hemen her gün bir vesile ile ya bilirkişi heyetine, ya jandarmaya ya da bilumum bürokrat ve yerel gazeteciye kanıtlamak zorunda kalan çevre mücadeleleri yerel ağırlıklarını riske düşürecek angajmanlara girmekten, reel siyasetin koridorlarında kaybolma korkusuyla, çekiniyorlar.

Tüm bunların ötesinde hakkını teslim etmemiz gereken başka bir husus var. Türkiye’de yerel çevre mücadelesinin tarihi – ister Bergama’yı, Artvin’i ve nükleer karşıtı hareketi, ister HES mücadelelerini baz alalım – ana-akım siyasetin çevre sorunlarına kulak kabartmaya başlamasından çok daha eskilere dayanıyor. Sol ve sosyalist siyasetler de dahil olmak üzere “büyük” siyasetin yaşam alanı mücadelelerine ilgi göstermesi epey sancılı oldu, olmaya da devam ediyor (Kürt siyasal hareketi bu eğilime kısmen de olsa bir istisna olarak okunmalı). Bu mücadelelere çok uzun süre (belki Gezi’ye kadar) mesafeli davranıldı ve yerel aktörlerle kurulan bağlar bireysel ilişkilerin ötesine geçemedi. Siyasetlerin mücadelelerin içinde yer alan yerel temsilcileri dertlerini genel merkezlerine anlat-

makta sıkıntı çekti ya da en iyi ihtimalle bu merkezler yerel mücadeleleri bir alan çalışması, girilemeyen yerlere girme imkanı olarak ele aldı. Siyasetlerin yokluğunda yerel hareketler mücadeleyi de, hukuk yollarını kullanmayı da, ekolojiyi de kendi kendilerine öğrendi, tecrübe etti. Bugün yerel çevre hareketleri ile siyasetler arasında organik bir bağ bulunmayışının nedeni siyasetlerin bu alana çok geç girmeleri, ekoloji ve yaşam alanı mücadelelerine dair söyleyecek otantik sözlerinin olmayışındandır. Yerel mücadeleler de, bunun kaçınılmaz bir sonucu olarak, teoride ve pratikte çok daha geride olan siyasetlere – sempati duysalar da – güvenemiyorlar. Buna farklı bir iktidarda saldırgan enerji ve altyapı politikalarının aslında çok da değişmeyebileceği öngörüsünü de eklemek gerekiyor.

Siyasal Ufuk Meselesi

İşte meselenin kilit noktası biraz da burası. Ekolojiye, yaşam alanlarının nasıl kullanılabileceğine, doğa insan ilişkisine, tarımın geleceğine, kırsal hayatın insanları tatmin eden bir şekilde nasıl yeniden kurgulanabileceğine dair kuvvetli bir siyasi tahayyülün olmadığı bir ortamda yerel çevre hareketleri yeterince politik değil demek bu hareketleri reel siyaset oyununun ortasına çekmenin ötesine geçemiyor. Safların zorla daraltılıp netleştirildiği, saray entrikalarının en ufak seçim biriminde bile gündelik siyaseti belirlediği; merkezin taşrayı siyasi, ekonomik ve sosyal anlamda kafakola aldığı bir dönemden geçiyoruz. İptal edilen bir HES lisansı, geri çekilmeye zorlanan bir maden firması, yeniden elde edilen bir köy müşterek alanından sonra yeni bir hayat, yeni bir toplumsal tahayyül var mı? Bu tahayyülü ne tek başına yerel hareketler, ne de tek başına siyasetler örebilecekmiş gibi gözüküyor. İlkini ölçek, ikincisininse mekan sorunu var. Daha açık konuşmak gerekirse hareketler siyasal bir sorunu yerel başarılar ile ikame etmezken, siyasetler ise (daha yeni ısındıkları bir mecrada) sahanın kendisine uzak. İki taraf birlikte, birbiri üzerine basmadan, birbirinden öğrenerek sadece iktidarı değil onun üzerinde yükseldiği yağmacı ama yağmacı olduğu kadar da yaratıcı, hayal kurdurucu kapitalist ufku aşabilecek mi? Bunu hep birlikte tecrübe edeceğiz.

Fotoğraf : Eren Dağıstanlı

(Yerel) Ekoloji Hareketleri ve (Yerel) Siyasetin Hasbihâli

Sinan Erensü

Ne zaman bir yerel çevre/ekoloji/yaşam alanı mücadelesi haberi paylaşılsa sayısız tebrik mesajı ve destek RT’sinin yanı sıra muhakkak şu ylgın yorum ve türevlerine rastlıyoruz: “oylarını iktidar partisine verirken düşüneceklerdi!”

Kendi Eden Kendi Bulur ki!

Bu sinik yorumları her okuduğumda gözümün önünde bilgisayar ekranının bir yarısında sürekli son seçim sonuçları açık, diğer yarısında yerel yaşam alanı mücadelelerine dudağını bükerek, omzunu silkerek laf yetiştirmeye çalışan küskün, asabi bir muhalif figür beliriyor. Sanki memleketin bir kısmı tam demokratik eko-sosyalist bir düzene geçti de, bunun

dışında kalıp bir de utanmadan şikayet edenlere hadlerini bildirmek gerekiyor. Reel siyasetin ötesini görmeme isteği ve büyük kent ukalalığı içerisinde yapılan bu yorumların sahipleri sırf İstanbul 1994’ten beri yerelde aynı siyasi çizgiye oy veriyor diye Gezi direnişini de küçümsemişler midir acaba? Sol sinizm diye özetleyebileceğimiz bu tavrı ciddiye alıp cevap vermeye çok gerek yok. Yaşam alanı mücadeleleri ne seçim sonuçlarına indirgenebilir, ne de devrimden sonraya ertelenebilir.

Ancak bu yalın gerçek yerel ekoloji mücadeleleri ile güncel siyaset (özellikle de yerel siyaset) arasındaki ilişkiyi tamamen göz ardı etmemiz gerektiği anlamına da gelmemeli. Sinizm ile değil merakla sorulan “yerel çevre direnişlerinin yerel siyasete etkisi

Fotoğraf : Çınar Livanlı Özer

Strateji Tartışmasına Katkı: Müşterekler Politikasının Güncelliği

Begüm Özden Fırat - Fırat Genç

*Bu yazı Müştekelere ağı içerisindeki tartışma ve pratiklerinden yola çıkmıştır. Dolayısıyla kolektif bir sürecin kaleme alınmış halidir.

Madenlerde peş peşe meydana gelen önlenebilir facialar, iş cinayetleri olgusunu ana akım medyada, dolayısıyla daha geniş çevreler nezdinde görünür kıldı. Diğer yandan, mütevazı ama bizce son derece mühim bir tartışma antikapitalist politik çevrelerde filiz verdi. Ümit Akçay ve Bert Azizoğlu'nun¹ ve de Stefo Benlisoy'un² başlangıç.org web sitesindeki, Aziz Çelik³ ve Deniz Yıldırım'ın⁴ da Birgün gazetesindeki yazılarıyla başlayan ve kimi iletişim listelerinde yankı bu-

lan bu tartışmanın mevcut hacminden öte bir anlamı olduğunu düşünüyoruz. Bu yazının amacı başlamış olan bu önemli diyaloga kendi pencereimizden katkıda bulunmak.

Tartışmanın özünü madencilik ve enerji gibi Türkiye'deki sermaye birikim dinamikleri açısından kritik, kritik olduğu ölçüde de çalışanlar için oldukça riskli sektörler söz konusu olduğunda toplumsal muhalefetin izlemesi gereken yolun ne olacağı sorusu oluşturuyordu. Akçay ve Azizoğlu ilk yazılarında kamulaştırma talebinin mevcut piyasa ilişkileri bağlamında iş cinayetlerini önlemede yetersiz bir talep olduğunu iddia edip kamusallaştırma önerisini gündeme getirdiler. Çelik,

enerji sektörünün kritik konumu gereği bu alandaki sermaye baskısının daha da artacağına işaret ederek madenlerin tekrardan devlet işletmeleri haline getirilmesinin öncelikli talep olması gerektiğini iddia etti. Yıldırım benzer bir konuma yerleşerek kamuculuğun sol siyasal programın başat ögesi olarak yükseltilmesi gerektiğini öne sürdü. Bununla beraber neoliberal dönemde özel sektör ve devlet arasındaki ilişkilerin muğlaklaştığının altını çizerek “halkçı-kamuculuk” ile “sermaye için kamuculuk” arasındaki ayrımı vurguladı. Benlisoy, iş güvenliği tartışmasının sınırlarını genişleterek, küresel ekolojik krizin önüne set çekebilmek için, madenlerin ve genel olarak enerji sektöründeki işletmelerin kamulaştırılmasının bir “geçiş talebi” olarak yükseltilmesini önerdi. Son olarak, Akçay ve Azizoğlu kaleme aldıkları ikinci yazıda kamusallaştırma terimini müşterekleştirme (commoning) anlamında kullandıklarını belirtip bu önerme üzerine inşa olmuş bir siyasal hattın imkân ve kısıtlarını tartışmaya açmak niyetinde olduklarını ifade ettiler.

Stratejinin Geri Dönüşü

Şüphesiz, bu kaba özet nice nüansın yitip gitmesine neden olmuştur. Ne var ki, bu tartışmanın önemi dile getirilen önerilerin ötesinde. Her şeyden evvel strateji bahsinin öyle ya da böyle toplumsal muhalefetin dağarcığına geri dönüyor olması kendi başına önemli. Zira toplumsal olanla siyasal olan arasındaki ayrımın taşlaşmaya neden olacak kadar mutlaklaştırılmış olmasının antikapitalist muhalefet güçlerinin derlenmesinin önündeki engellerden biri olduğu söylenebilir. Bu ayrımın gerisindeki teorik tartışmaları ya da bizatihi ayrımın görünümünü ve sonuçlarını başka bir yazıya bırakalım. Şimdilik vurgulanması gereken, yukarıda özetlediğimiz tartışmanın, yazarların önermelerinin ya da terimlerinin ötesinde, kurucu bir mahiyete sahip olduğu.

Bu çerçevede bizim üzerinde durduğumuz temel soru şu: Bir siyasal-stratejik hattın ifadesi olarak müşterekleştirme, genel olarak kapitalizmin neoliberal safhasında, özel olarak ise 2008-2009 krizi ardından ortaya çıkan “büyük durgunluk”un ve 2010'larda ortaya çıkan isyanların doğurduğu ikili bağlamda ne anlama gelir?

Aşağıda açmaya çalışacağımız argümanlarımızı ve önerilerimizi kuşatan temel sav ise şöyle ifade edilebilir: Günümüzün küresel siyasal topografyası, içlerinde yer aldıkları bağlamların özgül toplumsal ve siyasal koşullarından azade olmamakla beraber, küresel bir eşzamanlılığı paylaşan isyanlarla yeniden şekilleniyor. Ancak, siyasal topografyadaki bu yeniden şekillenme siyasal alanı bir bütün olarak yeniden kurma ihtimalini henüz ortaya çıkarmış değil. Bu bakışsızlık, neoliberalizmin yarattığı “derin yenilgi”nin bildiğimiz biçimiyle sınıf hareketinin mahiyetini topyekün değiştirmiş olmasıyla ilişkilendirilmeli. Buna karşılık bugün radikal toplumsal muhalefet alanına baskın rengini veren akımların neoliberalizm analizleri, taban tabana zıt müdahale önerileri getiriyor olsalar da, piyasa/devlet, mikro/makro ya da siyasal olan/gündelik olan gibi ikiliklerin yeniden üretilmesine neden oluyor. Müşterek(leştirme) kavramsallaştırması, bu ikiliklerin aşılması, neoliberal strate-

jilerin yarattığı tahribatın anlamlandırılması ve güçlendirici bir stratejik hattın formüle edilmesi için uygun bir araç sunabilir.

Neoliberalizm ve Üç Yanıt

Aşağıda 1990'lardan günümüze toplumsal muhalefetin teorik ve pratik dağarcığını biçimlendiren neoliberalizm-karşıtı harekete tesir eden üç temel perspektifi, tek tek örgütlenme deneyimlerine dair bir döküm vermeden, kısaca özetliyoruz. Ardından açacağımız müşterekleştirme perspektifi, bu üçüyle kısmi ortaklıklara sahip olsa da bunların dışında kalan ve bizce karşıt-küreselleşme hareketinin altüst edici nüvesini içeren dördüncü bir akımın temelini oluşturmaktadır. Bugün hem küresel kuzeyde hem de güneyde sol siyasetin ana damarlarından birini biçimlendiren birinci akım, neoliberalizmi esasen geçmiş dönemin refah devletinin yapı ve uygulamalarını ortadan kaldırmaya yönelmiş, sermayenin lehine ve elbette çalışanların aleyhine işleyen bir ekonomi siyasaları paketinden ibaret görür. Yaygın anlatı, küresel sermayenin çıkarları doğrultusunda ve başta ABD gibi emperyal güçlerin himayesinde oluşturulan uluslararası düzenleyici kurumların bu siyasa paketlerinin tek tek ülkelerin kamu otoriteleri tarafından kabullenilmesinde kritik/zorlayıcı bir rol üstlendiğidir. Bu tespit, bilhassa geçmişte ithal ikameci bir kalkınma stratejisi uygulama yolunu seçmiş ülkelerin sendikal hareketlerinde zaman zaman yerelci-millici bir tasavvurun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ancak burada bizim tartışmamız açısından daha önemli olan, bu anlatıda devlete atfedilen konumdur. Buna göre, sermayenin küresel ticaret ve finans ağlarına eklenmiş olan fraksiyonlarının dar çıkarlarının baskın hale gelmesi nedeniyle üretim ve yeniden üretim alanlarından çekilen kamu kurumlarının müdahaleci bir tarzda geri çağırılması, işçi sınıfı hareketinin kaybettiği gücünü yeniden kazanması için bir çare olarak görülür. Bu “dar kamucu” önermenin eskiye dönme “arzusu”, devleti toplumsal sınıflar arasındaki mücadelenin dışında/üzerinde konumlandıran, devletle piyasa arasındaki ilişkiyi ise sıfır toplamlı bir oyun gibi tahayyül eden bir analize yaslanır.

Çoğunlukla geçmişin sosyal demokrat partilerinin bugün sol-liberalizme doğru seyreden takipçileri tarafından temsil edilen ikinci akımsa devlete müdahaleci olmaktan çok düzenleyici bir rol atfeder. Kimi zaman küresel finansal işlemlerin vergilendirilmesi gibi radikal önerileri gündeme getiren ya da destekleyen bu akımın temel stratejik önerisi, makro-bölgelerin kurumsal şemsiyesi altında vahşi neoliberalizmin dizginlenmesini mümkün kılacak düzenleyici mekanizmaların yaratılması ve genişletilmesidir. Örneğin istihdamı ve sosyal yardım harcamalarını esas önceliği yapan, sol değerlerle yoğrulmuş ya da en azından bu değerlere daha açık bir Avrupa Birliği hayali, son iktisadi krizin ardından sermayenin küresel düzeyde başlattığı saldırı karşısından kan kaybetmiş olsa da, bu akımın Avrupa'daki temsilcilerinin siyasal tasavvurunun ufkunu temsil eder. Bir tür yeni-Keynesçi ekonomi politikası etrafında devleti yeniden sahneye çağırın bu akımın siyasal dağarcığına son yıllarda kent hakkı, müşterekler, katılımcı/aşağıdan demokrasi gibi kavramların ve talepler-

1- <http://baslangicdergi.org/kamulastirma-mi-kamusallastirma-mi-umitakcay-bert-azizoglu/> ve <http://baslangicdergi.org/strateji-sorunu-ve-hak-mucadeleleri-bir-perspektif-olarak-kamusallastirma-umit-akcay-bert-azizoglu/>.

2- <http://baslangicdergi.org/simdi-degirse-ne-zaman-madenler-kamulastirilmali-stefo-benlisoy/>.

3- <http://www.birgun.net/news/view/soz-bitti-madenler-kamulastirilsin/8143>.

4- <http://www.birgun.net/news/view/halkci-kamucu-secenek-neden-nasil/8451>.

in (büyük ölçüde dönüşerek) girdiğine de tanık olmaktadır. Siyasal partiler, sivil toplum örgütleri ya da sendikalar düzeyinde ilk iki eğilim kadar etkin olmamakla beraber karşıt-küreselleşme hareketinin özellikle genç kuşak aktivistleri arasında hayli hegemonik olduğunu gözlemlediğimiz üçüncü akım ise, piyasa ve devlet arasındaki ilişkiyi müdahale ya da düzenleme üzerinden tasavvur etmez, siyasal pratiğini bunların “dışında” kurar. Neoliberalizm safhasında coğrafi anlamda yatay toplumsal anlamda dikey nüfuz kapasitesini arttırmış olan sermayenin geriletilmesi hedefiyle, sermaye ilişkilerinin hâkim olmadığı alanlarda ortaya konacak gündelik hayat pratikleri yoluyla metalaşma süreçlerini geriletme bu akımın stratejik önceliğini oluşturur. Kimi zaman çatlaklar ya da kılcallar yaratmak gibi metaforlarla ifade edilen bu stratejik yönelimin temel ögesi, giderek daha yaygın ve sivilleşmiş bir mimariye doğru evrildiği düşünülen kapitalizm karşısında “heterotopyalar”, yani alternatif pratiklerin birikeceği yerler bulmak ya da kurmaktır. “İktidar olmadan dünyayı değiştirmek” sloganında en özet ifadesini bulan bu akım, devlette cisimleşen siyasal iktidar ilişkilerini toplumsal mücadelenin dışına yerleştirir. Ne var ki, toplumsal özgürleşmenin siyasal değişimin ötesinde olduğu haklı olarak öne çıkarılırken, daha üst soyutlama düzeyinde, siyasal alanın bütününe dönüşümü, toplumsal alanın esasını etik alandan alan motivasyonlarla dönüştürülmesi gayesi içinde yitirilir.

Andığımız bu akımlardan ilk ikisi, yani devleti düzenleyici ya da müdahaleci biçimiyle geri çağırın önermeler, devletle sermaye arasındaki ilişkinin neoliberal dönemde aldığı biçimleri yeterince gözetmediğinden, bize kalırsa, bir tür “hayalcilik”le maluldürler. Çağrılan devletin refah devleti modeline gönderme ile tahayyül ediliyor olması, bu modelin belirli bir tarihsel dönemde, sınıf mücadelesinin kazandığı kitlesel güç ve etkiyle bağlantılı olarak ortaya çıkan bir uzlaşma olduğu gerçeğini unutmak anlamına gelir.

Diğer yandan, üçüncü akımın şekillendirdiği biçimiyle alternatif pratiklere ve yerlere dönük arayış, tanım gereği, kapitalizmin tahakkümünün sürdüğü tüm coğrafyaları –yani bugün için kürenin tümünü– kapsayamaz. Dahası, sermaye ve devlet denetiminden görece muaf toplumsal kesimlerin bu türden bir muafiyeti olmayan kesimlerle toplumsal ve politik düzeyde bütünüyle buluşması da pek mümkün gözükmemektedir. O nedenle, çoğu kez gevşek biçimde kavramsallaştırılan “özne sorunsalı” farklı biçimlerde de olsa geri döner. Sonuç itibarıyla, bu türden bir stratejik önermenin, gündelik hayat düzeyindeki özgürleştirici pratikleri mutlaklaştıran, siyasal alanın bir bütün olarak dönüşümünü en iyi ihtimalde ikincilleştiren ve nihayetinde daha çok hareketin görece “şanslıları” tarafından sırtlanan pratikler doğurduğu iddia edilebilir.

“Derin Yenilgi” ve Yeniden İnşa

Kimisi yukarıdan kimisi aşağıdan siyasal pratikler öner-

iyormuş gibi görünse de bizce bu üç önerme de mikro/makro, siyasal/toplumsal, gündelik olan/siyasal olan ayrımlarının yeniden üretilmesi noktasında buluşmakta. Nihayetinde ortaya çıkarsa neoliberalizm karşıtı hareketin ya kurumsal çözüm arayışlarıyla ya da bir türlü toplumsallaşamayan pratiklerle karakterize olmasıdır.

Buna karşılık bizce neoliberalizm, salt şirketlere daha fazla kâr aktarılması için devletlerin aracı bir rol üstlendiği bir genelgeçer siyasa paketi olarak anlaşılabilir. Neoliberalizm, kapitalist üretim ve yeniden üretim ilişkilerinin sermaye lehinde dönüştürülmesi için toplumun ezilen kesimlerinin geçmiş mücadelelerin dolaylı ya da dolaysız sonuçları olarak sahiplendikleri sosyalizasyon ağlarının, dolayısıyla politik kapasitelerinin sistematik olarak törpülediği bir stratejiler amalgamı olarak anlaşılmalıdır. Başka bir deyişle, neoliberalizmin esbabımucaibesini sermaye birikim dinamikleriyle ezilen ve tahakküm altında olan toplumsal kesimlerin politik kapasiteleri arasında dolaysız bir koşutluk oluşturmuş olmasıdır. Benzer bir vurguya sahip olan Ahmet Bekmen’in metninden uzunca bir alıntı yapalım:

Sınıf bilinci havadan kapılan bir şey değildir, maddi şartları vardır. Gerek yaşadığı gerek çalıştığı yer itibarıyla mekânsal olarak görece bir bütünlüğe sahip, sosyal ve ekonomik ilişkilerin tarif edilebilir mekânlarda (mahalle-dayanışma derneklerinden sendikalara) yoğunlaştığı bir işçi sınıfı, sınıf bilincinin maddi zeminine sahip olacaktır. Neoliberal kapitalizmin ilk olarak girdiği bu görece bütünlükleri dağıtmak ve işçi sınıfının bir sınıf olabilme, bir sınıf olarak davranabilme kapasitesini dağıtmak olmuştur. Sendikaları ‘kırmaktan’ (ekonomik örgütlülüğün dağıtılması) kentsel dönüşüm projelerine (yaşamsal-mekânsal bütünlüğün dağıtılması, işçi sınıfının kentin kamusal alanından uzaklaştırılması), taşeronlaştırmadan (çalışma mekânının bütünlüğünün dağıtılması) güvencesizleştirmeye (işçi sınıfının toplumla ve kendi saflarıyla bağının bulanıklaşması) kadar birçok siyasanın doğrudan etkisi budur. Tüm bunların doğrudan sonucu işçi sınıfının bir sınıf olarak eyleyebilme kapasitesini, yani aslında onun politik kapasitesinin merkezi ögesini ortadan kaldırmak olmuştur. Neoliberal otoriterizmi, örneğin faşizm gibi diğer baskı rejimlerinden ayırt eden önemli hususlardan biri de, her ne kadar değişik düzeylerde baskı kullanımını işlevsel olarak yedeğinde tutsa da, esasen, işçi sınıfının kapasitesizleştirilmesini sermaye birikimi sürecinin bir parçası haline getirmesidir.⁵

Neredeyse tortulaşmış ve elbette yalnızca politik temsil düzeyiyle sınırlı olmayan bir güçsüzlük ve özgüven yitimi olarak deneyimlenen bu kapasite kaybı, sınıf-toplumsal cinsiyet-etnisite ilişkilerinin her bir durumda özgül biçimde eklenmiş olduğu düğüm noktalarına devlet ve sermaye tarafından yapılan stratejik müdahalelerle mümkün olmuştur. Bugünden geriye bakıldığında neoliberal dönemi bir “derin yenilgi” dönemi olarak anmamızın arkasında

bu yukarıdan sınıf savaşımının yarattığı tahribat vardır.

Bu tahribatı salt niceliksel bir olgu olarak, yani işçi sınıfı hareketinin gücünde görece ve geçici bir gerileme olarak değerlendirmenin yanıltıcı olacağı kanaatindeyiz. Bu anlamda, Flavio C.’nin vurguladığı ayrımı takip ederek, “işçi sınıfı hareketinin krizi”nden ziyade belki de 20. yüzyılda bildiğimiz anlamıyla “işçi sınıfı hareketinin sonu”ndan bahsetmenin daha doğru olacağını düşünüyoruz.⁶ Bu vurgunun toplumsal ve politik bir olgu olarak işçi sınıfının maddi varlığının ortadan kalktığını vaaz eden yüzyıl sonu tezlerinden farklı olduğunu belirtmek yersiz. Bizim vurgumuz, daha çok, kabaca 19. yüzyıl sonundan 20. yüzyılın sonuna uzanan dönem boyunca tüm dünyada işçi sınıfı hareketini tanımlayan, sol politik tahayyül dünyasının farklı akımlarının analiz ve tasarımlarını oluşturmak için yüzünü döndükleri işçi sınıfının kurum ve dayanışma ağlarının, dolayısıyla maddi-kültürel bütünlüğünün parçalanmış olmasıdır. Neoliberalizmin derin yenilgisinden anladığımız işte bu.

Öte yandan, çoğu durumda muğlak bir orta sınıf tabiri altında toplanan, ağırlıklı hizmet sektöründe çalışan “beyaz yakalıların” proleterleşmesi tartışmasının işaret ettiğimiz “sonlanmayı” daha da karmaşıklaştırdığı aşikâr. Freelance çalışanlardan esnek sözleşmelere mahkûm öğretmen, doktor ve mühendisler, yarı zamanlı çalışan öğrencilerden plaza ve çağrı merkezi çalışanlarına geniş bir yelpazeyi kapsayan bu alandaki dönüşümler, bir bütün olarak işçi sınıfının rekompozisyonunu pekiştirmekte. Bu alandaki sendikal örgütlenmenin yetersizliği ya da yokluğu, taşeron, güvencesiz ve esnek çalışma rejimlerinin yaygınlığı ve yoğunluğu, kentsel mekânsal dönüşümle birlikte gelen ve bu toplumsal kesimler söz-

konusu olduğunda özellikle kamusal alanların özelleştirilmesinde ifadesini bulan yaşam alanlarının yıkımı süreci, “mavi yakalı” işçilerle bu saydıklarımız arasında bir kader ortaklığı yaratıyor. Ancak, giderek derinleşen bu dinamiğin önümüze koyduğu örgütlenme sorunlarını, geçtiğimiz on yılda Avrupa’da kimi hareketlerce denendiği üzere, basitçe prekarya adında yeni ve müstakil bir sınıfı takdis ederek aşmak mümkün değil.

Müştereleştirme ve Özgülenme

Neoliberal dönemde kapitalizmin vahşi saldırılarına karşı durabildiği gibi onu aşacak bir karşıt politik-ekonomik-kültürel projeyi üretebilecek politik öznelerin bedene getirilmesi zorunluluğu önümüzde durmakta. Ancak bunun, yalnızca, sınıfın rekompozisyonuyla anlamı ve işlevi köklü biçimde değişen ekonomik-siyasal kurumların güçlendirilmesi ya da kamucu-devletçi taleplerin diriltilmesi yoluyla olamayacağı kanaatindeyiz. Bu iddiamız, işçi sınıfının geçmişten devrolunan kurumlarının, örneğin sendikaların, topyekûn yok sayılması anlamına gelmiyor. Daha ziyade, bu kurumların anlam ve işlevlerinin yeniden inşa edilmesi gerektiğini vurguluyoruz. Bu da ancak yüzümüzü deneysel ve üretkâr olduğu kadar inandırıcı ve somut alternatiflerin inşasına dönmemizle olacak.

Strateji tartışmasının sınıfın rekompozisyon sürecinin göz önünde bulundurularak yapılması gerekliliği, müştereleştirme önermesinin toplumsal ve politik önemini göstermektedir. Politik öznenin inşasının yolu, ezilen ve tahakküm altında olanların somut dayanışma mekânlarının ve pratiklerinin üretilmesinden, var olanların güçlendirilmesi ve çoğaltılmasından geçiyor. Bu anlamda, makro ve mikro diye

5- <http://www.antikapalisteylem.org/makaledetay.php?id=501#2>

6- <http://www.internationalviewpoint.org/spip.php?article2949>

ayrıştırılan alanların arasında kalan, Akçay ve Azizoğlu'nun ifadesiyle, “mayın tarlası” niteliğinde olan gri alanın strateji tartışmasının odağında olması gerekiyor. Gezi sonrası mikro ve makro arasındaki açının gittikçe açılmış olması –bir yanda kamucu-halkçı bir hareketin yukarıdan aşağıya doğru inşa edilmesi çabası, diğer tarafta yalnızca bulunduğu yerelliklerde “alternatif bir hayat” tasarlamayı gözeten pratikler—iki alan arasındaki bakışımı kurmanın gerekliliğini ve imkânını ortaya çıkarmakta. Yine Akçay ve Azizoğlu'nun ifadesiyle, bu “ara” alana dair pratikler üretmenin sistemin aksayan yönlerini onarmaya hizmet edebileceği riskinin bizleri çekingenliğe sürüklemesine izin vermemeliyiz. Çünkü ancak üretim ve yeniden üretim alanında özyönetimci pratiklerin ortaya çıkartılması ve kurumsallaştırılması, kurucu bir siyaseti mümkün kılacaktır. Bu anlamda madencilik, enerji ya da inşaat gibi aciliyet gerektiren sektörlerin yanında, başka alanları da “kamusallaştırma” bağlamında düşünmeye başlamamız gerekiyor.

Müşterekleştirme pratikleri ya da dayanışma mekânları ifadeleriyle kast ettiğimiz sadece Gezi sonrası ihtimalleri beliren işgal evleri, bostanlar, sosyal merkezler gibi fiziki mekânlar değil. Bunlara ek olarak, mahalle dayanışmalarını ve forumlarını, mavi ve beyaz yakalıların sırtlanacağı üretim kooperatiflerini, üretici ve tüketicileri bağlantılandırılacak ve kentlerde bir gıda müşteriği politikasını inşa edecek ürün kooperatiflerini, özyönetim esasına dayanan ve ticari olmayan sağlık merkezlerini ve kreşleri, karşıt-kamusallıkların inşasında muazzam bir yeri olan spor birliklerini ya da radyoları ve bugünden aklımıza gelmeyen daha nice formu düşünebiliriz. Bu tür müşterekleştirme pratiklerinin “kurumsallaştırılması”, üretim alanındaki fragmantasyonun politik etkilerinin tersine çevrilmesi, piyasalaşan yeniden üretim alanında gedikler açılması ve bu iki alan arasında geçişlilik yaratılması anlamına gelecektir. Sınıfın maddi-kültürel bütünlüğünün sağlanması, E. P. Thompson’dan ilhamla söylersek, üretim ve yeniden üretim alanını kesen deneyimlerin ortaklaştırılmasını gerektirir. Yitirilen işçi kamusalığının başka araçlarla yeniden inşa edilmesi, yani karşıt-kamusallıkların oluşumu, işçi sınıfının politik kapasitesinin yeniden inşasının ayrılmaz parçasıdır.

Bu anlamda müşterekleştirme önerisinin iki belirleyici ayağı olduğunu düşünüyoruz: özgüçlenme ve ütopyacı uğrakları açığa çıkarma. Özgüçlenmeyi, öncelikle neoliberalizmin toplumsal hayatta yarattığı parçalanma ve güçsüzlük hissini önüne set çekecek, farklı kişisel deneyimlerin ortaklaştırılmasını yaratacak pratiklerin sağlayacağı kolektif güçlenme olarak tanımlayabiliriz. Sınıfın konumlandırılması üretim ilişkileri kadar tüketim biçimleriyle de ifade ediliyorsa, iş yeri ve yaşam alanları arasında kurulacak somut bağlar toplumsal mücadeleleri daha ileriye taşıyacak bir siyasal derlenmenin ve süreklileşmenin maddi zeminlerini yaratabilir. Böylesi bir yaklaşım, direnişler arası dayanışmayı “gönüldaşıktan” ve destek eylemlerinden öteye karşılıklı güçlenme ve kurumsallaşmaya da taşıyacaktır. Somutlayarak söylersek, Özgür Kazova işçilerinin üretime geçme ve kooperatifleşme girişiminin Caferağa mahalle evinin çabalarıyla ortaya çıkartılan geçici dağıtım ağıyla pekiştirilmesi, Kazova örgütlenmesine hâlihazırda

bireysel düzeyde verilen tasarım, yazılım, muhasebe vb. desteğinin bir freelance örgütlenmesine dönüştürülmesi, sınıf dayanışmasını ve sınıfsal bağların güçlenmesini sağlayacaktır.

Özgüçlenmeyle bağlantılı olarak bu pratikler arası ağların kurulmasının ve kalıcılaştırılmasının yaratacağı somut ütopik uğraklara işaret etmenin önemli olduğunu düşünüyoruz. Somut ütopik uğrak ile mevcut toplumsal sömürü ve tahakküm ilişkilerini yeniden üretmeyen, daha özgür ve eşit bir toplumsallaşmanın nüvelerini ortaya çıkaran, antikapitalist bir toplumsallığın öncüllerini içinde barındıran pratiklerin dönüştürücü potansiyellerini kastediyoruz. Özgür Narin’in belirttiği gibi, “[t]ek tek patronları alt etmek, bir ya da birkaç fabrikada patronsuz üretim yapmak, toplumsal üretim ilişkilerini dönüştürmese de”, özyönetim pratiklerinin en önemli kazanımı “bir bütün olarak kâra dayanan, iş güvenliğini, iş güvencesini, insanların işsizliğini hiçe sayan, sonuçları itibarıyla ölümcül bir üretim sisteminin yerine toplumsal yeniden-üretimin tekrardan ve üretenlerce örgütlenebileceği olasılığını canlı olarak gündeme getirmesidir.” Bu kazanım, kolektif politik kapasite yitimi olarak tarif ettiğimiz durumun tersine çevrilmesinin somut bir ifadesidir.

Sonuç olarak, makro ve mikro strateji taraflarına yığılaşmış toplumsal muhalefetin bugün için görevinin tam da bu iki alan arasındaki geçişliliği mümkün kılacak müşterekleştirme pratiklerini kışkırtmak, var olanları güçlendirip birbirleriyle bakıştırmak olduğu iddia edilebilir. Taşeron, güvencesiz ve esnek çalışma rejimlerinin ve mekânsal müdahalelerin ortak alanlarda yarattığı parçalanma, kültürel ve toplumsal bölünme ve nihayetinde kamusalılık yitimi, bugünle 19. yüzyıl işçi sınıfının durumu arasında yakınlıkları ortaya çıkarmakta. Hatırlayalım, o dönemde sınıfın örgütlerini önceleyen ve onları mümkün kılan toplumsal ilişkiler kafeler, ortak mutfaklar, karşılıklı fayda esasına dayanan dayanışma biçimleri ve işçi birliklerinde örülmüştü. Bugünün politik öznesini kuracak örgütlenmelerin nüvesi de sınıfın kendini inşa edeceği dayanışma mekânlarını mümkün kılacak müşterekleştirme pratiklerinin kurumsallaşması ve çoğalmasında bulunmaktadır. Politik özne, yitip giden dayanışma ağlarının ve bütünlüklerin baştan ve yaratıcı/alt üst edici bir tarzda yeniden inşa edilebildiği ölçüde içeriğini ve biçimini kazanacaktır.

Anketten Siyasete: Sayılar Ne Der Ne Demez?

Bengi Akbulut

15 Ocak 2014

Geçtiğimiz Nisan 2014 sonunda KONDA'nın 2012 yılı Mart'ında yaptığı çevre bilinci araştırmasının sonuçları kamuoyuyla paylaşıldı. Türkiye'de, hele ki çevre bilinci ve duyarlılığı gibi bir konuda, bu kadar kapsamlı ve temsili değeri olan bir anket çalışmasının bugüne kadar fazla bir örneği olmadığını söylemek yanlış olmaz herhalde. Yani salt bu açıdan bile KONDA'nın araştırması dikkate ve takdire değer, bizler için de ufuk açıcı olmaya aday. Ancak hem tam da anketin odağında duran çevre bilinci ve duyarlılığı hayli öznel meseleler olduğundan, hem de bu tür niceliksel metod ve çözümlere elere içkin kısıtların varlığından (bir de tabii “karbon salınımı” ifadesinin kullanılmış olması araştırma ekibi hakkında ufak bir şüphe yarattığından), anketten çıkan verilere olduğu kadar anketin kendisine de eleştirel yaklaşmak gerekiyor.

15 Ocak 2014

KONDA araştırmasının ana malzemesi (malzemenin bundan ibaret olması da ayrı bir mesele tabii, ki aşağıda tartışacağız) bireylerin çevre sorunlarıyla ilgili bilgisine, algılarına ve duyarlılığına dair ölçümler. Bu ölçümlere dair yorumlarımızdan önce, bilgi, algı, duyarlılık kavramlarına dair bir not düşelim: Her ne kadar sanki herkesin üzerinde uzlaştığı ve siyasetten azade kavramlarmış gibi sunulsa da, bu kavramların nasıl tanımlandıkları da politik meseleler. Çevre bilgisi nedir, neler çevre sorunu teşkil eder, çevreye duyarlı olmak ne demektir sorularının içini dolduran kabul edilmiş, yerleşik tanımlar –sadece bu anket özelinde değil elbette— genellikle sorgulanmadan, sorgulamaya mahal de bırakmadan kullanılıyor, ve fakat bu “kabul” edilmişlerin altında ekseriyetle çatışan ve/veya baskılanmış başka tanımlar yatıyor. Çevreye dair hangi bilginin, hangi bilmenin geçerli olduğu, hangi bilgilerin ne tür iktidar ve tahakküm ilişkileriyle içiçe olup yeniden ürettiği sorularından bağımsız olmadığı gibi, hangi bilginin/ bilmenin geçer akçe sayılacağı politik mücadelenin bir alanı. Çevre sorununun nasıl tanımlandığı veya neyin çevre sorunu olabileceği, bu “sorun” hakkında ne yapılabileceği/ ne yapılması gerektiğine dair açık ya da gizli kabulleri de çoğu kez beraberinde taşıyor ve en hafifinden bu anlamda son derece politik: misal, ekolojik modernizasyon taraftarları birçok çevre sorununu teknolojik ilerlemeyle kendiliğinden çözüleceğini varsayıp sorundan saymazken, aynı süreçlerin yerinden, suyundan, toprağından, sağlığından vs. ettiği yerel halklar için bunlar son derece “gerçek” sorunlardır.

15 Ocak 2014

Kavramların ve tanımların üzerine kurulduğu önkabullerin yanısıra, anket soruları da (zımnen de olsa) ifade ettikleri ilişki ve bağlantılar açısından bize ne tür bir mantığı ve perspektifin içselleştirildiğinin ipuçlarını veriyor. Bu yüzden önce

15 Ocak 2014

1- Detaylarına girmeye gerek yok, ancak bu yöntemler üzerine yapılan çalışmalarda anketlerde verilen cevapların duyarlı/doğru davranışları sistematik olarak fazla tahmin ettiği bilinen bir durum.

15 Ocak 2014

KONDA araştırması anketinin bu kavramlara dair nasıl önkabul ve ön-tanımlarla yola çıktığı, sorularında bu kavramlar arasında nasıl ilişkiler bulunduğunu varsaydığı, bu anlamda da nasıl bir mantığı içselleştirip nereye konumlandığına bakmakta fayda var. Çalışma çevre sorununa dair belirli bir tanıımı harekete geçiriyor olmasa da (ankette çevre sorununa dair soru cevaplayanlara seçenek verilmeden açık uçlu sorulmuş, yani ‘neler çevre sorunudur’ a dair aleni bir varsayım yapılmamış), çevre duyarlılığının ne olduğu konusunda nasıl ve neden bu şekilde olduğu tartışılmasa da önümüze konan bir tanım var. Ankette çevre duyarlılığı enerji ve su tasarrufu (kullanılmayan ampulleri kapatmak, kullanılmayan elektrikli aletleri fişten çekmek, kullanılan suya dikkat etmek vs), geri dönüşüme katkı (çöpleri ayrıştırarak atmak, plastik ve pet şişe kullanmamaya çalışmak), çevreye duyarlı marka tercihi (daha pahalı da olsa çevreye duyarlı marka tercih etmek, hormonlu sebze meyve almamak), çevre koruma faaliyetlerine (ağaç dikmek, temizlik faaliyetlerine katılım, bağış yapmak, protestolara gitmek) katılım gibi alanlardaki davranışlarla ölçülüyor. Yani örneğin hormonlu sebze meyve almayıp, çöplerinizi ayrıştırıyorsanız, çevre örgütlerine (artık kimse onlar) bağış yapıyorsanız, çevre duyarlılık puanınız daha yüksek.

15 Ocak 2014

Bu tür çalışmaların yer aldığı yazında çevre duyarlılığının bu şekilde temsili ve ölçümü çok alışıldık bir pratik, ama bu alışkanlık sorgulanmayacak değil elbette. Buradaki en sorunlu mesele bahsi geçen duyarlı davranışların sanki varolan altyapı ve olanaklardan bağımsız, salt kişisel seçimlere dayalıymış gibi sunulması. Anketin uygulandığı herkesin mahallesinde çöp ayrıştırma altyapısı bulunmayacağı veya herkesin hormonsuz sebze-meyve satın almak gibi bir seçeneği olamayacağı çalışmayı yürütenlerin de aklından eminiz geçmiştir. Daha genel anlamda, duyarlılık temsil eden bu faaliyetlerin önemli bir kısmı sınıfsal pozisyon ve gelirden bağımsız düşünülemez: çöp ayrıştırma alt yapısının bulunduğu bir mahallede yaşıyor olmak, çevreye duyarlı markaları bırakın satın alabilmeyi varlıklarından haberdar olmak, çevre için bağış yapmak ve gün içinde işi bırakıp çevre protestosuna katılmak (veya buna izin veren bir meslekte olmak) çok sayıda insan için lükstür, unutmayalım. Öte yandan, bu tür sorulardaki farazi durumlarda kişilerin ne yapmayı seçeceğiyle ölçüm yapma mantığıyla ilgili başka bir sorun da var. En nihayetinde bir anket sorusunda maliyetli de olsa bilinçli ve/veya duyarlı olanı yapacağını söylemek, böyle bir seçimle karşı karşıya gerçekten geldiğinde ne yapılacağına dair fazla birşey ifade etmeyebilir. Yani, insanlar ankete cevap verirken mangalda kül bırakmayıp iş ciddiye bindiğinde hiç de duyarlı davranmıyor olabilir.¹

15 Ocak 2014

1- Detaylarına girmeye gerek yok, ancak bu yöntemler üzerine yapılan çalışmalarda anketlerde verilen cevapların duyarlı/doğru davranışları sistematik olarak fazla tahmin ettiği bilinen bir durum.

Tam da bu nedenlerle, bu gibi anketlerden çıkan verileri yorumlar ve çözümlerken temkinli davranmak, bir anket ne diyebilir ne diyemez dikkat etmek gerekiyor. KONDA çalışmasının değerlendirme kısmına bakalım: bahsedilenler alenen bir neden-sonuç ilişkisi 2 içerisinde konumlandırılmamış (gerçi “Duyarlılığı Ne Belirliyor?” gibi iddialı bir başlık atmaktan da imtina etmemişler) ve genel ilişkiler/trendler olarak sunulmuş olsa da bu kısımda çalışmanın sonuçları olarak telaffuz edilen ve son kertede yanlış çıkarımlara yol açabilecek mevzular var. Örneğin, duyarlılık ölçümünün gelir dağılımıyla ilişkili hareket etmesi şaşırtıcı değil, ama böyle bir ilişkinin varlığının araştırmanın analiz kısmında bahsedilmesi yanıltıcı, zira bu durum yukarıda tartıştığımız üzere anketin tasarımına içkin. Ya da yine bu kısımda yeralan “çiftçiler çevre duyarlılığı en düşük gruptur” iddiasına bakalım. Çevre duyarlılığı neredeyse tanım gereği gelir dağılımıyla ilişkiliyken, üstüne üstlük duyarlılığı temsil eden faaliyet grubu çiftçilerin toprakla, suyla, diğer doğal varlıklarla nasıl ilişkilendiğine dair hiçbir boyut içermeyen son derece kısıtlı bir kümeyle böylece bir iddia fazlasıyla güçlü ve yanlış—ki çiftçilerin bu düşük duyarlılığının müsebbibi az bağlı yapmaları ve çöplerini ayrıştırmamaları. Dahası, bir çalışma, toplumsal hareketlerin çevre meselelerine görünürlük kazandırma/politize etme rollerini toptan ıskalayıp sonra “Çevre Duyarlılığını Ne Belirliyor?” başlığının altını doldurma iddiasını nasıl taşır, bu apayrı bir mesele.

Bütün bunlar bir yana, bu türden çalışmalarla ilgili belki de daha temeldeki problem çevre “sorununu” bireylere/bireysel seçimlere atfetme ve dolayısıyla sadece bireysel pratikler ya da bireylerin “doğru” duyarlılıklarıyla çözülebilecek bir mesele olarak çerçeveleme tehlikesi taşıması. Geri gidip KONDA çalışmasının sunuş metnine bakalım: Türkiye’nin çevre sorunlarının sıralandığı cümleleri3 çevre bilincinin ne denli önemli olduğuna dair çıkarsamalar takip ediyor. Çevre bilincinin önemsiz olduğunu iddia etmeyeceğiz elbette, ancak daha bu giriş bölümünde anketin temel geriliminin sinyalleri var: Bugün ekoloji mücadelesinin mesele ettiği, KONDA’nın ülkenin çevre sorunlarını diyerek değindiği konuların ne kadarı çevre bilinçsizliğinden dolayı oluşuyor, ne kadarı sermaye birikimi, anti- demokratik karar mekanizmaları, yoksulluk ve eşitsizlikle? Soruyu başka bir taraftan soralım: Mevcut durumda siyaseten bakılması gereken varolan yapısal kısıtlar içinde bireylerin ne seçip ne seçmediği midir? Ekoloji meselesi kişisel çevre duyarlılığından mı ibarettir?

Yukarıda uzun uzadıya bahsettik: çevre duyarlılığı ampulleri kapatmak, kullanılmayan fişleri çekmek, su kullanımı,

2- KONDA’cılar bu konuda bir uyarı yapmamış ama biz atlamayalım. Raporun değerlendirme bölümünde gösterilenler gibi belli değişkenler arasındaki korelasyon bulunması nedensellik ifade etmez. Misal çevre duyarlılığıyla dindar olmak arasında olumlu bir ilişki olması, yani daha dindar olanların çevreye daha duyarlılık konusunda daha yüksek puanlara sahip olması, dindarlığın çevre duyarlılığını artırdığı anlamına gelmez

3- Hakkını vermek gerek, HES’ler ve nükleer santrallerin de bu sıralamada telaffuz edilmiş olması önemli. Bir yandan hükümet, diğer yandan enerji-inşaat sermayesi HES’lerin yarattığı ekolojik yıkımı her fırsatta halı altına süpürüp ekonomik büyüme için enerji lazım diye bas bas bağıırken; HES karşıtları pek tabi ki dış güçler tarafından desteklenen vatan hainleri ilan edilmişken; bu ülkenin başbakanı nükleer santralleri tüpgaz ile karşılaştırmışken, geniş tabanlı bir kamuoyuyla paylaşılmış ve etki alanı anaakım mecraları da kapsama potansiyeli olan bu çalışmanın HES ve nükleer santral gibi enerji yatırımlarını bir çevre sorunu olarak tanıması dikkate değer.

alınan sebze ve meyvenin hormonlu olup olmamasına dikkat etmek gibi son kertede bireysel ve dahası bireyi sadece tüketici olarak tanımlayan sorulardan teşekkür. Buram buram neoliberalizm kokan bu mantık, bir yandan çevre duyarlılığını ve toplumun çevre konusunda yapabileceklerini bireysel seçim ve faaliyetlere indirgeyerek depolitizasyon tehlikesi taşıyor, diğer yandan sanki çevre sorununun altında yatan bireylerin yanlış/bilinçsiz/duyarsız faaliyetleriymiş ve ancak bunlar düzeltilirse çözülmüş yanılması yaratarak ve kapitalizm-devlet ikilisinin rolünü görünmez kılarak statükoyu yeniden üretiyor. Türkiye’nin çevre sorunlarının müsebbibi kişilerin kullanmadıkları zaman muslukları kapatmamaları ya da çevreye duyarlı markaları tercih etmemeleri midir haktan? Ya da belki yeterince ağaç dikme duyarlılığına ulaşırsak halleder miyiz? Madem meseleyi bireylerin duyarlılıkları ve algıları üzerinden konuşacağız, karar mekanizmalarına katılımla, devlet-toplum ilişkileriyle ilgili sorular neden yok?

Elbette demek istediğimiz KONDA’cıların statükoya hizmet etmek üzere gizli bir siyasi ajandaları olduğu değil. Ancak salt bireyler ve bireysellik üzerinden devam eden, doğru bireysel pratikleri çözüm addeden bir çevre tartışması, zımnem de olsa, dayanışmacı pratikler ve toplumsal örgütlülüğü odağına alan bir siyaseti beyhude kılıyor. Tam da buyüzden bu türden bilginin üretiminin ve dolaşımının nasıl bir mantığı hayata geçirdiğini, nasıl bir anlayışı yeniden ürettiğini sorgulamak ve politize etmek gerek. Anketlerin, sayıların, istatistiklerin belli bir bilgi/bilme türü olarak sahip olduğu güç ve kamuoyu üzerindeki etkisi düşünülünce, bu tür çalışmaları didikleme ve üzerine bina oldukları anlayışı açık etmek daha da elzem. Özetle, bilginin (de) siyasetini yapmayı elden bırakmamak gerek.

Aykut Çoban: Ağacı Ağaç, Masayı Masa Diye Çağırarak

Röportaj: Fevzi Özlüer

Malum Gezi direnişiyle, ekolojist siyaset hayatlarımıza bir kez daha meseleyi tam gözünden vurarak girdi. HES yıkıcılığının, termik şiddetinin, nükleer ısrarının yanısıra 3. Köprüsüyle otoriter muhafazakar kıtalararası bağlantı Marmaray’ıyla, neoliberal kalkınmacılık gemi azıya aldı. Bir yandan da kırdı, kentte mülksüzleşme ve elbette direniş devam ediyor (iyi bir harita için bkz. direncevre.org). Bu meseleler çerçevesinde “sınıf temelli, kimliklere içkin bir siyaset mümkün mü, mümkünse nasıl olur?” diye konuşmak için Yaşayan Marksizm dergisinin Şubat 2013 sayısındaki “Sınıfsal Açıdan Ekoloji Mücadelesi, Demokrasinin Çıkmazları ve Komünizm” başlıklı makalesinden hareketle Ankara Üniversitesi SBF Kent ve Çevre Kürsüsü’nden Prof. Dr. Aykut Çoban’ın kapısını çaldık. Anahtar kelimelerimiz sınıf, kimlik, parti, direniş, hak, toprak, komün, özgürlük...

Fevzi Özlüer: 2000’lerde sosyalist sol, sy, barınma hakkı gibi hak temelli mücadelelere odaklanıp, ekoloji mücadelesini yerele özel olmaktan çıkararak kavramsal hat inşa etme derdine girdi. Özellikle sendika.org, Halkevleri, ÖDP, Monthly Review’un üçüncü kuşak kapitalistleşme eleştirisi gibi, hak temelli mücadeleleri antikapitalist mücadele olarak görmeye başladı. Bizim sahada gördüğümüz, su ya da barınma hakkı mücadelesini siyaseten antikapitalizm vurgusunun çevrelediği. Köylünün suyunun çalınması, geçim araçlarına el konması, devletin şirketleri kollaması, piyasa-toplumunun kırsalda da yerleştiği ve buradan yeşerecek mücadelenin hak temelli olduğu vurgusunu ön plana çıkardı. Bunu sorgulamak gerekiyor zira hak mücadelesini bir tür ekonomik mücadele olarak görürsek bu tip bir siyaset yeni bir toplumsal projeyi kendi başına inşa edemez. İnsanların canlı varlıklarla temas etmesinin tek yolu onları geçim aracı olarak görmesi değil. Bu abartılı bir yorum. Kırsalda insanlar tarımdan kopuyor, küçük köylülük bitiyor. Suyu, havayı ve toprağı sadece maddi geçim aracı olarak değerlendirmek siyaseten eksik kalıyor. Duygusal, kültürel bağlar da var. Sadece üretimden kopmuyorlar. İnsanın yaşadığı yerden kovulması, başka bir coğrafyada yeni bir hayat kurmak zorunda kalması da geçim araçlarının yok edilmesinin bir biçimi. Kapitalizm bu şekilde kendi varlığını süreklileştiriyor. O nedenle bugün sınıf mücadelesi anlamaya çalışırken, pek çok farklı toplumsal hareketin yanyana geldiğini, bunların bir sınıf karakteri olduğunu söyleyebiliyoruz. Ekoloji, kadın, emek mücadelesinin çok fazla ortak keseni var. Bu karakteristiğin en temelde vurgulanması gereken, üzerine ortaklaştırılması gereken boyutu nedir?

Aykut Çoban: Birincisi sınıfsal çıkarı dar bir işçi sınıfı tanımlı üzerinden kurmak doğru olmaz. Sınıf mücadelesini, sınıfın ekonomik koşullarının iyileşmesinden daha geniş bir eksende kurmak gerekir. Durum geçim araçlarının zarar görmesinin, köylülerin veya yerli toplulukların bir karşı çıkma hareketinin ötesinde. Bunu Türkiye’deki ekolojik mücadelenin erken evrelerinden Bergama hareketinde de görüyoruz. Orada kesilen ağaçları kendi yaşamıyla özdeşleştiren, intihar etmeyi düşündüğünü söyleyen kadınlar var. Varoluşunu, ekolojik değerlerle özdeş tutan bir mücadeleden bahsediyoruz. Sadece “suya erişemedi, dereden gelen su azaldı, bunun kavgasını veriyorlar” değil. O suyla tarihsel, kültürel olarak kurduğu ilişki, o doğa parçasıyla bütünsellik içinde varoluşu “ o ağacın gölgesinde oturmak” da önemli. Ama yaşama dair araçlarını ortadan kaldıran bir tehdit var. Dolayısıyla bu tehdite karşı direniyor. Yani bir sınıfsal temeli mevcut. Madem öyle “bu insanlar niye sınıf bilinci, mücadelesi içinde olmuyor” sorusu önemli. Bir sınıf partisinin ortaklaşa mücadele kuracağını düşünüyorum. Bu nedenle de sınıfı ne dar çıkarılar doğrultusunda tanımlamak, ne de sadece bir hak mücadelesine oturtmak doğru. Peki

ortaklaşmayı nerede göreceğiz? Ortaklaşmanın zemini eşitsizlikler. Toplumsal eşitsizliklerle ekolojik eşitsizliklerin etkileşimi çerçevesinde, maddi zeminde ortaklaşmak mümkün. İşçi sınıfı toplumsal eşitsizliklere karşı bir mücadele örgütüyor. Kapitalizmin içerisinde doğayla ilişkilerimiz de eşitsiz gerçekleşiyor. Bir eşitsizlik silsilesiyle karşı karşıyayız. Bunun bir yönü, yerel topluluklar tarafından görülen eşitsizlik, diğer ise genellikle gündeme gelmeyen ekolojik varlıklar bakımından ortaya çıkan eşitsizlik. Yani ağacın, suyun, havanın pozisyonunu. Bu nedenle çerçeveyi “maddi olarak kendisini ifade edememenin” ötesinde kurgulamak gerekiyor. Belki böylece bir ortaklık kurabiliriz. Kapitalizmin yarattığı eşitsizlikler işin maddi zeminini. HES’lerle köylüler ayağa kalktı. İşçilere yöneldiği zaman onlar ayağa kalktı. Gezi Parkı’nı AVM ile kapitalizme dahil etme hırsı da bir direniş üretti. Bunu toplumsal eşitsizliklere karşı gelme, isyan etme olarak görüyorum.

FÖ: Eşitsizlik vurgusunun kapsamı teorik pozisyon açısından önemli. Şöyle bir çatallanma var: Sınıfsal mücadele mi, kültürel mücadele mi? Acaba maddi varlık zeminlerinin yok olmasını, insanı insan yapan manevi zeminlerin yok olması olarak okuyabilir miyiz? Ekoloji mücadelesinin Marksist literatüre böyle bir katkısı olabilir. İnsan tek başına soyut, salt tarihsel zeminden değil yaşama pratiklerinden de kopartılamayacak bir canlıysa ve onun manevi zeminleri, maddi pratiklerini yeniden yaratmanın bir imkanı olarak görülebilir. Sınıf, kimlik ikilemine düşmeden yeni bir sınıf perspektifi inşa edebiliriz. Sizin John Holloway’ın ve Alain Badiou’nun yürüttüğü demokrasi tartışmalarına getirdiğiniz eleştiriler de böyle bir algıdan besleniyor.

AÇ: Toplumsal ve ekolojik eşitsizlikleri sadece maddi zeminde kurgulamadığımızı göstermek için bu eşitsizliklerin nasıl ortaya çıktığından bahsetmeliyiz. Burada üç nokta var. İlki ekolojik eşitsizlikleri kimin yarattığı. Herkesin payı olabilir ama ağırlıklı pay kimin? Bu bizi hakim sınıflara götürecektir. İkincisi ekolojik eşitsizliklerden en çok etkilenenler aynı zamanda ezilenler, yoksullar vs. gibi -geniş anlamda sınıf kavramının dışına çıkarak- ifade edebileceğimiz kesimler. Çünkü ekolojik eşitsizlikleri dengeleyecek fırsatlara sahip değiller. HES’in boşalttığı dere suyunun yerine koyacak alternatifleri yok. Yahut Gezi Parkı ortadan kalktığında Taksim’de halkın nefes alabileceği bir imkan yok. Dolayısıyla kent ve kırdan benzer bir problemle karşı karşıyayız. Üçüncüsü -eşitsizlikler çerçevesini genişletmek bakımından- sözde çözümler eşitsizliği yeniden üretiyor. “Sürdürülebilir kalkınma, yeşil ekonomi, yeşil kapitalizm” gibi “tüketicinin kendine çeki düzen vermesine” dayalı öneriler, eskiden olduğu gibi işçi sınıfının önüne ‘acı reçete’ konmasına benziyor. Eşitsizliğin yükünü yine ezilenlere dağıtıyor. O yüzden de geniş anlamda ekolojik-toplumsal eşitsizlikler ekseninde buluşmak önemli.

FÖ: Ekolojik krizden herkesin aynı şekilde mağdur olduğu dolayısıyla da kapitalist üretim tarzının kendi sonunu hazırlamayacağı, bir çıkış bulacağı iddia ediyor. Yeşil ekonomi, demokratik toplumsal müzakerelere yönelerek sorunu çözecektir deniyor. Siz buna şerh koyuyorsunuz. Si-

nıfsal eşitsizliklerin krizin doğasını perçinleyeceğini düşünüyorsunuz. Yeşil ekonominin fikrine nasıl yaklaşıyorsunuz?

AÇ: Demokrasi tartışmalarında gerçek hayatta ortaya çıkan eşitsizlikleri siyasal zeminde eşitlenmenin mümkün olacağına dair bir varsayım var. Yani hayatta ekolojik-toplumsal eşitsizlikler olabilir ama siyasal zeminde birden bire bir eşitlik ortaya çıkıyor. Bu “katılımcı”, “müzakereci” ya da “liberal” demokraside böyle. İşçiyse sermayedar sandıkta aynı oya sahip ve dolayısıyla siyasal eşitlik sağlanmış olur. Herkes rejime dahil, herkesin sözü dinleniyor... Ekolojik ihtilafı ilgili bütün paydaşlar, sermayedar, işçi, köylü, masaya gelecek. Orada bir ekolojik rasyonaliteye varacağımız varsayılıyor. Müzakereye katılanların toplumsal bagajlarını kapıda bıraktıkları varsayılıyor. Bu siyasal müzakere masası sahte. Ekolojik ve toplumsal eşitsizlikleri dikkate almadan çıkan uzlaşma sahtedir. Sermayedar sermayesini bırakıp gelmiyor. Masadakilerin toplumsal olarak eşit olma imkanı yok. “Ekonomik demokrasinin” olmadığı bir yerde “siyasal demokrasinin” olabileceği yanılıdır. Bu nedenle eşitsizliklere dönmek gerekiyor ki müzakere gerçeğe olup olmadığı belli olsun. Neyin müzakere edildiği de önemli. Nükleer Mersin’de, Sinop’ta müzakere edildiğini duyduk mu? “Yapılsın mı? Yapılmasın mı?” diye bir tartışma oldu mu? Bunlar müzakereye açılmaz. Neden? Çünkü hangi konunun müzakere edileceğine karar verenler muktedirler.

FÖ: Kapitalist siyaset solun ortaya çıkardığı kavramları kullanıyor. “Yeşil ekonomiyi sağdan da soldan da algılayanlar gelsin, müşterekleşelim” gibi. Peki müşterekleri toplumsal ezilen sınıflarla mı yoksa müzakereci demokrasiyle, yeşil ekonominin kavramlarıyla mı inşa edeceğiz? Bu kavramların münazara terimi gibi algılanması dün “eşitlik, özgürlük” neydiyse, bugün de “sürdürülebilirlik, müşterekler, ortak alanlar” gibi kavramları aynı kapağa çıkarıyor: İmajlar. Bu nedenle siyasal odakların belirlenmesi lazım. Siz eşitsizliğe karşı bir tür demokrasi mücadelesi verilemeyeceğini işaret ediyorsunuz. Temel olarak “kapitalizmde çatlaklar açarak kendi dünyamızı inşa edecek potansiyeller oluşturmamız” diyen John Holloway ile partisiz bir siyasetin iktidarı ele geçirerek komünizmi inşa edebileceğine inanan Alain Badiou’ya eleştirel yaklaşıyorsunuz. Bunu açabilir miyiz?

AÇ: Bu yine demokrasi ile ilgili. Müzakere edilemeyecek bazı konular olabilir. Bunlar eşitsizliğin üzerine yıkıldığı kesimlerden geliyor olabilir. Sendikal örgütler kıdem tazminatının kaldırılması için masaya oturabilirler mi? “Kıdem tazminatını masaya koyalım” dediklerinde sendikal örgütlerin “yanışmayız” demesini bekleriz. Bergama’da köylüler albenisi yüksek bir madeni müzakere eder mi? Madene karşı çıkıyorum, nokta. Ezilenlerin bu konuları müzakereye açması kendi varoluşlarını reddetmeleri anlamına gelir. Neden demokrasiyle ilgili böyle bir problem var? İlk gerçek eşitsizlikleri siyasal olarak örtbileceğini öne süren bir kavram demokrasi. Günümüz kapitalist toplumlarında demokrasi böyle bir sihir vadediyor. Bu eşitsizlikleri ortadan kaldırmayan, aksine perçinleyen bir rejim. Kapitalist ilişkiler düzeyinde kalmaya devam mı edeceğiz - ki bu müzakereci, demokratik, katılımcı biçimlerde olabi-

lir- yoksa yeni bir toplumsal ilişkiler düzeni mi inşa edeceğiz, temel soru bu. Kapitalizm içerisinde demokrasiyi ne kadar gelişkin kılarırsanız kılın toplumsal ve ekolojik eşitsizlikleri ortadan kaldırmadan yol almanız mümkün değil. O zaman nasıl bir toplumsal düzen istiyoruz? Mevcut eşitsizlikleri demokratik bir takım kılıflar ile örttüğümüz bir toplum mu yoksa ekolojik ve toplumsal eşitsizlikleri ortadan kaldırdığımız, kararların ortak alındığı, üretimin ortak yapıldığı, insanın kendisine ve doğaya yabancılaşmasının ortadan kalktığı bir toplum mu? Bu örneğin, Badiou’da bir dizi direniş nüvelerinden, onların ittifaklarından geçiyor. Ama bu da “partili siyaset, kapitalizmin ortadan kaldırılması” gibi nosyonlardan ayrı harekete geçiyor. Badiou’ya göre komünizm kavramı ufuk açıcı ama ufukta kalıyor. Bir toplumsal hareket, yeni bir düzen değil, bir ufuk olarak komünizm fikri. İnsanların eşit olacağı bir ütopya fikri. Oysa komünizm fikri mevcut düzeni ortadan kaldırıp yerine başka bir toplumsal düzeni kurgulayan bir hareket. Holloway’de sisteme açılan çatlaklar devrimci bir durum, Badiou’da ise komünizm bir ufuk. Oysa komünizm 170 yıllık tarihine bakıldığında, varolan düzenin yıkılıp yeni bir sistem kurma zemini.

FÖ: Türkiye gibi ülkelerde piyasa kapitalizmi koşullarının tam olarak yaratıldığını öne sürmek zor. Sermaye birikimi devletle çok içiçe. Bugünkü ekolojik yıkım sermaye birikimi olanakları üreten Keynesyen adımlar. Nasıl ki Özal’la turizm,

ithalat-ihracat şirketleri ortaya çıktı, 90’lardan sonra enerji-inşaat şirketleri peydahlandı. TOKİ, EPDK, DSİ gibi kurumlar sadece piyasayı düzenleyen değil, aynı zamanda sermaye birikimi olanakları ortaya çıkaran kurumlar. Bu patronaj ilişkileri devletin “görelî özerkliğine” zeval getiriyor. “Hukukun üstünlüğüne” davet eden liberal katılımcı demokrasi algısının mümkün olduğunu gösteren pek az kanıt var. Belki demokrasiye komünist bir perspektiften bakmak ve onun teorik açmazlarını öne sürmek gerekli olabilir. Hukuk mücadelesinin de kimi zaman solda katılımcılıkla eş tutulduğuna şahit oluyoruz. Bu kavramlardan vazgeçebileceğimiz bir yerde miyiz?

AÇ: Evet öyle düşünüyorum. Çünkü demokrasi tartışmalarında, her seferinde yeni bir versiyon ortaya çıkıyor, her çıkan versiyon çelişkileriyle geliyor. Teorik olarak problemler kavram. Oysa ağacı ağaç, masayı masa diye çağırıyoruz. Demokrasiden başbakanın anladığıyla müzakereci demokrasi yandaşının anladığı aynı değil. Başbakanın ileri demokrasiyle Chantal Mouffe’un agonistik (çekişmeci) demokrasisi arasında dağlar kadar fark var. Dolayısıyla “demokrasi” neyi kodluyor? Sonuçta sınıf mücadelesiyle ekolojik mücadeleleri nerede ortaklaşacağız, nasıl bir siyasal program etrafında şekillendirebiliriz? İşçi sınıfı demokrasiden ne anlıyor, HES mücadelesindeki köylü ne anlıyor. Ortaklaşmamız mümkün değil çünkü neyi kodladığını bilmiyoruz. Böyle bir sihirli kav-

ram etrafında mücadele kurmak insanları efsunlar. Dolayısıyla nasıl ki ağaca ağaç, masaya masa diyorsak nasıl bir toplum istiyoruz sorusunun cevabına da uygun bir kavramı koymak gerekir. Komünizm, sosyalizm, siyasi programı ortaklaştıracak bir anlam taşıyor. Badiou'nun komünizm ufku da, Holloway'in tek tek çatlaklar açması da önemli. ama asıl biz neyi, kiminle inşa etmek istiyoruz? Bu anlamda komünizm bize siyasi programı ortaklaştıracak bir fırsat sağlıyor

FÖ: Ekolojik mücadelelerde sermayeyle karşılaşan halkın ilk tepkisi şu: “Bu yatırım kararını verirken kime sordun?” Özellikle de yatırım maddi hayatı kökünden değiştirecekse. Bunu Karadeniz sahil yolu gibi sorunu uzun vadeye yayan projelerde pek görmüyoruz ama termik santral, altın madeni gibi projelerde “Kime sordun?” sorusu yakıcı. Bunun sonucunda örgütlenmeler orada yaşamın nasıl örgütleneceği noktasında pratiğe dönüşmeye başlıyor. Soru evriliyor, “Burada hayatın nasıl idame ettirileceğine karar verecekler biziz”. “Bana sor” yargısının bir tür komünizm tahayyülüne işaret ettiğini mi düşünüyorsunuz?

AÇ: Evet, Marx'ın özgürlükler alanınınından üreticilerin ortaklaşa karar aldıkları, doğayla ilişkilerini denetledikleri ve rasyonel bir zemine oturttukları bir toplum anlar. Böyle bir komünizm tanımı mümkün. Demokrasiye herkes farklı anlamlar yüklüyor ama komünizmde neden bahsettiğimizi biliyoruz: Kararların üreticiler tarafından alındığı, sınıfsız, insanın doğaya, topluma ve kendisine yabancılaşmadığı, toplumsal ve ekolojik eşitsizliklerin ortadan kalktığı ve rasyonel zeminde ekolojik ilişkilerin kurulduğu bir toplum düzeni.

FÖ: “Bana sor”un bir ölçek boyutu da var: Bireyi sınıfsal kimliğiyle değil Gerzeli, Ulukışlalı, Bergamalı diye, hemşehrilik bağıyla müşterekleştiren bir kavramsallaştırma. Sadece ekoloji mücadelesinin yükseldiği yerlerde değil, Kürt coğrafyasında da bunu görüyoruz: Siyasi programları inşa ederken ekonomik kalkınmayı hedefleyen, kooperatifler temelinde siyasal demokratik ekonomik gelişmeyi ön plana alan, ölçek olarak yerel yönetimi, belediyeyi odağına alan Bookchin’ci bir bakış açısı. Bu anlamda demokrasiyle komünizm arasındaki ince çizgiyi nasıl kalınlaştıracığımız belki de üretim araçlarını nasıl toplumsallaştıracığımız sorusuna dayanıyor. İnsanların yaşadıkları yerle ilgili karar almalarına odaklandığımız zaman nasıl bir dünya istiyoruz sorusu açıktaki kalıyor. Yereldeki eşitsizlikleri görmediğimizde şöyle bir toplumsal tahayyülle karşılaşyoruz: “Gerzeliilere sorun, onlar karar versinler”. Ama neticede karar veren “herkes” olmuyor. Erkekler, yönetici elitler ya da ekonomik anlamda gücü elinde bulunduran kişiler... Salt yerel hareketlerin özerklik talepleri mikro-milliyetçi bir harekete savrulabilir. Oysa “Hayır burası maddi üretim araçlarının bütünüdür. Kararlar sadece Bergama halkının değil benim de ortak olduğum bir dünyaya dair söz söylemektir” demek belki komünizme bir işaret fişegi çakmaktır. Bu nedenle hareketler sönümlendikçe, küçük adacıklara dönüşüyor. “Gerze’yi, Bergama’yı kazandık, iki köyde başarılı olduk”tan geriye bir sınıf mücadelesi kalmıyor.

AÇ: Bu problemlerin birleştirici unsuru sınıf mücadelesiyle

olan ilişkilerinin boyutu. Yerelde verilmiş başarılı ve parçalı hareketler, gelecek kuşaklar için örnek olacak deneyim ve karakterleriyle hiç bir şekilde inkar edilemez ve küçümsenemez. Evet, Bergama hareketi bugün sönümlendi ama ondan çok şey öğrendik. Occupy Wall Street sönümlendi ama bir tortu bıraktı. Tek tek verilen mücadeleler önemli kazanımlarıyla ufkumuzu açıyor. Lakin böyle kaldıkları zaman sönümlenip gidiyorlar, küçümsemiyorum ama bir stratejiye bağlanmamış yerel direnişleri yüceltmenin sorunu burada. Gerze’de o termik santrali yaptırmazsınız, o büyük ve önemli bir kazanımdır ama o hareket bir şeye dönüşmediyse kaybolur gider. O deneyimi aktarmak lazım. Bu tam da sınıf mücadelesiyle ekolojik mücadele, kadın mücadelesi, LGBT mücadelesi, Kürt mücadelesini, bu mücadeleler arasındaki ortaklaşma hattını sınıf perpektifinden teğellemektir. Bunu Artvin’de, Gerze’de, Bergama’da nasıl kuracaksın sorusu ayrı ama böyle bir hareketin yokolup gitmemesi, uluslararası bağlantılarının kurulması, mekana hapsolmaması için önemli çünkü sınıf mücadelesi sadece sınıfı kurtaracak bir mücadele değil, bilakis insanlığı kurtaracak. Yerel alana, ulusal alana hapsedemiyorsun. Özünde enternasyonalizm var çünkü insanlığı kurtarmayı hedefliyor. Dolayısıyla en azından teorik olarak sınıf mücadelesinin enternasyonalist karakteriyle bahsettiğin ölçek meselesini aşmak mümkün. Yerel mücadeleler nasıl enternasyonalizme açılacak? Sınıf mücadelesi üzerinden. İkincisi, termik santrale, madene, HES’e karşı mücadele verdin, ama mücadele sönümlendi. Bu mücadeleyi aktaracak bir kayışa ihtiyaç var. Bu da sınıf mücadelesi çünkü yeni bir toplum düzeninden söz ediyoruz. “Altın madeni mücadelesini kazandık” deyip defteri kapatmıyoruz. Bergama, Artvin, Madran Dağı’ndaki mücadeleler kurulacak yeni toplum düzeninin istasyonları. Orada mücadeleyi kaybetesen de kaybetmesen de o kayışla bir siyasi mücadelenin parçası haline geliyorsun. Tabii sadece ekoloji mücadelesi kendini sınıf mücadelesine açsın demiyorum. Sınıf mücadelesinin de kendisini ekoloji mücadelesine, kadın mücadelesine ve benzeri bütün mücadelelere açması gerekir.

FÖ: Sınıfın verili olmadığını, inşa edileceğini kabul edersek sınıf mücadelesinin ekoloji mücadelesinin bizzat kendisi olduğunu söylebiliriz. Emek mücadelesini bir tür ekonomik mücadele olarak gören bakış açısını aşacak bir perspektif bizi bir tür siyasal hareket-toplumsal hareket ikileminden çıkartabilir. Yani bu tür hareketlere; ekoloji mücadelesi, kadın mücadelesi ya da emek mücadelesi gibi bakış açılarına ait toplumsal alan, işte 90'larda ÖDP'nin inşa etmeye çalıştığı projeydi. Ekoloji mücadelesinin talepleriyle emek mücadelesinin taleplerinin harmanlandığı kurucu bir siyasete, bir sınıfsal mücadeleye ihtiyaç var. Kolektif'teki yazısında (Sayı 17) Sinan Erensü “Gezi'nin ruhunu yerel hareketlerde aramak mı gerekir?” diye soruyor, oralarda ortaya çıkan sembollerin Gezi Parkına ilham veren bir perspektif olduğunu söylüyor. Kentsel hareketlerin öncesinde kırsaldaki mücadelelerde bu “yanan ateşin elden ele dolaştırılması perspektifini” gördüğünü söylüyor. Lakin sol açısından sıkıntılardan birisi Gezi'nin fetişleştirerek bir nihai başlangıç noktası olarak görülmesi. “Bu daha başlangıç...” sözünü herhalde Türkiye'deki mücadele tarihinde ona yakın kez duymu-

şumdur. Zonguldak'ta maden işçilerinin yürüyüşünde, 94-96 KESK süreci, 2000'ler IMF karşıtı eylemlerinin yükselmesi, daha sonra TEKEK direnişinde “bu daha başlangıç” soldaki çizgisel bir tarih algımıza işaret ediyor. Gezi sonrası ekolojiyi de içeren toplumsal mücadeleyi sınıf karakteri taşıyacak potansiyellere nasıl kavuştururuz? Aşağıdan yukarı, yukardan aşağı ikilemi nasıl aşılr? Birleşik isayasal strateji nasıl inşa edilir?

AÇ: Zor soru. Gezi çok önemli bir siyasi mücadele, isyan hareketi ama sil baştan bir unsur olarak Gezi'yi sınıf ötesi, yaşam tarzına müdahaleye karşı çıkma hareketi, gençlik hareketi olarak sunma çabalarına baktığımız zaman şunu görüyoruz: Türkiye solu geçmiş deneyimlerini inkar etmeden, onlara yaslanıp aynı zamanda özeleştirisini yaparak ama her seferinde “yeniden başlamadan” bir yön çizebilir. Altta bir takım hareketlenmelerle devrimci durum ortaya çıktığı zaman da, partiyi kurmaya kalktığın zaman da gene 30 kişi-40 kişi yanyana gelirsın bir parti kurarsın. Burada “efendim o parti yukarıdan kuruldu” diyecek, hayıflanacak bir durum yok. Sınıf partisi için önemli olan hem sınıfın bileşenlerine, fraksiyonlara hem de çeşitli toplumsal mücadelelere kendisini nasıl açacağı. Mesela Gezi isyanı kendisini sınıf hareketiyle buluşturamadıysa, sınıf hareketi “Nerede hata yaptık?” diye bakabilir. Ben Gezi'yi bir sınıfsal isyan olarak görerek Korkut Boratav'ın tahlillerine katılıyorum. Şimdi hep ekolojik mücadele kendisini sınıf örgütlenmesine açmalı demiştik ama sınıf mücadelesi de kendini bu mücadelelere açmalı. Bir aydan fazla süren bir isyanda, tırnak içinde “Gezi ruhu” sınıfsal örgütlenme içinde kendine yer bulamadıysa sınıf örgütlerinin de sosyalist partilerin de dönüp kendilerine bakmaları lazım. Alttan mı, üstten mi değil, buluşma hangi zeminlerde sağlanacak? Bu buluşmayı daha sürekli kılacak örgütsel formlar ne olacak? Bu tip toplumsal mücadelelerin yitip gitmemesi için bir siyasi özneye ihtiyaç var. Bu siyasi öznenin kurulup, bu toplumsal mücadelelerle kendisini örmesi ve onlara bir süreklilik kazandırması gerekiyor. Niye her seferinde yeniden başlama jargonu gündeme geliyor? Bu süreklilik sağlanamadığı için. İsyân yükseliyor, toplumsal dalgalanma oluyor, sönümleniyor. Sınıf partisinin önemi de burada ortaya çıkıyor zaten. İnsanlığı kurtarmak üzere teorik olarak kendisine görev verilmiş bir sınıfın bu kuşatıcılığı ve sürekliliği sağlamak lazım. Bunun modeli de siyasi parti örgütlenmesi.

FÖ: Ekoloji mücadelesinin birleşememesini belirleyen şey, bu taleplerin antikapitalist bir karakter taşıyıp taşımaması. Bunları bir araya getiren bir aktörün olmaması. En gelişmiş antikapitalist kırsal harekette bile iş dönüp dolaşıp bir CHP çalışmasına dönüşebiliyor. Belki bunu bir seçim sandığına indirgemememiz lazım ama bu siyasal taleplerin olgunlaştığı yer sandıksa, bu mücadeleler CHP'nin hanesine yazılan bir blok siyasetine dönüşüyor. Bu anlamda HDP'nin Türkiye'nin batısında ortaya çıkan tepki siyasetine bir yanıt olduğunu düşünüyor musunuz?

AÇ: Tersini düşünmek için bir neden yok. “Bunlar çok denendi, bunlardan bir şey çıkmaz, bunlar marjinaler” Türkiye solunu karalayarak kendine alan açan her kesimi yadırgıyorum. Bu nedenle HDP önemli. Türkiye’de bir Kürt mücadelesi var-

ken sosyalist hareketin bunun dışında durması düşünülemez. Tek mesele kaynaştırıcının sınıf siyaseti olması. Burada Gramsciyen hegemoniden yardım alabiliriz. Burjuvazinin hegemonyasına karşı hegemonya kuracak olan da işçi sınıfıdır ama diğer mücadeleleri dışarda bırakmadan, kendi potasında eriterek karşı-hegemonya kuracak. Bu nedenle HDP'yi sınyacak olan diğer mücadeleleri de sınıf mücadelesi potasına ekleyip kendini var edip edemeyeceği. Dolayısıyla Kürt mücadelesi böyle bir sınıf perspektifiyle ne kadar uyumlu olabilecek ya da parti içindeki sınıf eksenli zemin Kürt mücadelesiyile o ortak paydayı nasıl inşa edecek? Eğer sınıf perspektifi o partide inşa edilebilirse önemli bir siyasi özne oluşacak. Partinin fabrikada, sendikada, ekolojik mücadelelerde kendisini var etmesi gerekiyor. Örneğin Gezi isyanında kapitalizmin yıkılması zorunluluğu farkedildi mi? Evet Gezi ruhu var ama kapitalizmin yıkılması, yerine yeni bir toplum düzeninin kurulmasından söz ediyor muyuz? Yok. Bu gibi hareketleri, yerel toplumsal mücadeleleri antikapitalizmin de ötesinde, yeni bir şeyin kurulması şeklinde örgütlemek zaten partinin görevi. Bunu da mükemmel programlarla, delege sistemiyle yapmak mümkün değil. Halkın içinde örgütlenme yapmak gerekiyor.

FÖ: Dünya genelinde tartışılan ekososyalizm tahayyülleriyle ilgili nasıl bir değerlendirmeniz var? Bu yıl yayınlanan Fransız Sol Parti'nin 18 ekososyalist tezi ve Belçikalı ekososyalist Daniel Tanuro'nun buna verdiği yanıt var. Siz bunu düzen içi demokrasi mücadelesi olarak mı okuyorsunuz yoksa komünist eğilimleri olan bir programatik mi?

AÇ: Ekososyalizm biliyorsun, 2 manifesto çerçevesinde (J. Kovel ve M. Löwy'nin 2001 tarihli ekososyalist manifestosu ve 2009 Belem ekososyalist deklarasyonu- ET) şekilleniyor. Bu önemli, ama bu komünist eğilimlerin açık olarak ortaya konduğunu düşünmüyorum. Ekososyalist bir toplum projesinden söz ediliyor ama ekososyalist toplumun bileşenlerinin, örgütsel formunun, öznesinin, sınıfsal karakterinin biraz daha üzerinde durulması lazım. Bu manifestolarda sınıf ekseninin yeterince gelişmediğini söyleyebiliriz. Ekososyalist mücadele, ekososyalist toplumu beklemeden de yapılabileceklerin sıralandığı bir mücadele perspektifi fakat sınıfsal zemin yeterince açıkl ifade edilmemiş. Bugün niye sınıf üzerinde ısrar ediyoruz? Çünkü Batı’da da, Türkiye’de de sınıftan bir kaçış yaşanıyor. Bu ekososyalist manifestoları da etkileyen bir durum olabilir. Sınıfın maddi olarak eridiğine dair teorik bombardıman var. Sınıf hem bir mücadele perspektifi olarak hem bir teorik bir kavram hem de siyasi özne olarak benim için önemini koruyor.

FÖ: Lakin ekososyalist manifestolar, ekoloji mücadelesinin giderek daha fazla STK'laşması, dernekleşmesine bir tür taktiksel müdahale olarak düşünülürse ileriye atılmış bir adım olarak görülebilir. “Ekolojik ve sosyalist bir projeyi nasıl pratikleştireceğiz?” sorusu, maddi pratiklerin içinden beslenerek somutlaşabilir. Türkiye sosyalist hareketleri için programlarında ekoloji hareketine sistematik yaklaşma fırsatı verdi.

AÇ: Her mücadeleden öğrenilecek önemli noktalar var. Onu

beğenmiyorum, bunu beğenmiyorum demenin anlamı yok ama gördüğümüz eksikliklerini eleştirip zenginleşmesine yol açmak mümkün. Bir de kalkınmacılık için “feda etme” meselesine gelelim. Başbakanın, Çevre Bakanının söylediği “yol medeniyettir” meselesi. Bu Türkiye’ye özgü de değil. Paskalya Adası gibi örnekler ekoloji kitaplarında geçer. Adadaki kültürün sembolü olan heykellerin, yani “moiaların” taşınması için gereken kütükler için ada insan eliyle ormansızlaştırılır. Kitlık başlar. Bu tip ekolojik felaketle karşılaşma trajedilerinden ders çıkarmak gerek. “O yol” Türkiye toplumunun yokoluşunu da hazırlayacak bir medeniyet. Ekolojik ve toplumsal bir felaket. Kalkınmayı medeniyetle eşitlemek mantığı çok sıkıntılı.

FÖ: İktidar “biz çevreciyiz, 3 bin ağaç kestiysek, 30 bin ağaç diktik” diyor. Bu yıkımı kuşatacak bir hegemonya ihtiyacı da var. Bu dünden farklı. Toplumun nazarında dünkü kalkınmacılıkla bugünkü kalkınmacılık arasında bir kırılma var, ki buna bir yanıt üretme ihtiyacı doğuyor. İnsanların çıplak gözle gördükleriyle, medyanın gösterdiği arasındaki farkı anladıkları bir toplumsal pratik ortaya çıkıyor.

AÇ: Günümüz neoliberalizmi bir algılar dünyasına dönüştü. Otorier rejimi “ileri demokrasi” olarak değerlendiriyoruz. Yol medeniyet olarak geliyor. Başbakan “çevrecinin daniskasıyım” diyor, kastettiği akarsuların boşa akmaması, kalkınma, ucuz enerji... Çevreciliğin böyle olmadığını anlatmak lazım. Karşı bir hegemonyanın yaratılması önemli, bunun araçları elimizdeki gazetelere, gazetecilere ve aydınlara daha çok sahip çıkmak olmalı. Zira başka şekilde bu yaşadığımız rejime nasıl “ileri demokrasi” deniyorsa, yapılan yolu da halka medeniyet diye anlatmak mümkün oluyor. Karşı-hegemonyayı yaratacak unsurlara, siyasal özneye, partiye, gazetelere, o kısır döngüyü kırmaya ihtiyaç var. Hafsalam makul insanların ODTÜ’den geçen devasa yolu medeniyet olarak gördükleri fikrini almıyor. Geceyarısı binlerce ağacın kesilmesi şeklinde bir medeniyeti insanlar kabul ediyorsa, işin içinden nasıl çıkılır bilemiyorum.

FÖ: 29 Mayıs’ta 3. Köprü ile Yavuz Sultan Selim göndermesi, Marmaray’ın 29 Ekim’e denk getirilmesi, daha önce Van’ın imar planlarının depremin olduğu tarihte “yeni bir şehir yapacağız” diye geçirilmesi. Bir yandan da muktedir “biz geçmişi yeniden inşa ediyoruz” şeklinde özetlenecek bir tarihsel belleği yeniden üretiyor. Bu anlamıyla muhafaza eden değil, kıran siyasetler.

AÇ: Yağma kapitalizmi bu, başka bir açıklaması yok.

FÖ: İkincisi ise teşhir biçimi. 10 gün sonra kolaylıkla girebileceğin ODTÜ arazisine, iktidarını göstermek için izinler tamamlanmamışken telleri keserek yüzlerce özel koruma ile giriyorsun. Kamerayla ağaçların nasıl söküldüğünü kayıt altına alıyorsun, “Aa bize de süpriz oldu” diyen M.Gökçek bu görüntüleri medyaya yansıtıyor ve işaret fişeği yakılıyor. İktidarın “Biz hayatı yeniden kuruyoruz” fikri ekolojist sol sosyalistler için önemli semboller içeriyor. Meclis’e 4 kadının birer figür olarak başörtülü olarak sokulması, Ankara Atatürk Orman Çiftliği’deki hayvanların “bunlar eskidi, artık asil hayvanları getireceğiz” pro-

jesi, Botanik Parkı berbat durumdayken “Milli Botanik Parkı” kuralım projesi kapitalizmin hayatı kurma noktasındaki kopuşuna işaret ediyor. Kadının, hayvanat bahçesindeki bir hayvanın, taşınan bir ağacın teşhir edilme biçimi ve tekilleştirilerek kurulması. MHP’ye düne kadar “siz ırkçısınız” diye vururken, “Milli Botanik Parkı” projesiyle “Anadolu’nun binlerce yıllık asil ırklarını koruyacağız” şeklinde tarihe gönderme yapılıyor. Bu şekilde bireyin refahının, mutluluğunun hedeflendiği fikrinin altının boşaltıldığı bir süreçte bir komünist projenin neticede kamusal alanın özgürlüğü kadar kamusal alandaki bireylerin özgürleşme projesi olarak da inşa edilmesi gerektiğini söyleyebilir miyiz?

AÇ: Bunları iki noktada teorileştirebiliriz: Birincisi neoliberalizm çağında birey özgürlüklerinin piyasayla çeliştiği noktada ortadan kaldırılması gerekiyor. Eğer sermaye birikimine engelse bireysel özgürlükler ihlal edilebilir. Dolayısıyla da bu ekolojik varlıkları kapsayacak şekilde, bir yok etme anlayışıyla gerçekleşiyor. Bakanlar Kurulu nun son dönemde aldığı kararlara bakarsak hep acele kamulaştırma görülür. Bir takım varlıklar nasıl piyasaya açılabilir, böyle bir rejim içerisinde yaşıyoruz. Piyasanın önünde mülkiyet hakkının bile garantisi yok.

FÖ: Kentsel dönüşüm, afet yasası uygulamalarıyla birlikte insanlar birdenbire 20-30 yıllık mahallelerde şununla karşı karşıya kalıyorlar: “Ya bir tane evim vardı başımı sokacak ya da iki tane konut yapmıştım, o da elimizden gidiyor.” Temel derdi mülkünü kaptırmamak. Köydekinin de tarlası kamulaştırmayla gidecek. Bu ikisi arasında bir miktar düzey farkı var. Kentli birey mücadeleyi özel mülkiyetin dönüştürülmesi mücadelesi olarak yürütemiyor. Onun için hedef çok net; evimi istiyorum. Bu anlamda kırdı ve kentte ekoloji mücadelesi yürütenler, bir tür özel mülkiyet savunuculuğuna mı savruluyor?

AÇ: Bu ağır bir itham olur. Ama ters giden birşey var. Bu ille de insanların mülklerinin savunulması değil, bir iktidarın, zayıf gördükleri üzerinden, onları mülksüzleştirerek, onları sermaye birikiminin parçaları haline getirmesi. Tarlabası’nda ezilenlerin Türkiye solundan başka sığınacakları bir yeri yok. Yani “yol medeniyettir” bombardımanına karşı başka bir mücadelenin mümkün olduğunu anlatmak lazım. 80 öncesinde bir takım kurtarılmış bölgelerde insanların kendi evlerini yapmaları örneği gibi. O zaman mesele, özel mülkiyet üzerinden yürütülecek bir mücadelenin olmadığını anlatmak.

FÖ: Mülkiyet ile ilgili Greenpeace ile böyle bir gerilim yaşamıştık. Arkadaşlar arazi satın alarak termik santral alanını koruyabileceklerini söylediler. “Acele kamulaştırma denilen bir müessese var, sakın bu işe girişmeyin” dedik. Mücadele ister kentte ister kırdı olsun, “ben senin mücadelede temel olarak evinin tapusunun sende olup olmamasıyla ilgilenmiyorum” demek lazım. Buradaki koruma hareketini bir tür devrimci siyasal özneleşme biçimine dönüştürecek müdahalelerde bulunamazsak, bu işler hukuk mücadelesi olarak kalıyor.

Suriyeli Linçlerine Karşı Misafirin Adını Koymak*

Aslı İkizoğlu Erensü

2014 yazında Suriyeli ‘misafirler’e olan yerel tepkilerin hem sınır şehirlerinde hem de iç ve metropol şehirlerde büyüye büyüye linç biçimini aldığına, yani hiç de azımsanmayacak büyüklükte bir grup insanın bir başka grup insanı evlerini ve arabalarını taşıyarak, varsa dükkanlarını yağmalayarak, kendilerini de yaralayarak uzaklaştırmaya çalışmasına endişeyle tanık olduk. Korkudan kimi Suriyeliler buldukları şehirden kendilerini zor dışarı attılar kimileri de ev içlerine çekilip görünmez olmak zorunda kaldılar. Çoğu kişinin teslim ettiği gibi¹, bu gelişmeler hiç de sürpriz olmadı, aksine yaklaşan ayak seslerini uzun za-

mandır duyuyorduk. Bu yolu döşeyen elbette AKP hükümetinin Suriye’deki savaş halinin ne boyutlara ulaşabileceğini öngörememesi, Irak’a da sıçrayan bu halin kimi taraflarına kapalı kapılar ardından destek verip kimi mağdurlarına da yüz çevirmesi oldu. Ancak bununla birlikte bu süreçte Türkiyelilerin mültecilerle ilişkilenebilmesinin sınırlarını da görmüş olduk.

Bu sınırların en başında Suriyelilerin ‘mülteci’ değil de ‘misafir’ olarak tanımlanması geliyordu. Bunun vahim hukuki sonuçları olacağına hukukçular işaret etmişti²; Suriyelilerin

1- Bir örnek olarak bkz. <http://www.milliyet.com.tr/istenmeyen-misafir-ler/gundem/ydetay/1931405/default.htm>

2- Daha fazla bilgi için bkz. <http://suriyeizleme.blogspot.com.tr/2013/05/suriyeli-multeciler.html>

ne gibi hakları bulunduğuna, bu hakların hangi kurumlar ve ödenekler aracılığıyla yürütüleceğine dair yasal bir çerçevenin olmaması hem bir kere yararlandığı herhangi bir hizmetten ikinci kere neden yararlanamadığını anlayamayan Suriyelileri hem de işlemlerine yasal dayanak bulamayan devlet memurları ve idarecileri zor durumda bıraktı. Bu yasal boşluğa dik-kat çekildikçe, hükümet Suriyelilerin Nisan 2014'te yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda da yer alan geçici koruma statüsüne haiz olduğunu beyan etti, ancak geçici koruma yönetmeliği Ekim 2014'e kadar çıkarılmadığı için bu statünün içeriği uzun süre belirsiz kaldı. Üstelik şimdi de, misafirler resmi olarak 'geçici korunan'lara dönüşmüşken, yönetmeliğin geçiciden anladığı, kalıcı bir statüden önce sunulan statünün geçiciliğinden ziyade misafirlikteki gibi söz konusu kişinin gelip geçiciliği. Yönetmelikteki haliyle geçici koruma, hem diğer uluslararası koruma statülerine erişimi engelliyor hem de bir süre kısıtına tabi tutulmayarak kişilerin kalıcı bir geçicilik haline düşme ihtimaline göz yumuyor³. Yani yönetmeliğin gizli arzusu Suriyelileri misafir olarak tutmak.

Elbette Suriyelilerin misafir olarak tanımlanmasının bu süre zarfında sadece hukuki değil toplumsal sonuçları da oldu. Örneğin halk nezdinde devletin Suriyelilere hak değil imtiyaz verdiğini düşündürdü. 'Misafir'in ne çalışma ne barınma ne de işyeri açma koşulları belirlendiği için düşük ücretlerle çalıştırıl-masından, fahiş kiralarla oturmasından ve vergisiz ticaret yapabilmesinden 'misafir' sorumlu tutuldu. Daha önemlisi, 'misafirlik', 'misafirperverlik'in bir savaştan kaçmaya çalışanlarla ilişkilenmek için ne kadar uygunsuz ve kaypak bir zemin olduğunu gösterdi. Çeşitli illerden gelen haberlere göre 'halkımız' misafirperverlikte aslolanın ev sahibinin kendini misafire açması ya da sunması değil, misafirin evsahibinin beklentilere uyması olduğunu düşünüyor. Bu beklentilerin en başında misafirin kendi odası dışına çıkmaması, çağrılmadığı sürece gelip de salona oturmaması geliyor. Bu benzetmede salondan kastım kamusal/ortak alanlar, yani sokaklar ve parklar. Şenay Özden'in Antep izlenimlerinden aktardığı gibi⁴, benim de Ağustos 2014'te Kayseri'de en sık duyduğum şikayet, Suriyelilerin kalabalık gruplar halinde, erkeklerin iç çamaşırlarını belli eden 'entariler' içinde, gece geç saatlere kadar parklara yayılması, yüksek sesle konuşması 'hatta' nargile içmesi. Aynı şekilde sokakta yürürken kenara çekilmemeleri, sanki

sokaklar onlarınmış gibi davranmaları da rahatsızlık veriyor. 'Halkımız' 'misafir'in mekana yerleşmesini, tutunmasını, mekanı benimsemesini ve sahiplenmesini istemiyor. Anlıyoruz ki 'misafir' az sonra kalkması gerektiğinin bilinciyle mekanda eğreti oturması, kendi gibi, rahat davranmaması gerekenin adı. Buna mukabil olsa gerek, geçici koruma yönetmeliği misafirin, pardon, geçici korunanın mekana ilişkisine de düzenleme getiriyor. Öncelikle geçici barınma merkezleri oluşturulmasını (halihazırdaki kamplarda tabela değişikliğiyle ya da yenileri yapılarak), bu merkezler dışında barınmak isteyenlerin ise Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün izniyle Genel Müdürlükçe belirlenmiş illerde kalmasını öngörüyor. Seçilmiş illerde ikamete tabi tutmak şartlı mülteci statüsüne sahip kişiler için halihazırda yürütülen bir uygulama. Belli ki dilenen Suriyelilerin İstanbul'dan zorla toplanıp götürülmesine, yaz lınç girişimlerine tepki olarak ve Antalya ile Anamur idarecilerinin Suriyeli kabul etmeyeceklerini tahmin ederek, kanun koyucu Suriyelilerin hareket özgürlüğünü kısıtlıyor, bunun kısıtlanmasını meşurlaştırıyor. Tıpkı misafirin sokaklarda ve parklarda istenmemesi gibi geçici korunan da çağrılmadığı yerde istenmiyor. Tabii Suriyeliler halihazırda bu kadar çok sayıda şehrin bir parçası haline gelmişken bir ikamet zorlaması ne kadar mümkün tartışılır.

İşte Suriyelilere verdiğimiz ad/lar hem hukuki temeli hem de toplumsal algıyı kurucu olduğu için önemli. Peki, Suriyelilere başka bir ad verilebilir mi(ydi)? Siyaset felsefecisi Jacques Rancière 1990'ların başında yaptığı bir konuşmada 'siyasal bir ad'a sahip olmaktan bahseder; siyasal bir addan kastı başka birilerinin adlarını kendi adımızmış gibi sahiplenebilmek, bize ait olmayan 'yanlış' adları bu şekilde sahiplener-ek düzenin bu adları verdiklerine/uygun gördüklerine yapılan haksızlık, adaletsizlik ve 'yanlışlık'ları siyasallaştırmak, imkansız özdeşleşmeler yoluyla cemaatler-dışı bir dayanışma kurabilmektir. Örneğin, Hrant Dink'in ölümünden sonra sokaklara dökülenler, Ermeni adını 'Hepimiz Ermeniyiz' diye haykırarak Rancière'in kullandığı anlamda siyasal bir ada dönüştürdüler. Rancière bu konuşmasında 'siyasal ad' meselesini Fransa'da yükselen yeni ırkçılık dalgasına ve yabancı düşmanlığına da şu şekilde bağlar: "Nesnel olarak, yirmi yıl

önce sahip olduğumuzdan daha fazla göçmen insanımız yok. Öznel olarak, çok daha fazlasına sahibiz. Fark şu: yirmi yıl önce 'göçmen'in bir başka adı vardı; onlar işçi ya da proleterdi. Geçen sürede bu ad siyasal bir ad olarak kayboldu. Onlar 'kendi' adlarını korudular ve bir başka adı olmayan bir öteki, korku ve reddetmenin nesnesi haline gel[di]" (1992: 63, çeviri bana ait). Suriyelilere misafirden başka bir ad veremememiz, yine Rancière'in deyimiyle onların siyasal-altı/siyasal-ışağısı (infrapolitical) kalmasıyla sonuçlandı. Lınç girişimlerine sahne olan şehirlerden yaz boyu sadece üçünde, İstanbul, Antep ve Adana'da Suriyelilere yapılanlara karşı bir dayanışma eylemi gerçekleştiril(ebil)di. Bu dayanışma eylemlerinde çok farklı siyasal duruşlar temsil edilse de ortak özellikleri Suriyelilere 'kardeş' adını vermeye çalışmalarıydı. 'Kardeş', 'misafir'den daha eşitlikçi bir ilişki öngörüyor olsa da kardeşliğin kaynağında yatan benzerlik, aynı yerden geliyor olma vurgusu içermekten ziyade kapsamayı, kendine katmaktan ziyade kendini yaymayı çağırıyor. Üstelik bu adın hem sağ hem sol, hem İslami hem de laik örgütler tarafından kullanılabilir olması da güvenilirliğine kuşkuyla yaklaşmaya neden oluyor.

Öyleyse, Suriyelilere bir başka adı nereden kuracağız? Türkiye'nin Avrupa dışından gelen sığınmacılara iltica vermeyen sistemi militarist kültürüyle birleşince bir ülkedeki savaştan, şiddetten ve eşitsizlikten kaçmanın meşru görülmesine engel oluyor, ortaya "niye savaşmak yerine savaştan kaçıyorlar; biz Türkler asla kaçmaz, toprağımız için savaşırdık" tarzı akıl yürütmeler çıkıyor. Bu bağlamda Suriyelilere bir başka ad vermenin bir yolu, işçinin milliyeti olmadığı, kapitalin işçiyi işçiye kırdırma eğilimine karşı işçilerin birleşmesi gerekliliği üzerinden Suriyelilerle bir sınıf dayanışması örnek. Nitekim hem Antep'te hem Kayseri'de Suriyelilere karşı gerçekleşen şiddet eylemlerinde başı çekenler genç işsiz sınıflarıysa buradaki sorunun en azından çok önemli bir boyutunun Suriyelilerden bağımsız, genç işsizliği olduğunu söyleyebiliriz. İkinci bir yol ise bir kadın dayanışması örnek. Suriyeli yalnız ya da bekar kadınların, kız çocuklarının ikinci eşler olarak satılıp alındığını ya da fuhuşa zorlandığını artık duymayan kalmadı. Ancak burada zor durumdaki kadınların kullanılması ya da sömürülmesinden daha öte bir durum var. Lınç hareketliliklerinin arkasında "kızımıza bakmışlar, laf atmışlar", "çocuğa tecavüz etmişler", "o kadın artık benim oldu demiş" gibi 'yerli' bir kadın bedeninin ihlal edildiğine dair dedikodular ateşleyici rol oynuyor, yani 'yerli' erkekler 'yabancı' kadınları cinselliklerine alet etmekte bir sakınca görmezken 'yabancı' erkeklerin kendilerine cinsel bir tehdit oluşturduklarını düşündükleri anda şiddet kaçınılmaz hale geliyor. Tam da bu ne demek?

Taciz, tecavüz, toplu tecavüz, kadın kaçırma ve cariyeye olarak

satma gibi eylemler bugün bir numaralı savaş taktiği, ancak bir toprak üzerinde kadın bedeninden dolayımınarak egemenlik iddia etmek elbette yeni değil. Antropolog Veena Das bir kitabında Hindistan-Pakistan bölünmesi sırasında kaçırılan kadınların Hindistan devletinin kurulmasında nasıl bir yapıtaşına dönüştüğünü, Hindistan devletinin toplumsal sözleşmesinin bu bağlamda nasıl bir cinsel sözleşmeye bağlı geliştiğini anlatır. "Suriyeliler ahlakımızı bozuyorlar" diyenleri dinlerken insan Das'ın bu anlatısını düşünmeden edemiyor. 'Ahlakımız', kadınların erkekler arasında paylaşıldığı ve erkeklerin birbirlerinin paylaşımına öyle ya da böyle rıza gösterdiği kurulu cinsel düzenimiz. Suriyeliler, "5 TL'ye kız satarak" ya da "bizim kızımıza bakarak" kurulu cinsel düzenimizin dengesini bozuyorlar. İşte tam o anda 'yerli' erkekler kadınların da sokağın da parkın da şehrin de ülkenin de sahipleri olduklarını hatırlama ve hatırlatma ihtiyacı duyuyorlar. Eninde sonunda, 'misafirlik'te erkek, ev sahibi erkekten daha edilgen, nasıl diyelim daha 'kadınsı' olmakla mükellef...

Suriyelilere işçi, güvencesiz ya da kadın adını vererek dışlamayı değil dayanışmayı yaymayı hedefleyebiliriz. Bunu yapmanın bir üçüncü yolu da AKP'nin azgın inşaat ekonomisinin getirdiği kentsel yıkım ve kırımlara karşı giderek daha güçlü dilendirilen kent hakkı kavramının genişletilmesinden geçebilir. Her üç yol da devletin koyduğu adlara karşı alternatif adlar kurar, ancak sonuncusu adlar ve mekanlar arasındaki birbirini besleyen ilişkiyi diğer ikisinden daha açık bir şekilde gösterir. Misafir ve geçici korunan adları bir 'vatan'a giren 'yabancı'ya verilen adlardandır. Burada mekan, yani vatan, başından adları ayrıştırıcı bir işlev görür. Kent hakkı ise kentte yaşamaktan doğduğu için potansiyel olarak vatandaş ve yabancı ayrımını aşabilir; kent mekanı birleştirici bir işlev görebilir. Maalesef bu potansiyel kentteki Suriyelilere ilişkin henüz yeterince kullanılmış değil, çünkü kenti vatanın aynasında görmekten, onu da vatan gibi kapalı bir egemenlik sahası olarak tahayyül etmekten vazgeçmek öyle kolay değil. Belki de tam da bu nedenle Suriyelilerle kent hakkı üzerinden bir dayanışma kurulabilirse kent hakkı anlayışımızın özgürleşmesi için de gerçek bir fırsat doğar. Nihayetinde, ne yol izlenirse izlensin, hem bir adı paylaşmak hem de bu adın mekanını yaratmak gerekir.

3- Yönetmeliğin Metin Çorabatır tarafından daha ayrıntılı bir analizi için bkz. http://www.zaman.com.tr/yorum_suriyelilerin-kosullari-duzelecek-mi_2256012.html ve http://www.zaman.com.tr/yorum_suriyelilerin-haklari-ve-kalis-sureleri-nasil-duzenleniyor_2256278.html

4- Bu linkten ulaşılabilir: http://www.amerikaninsesi.com/content/turkiye-nin-gocmen-politikalari-sorunlu_/2428708.html

5- Haberi bu linkte: <http://m.milliyet.com.tr/News/Article?ID=1912366>

6- Haberi bu linkte: <http://www.sendika.org/2014/11/suriyeli-gocmenler-antalyaya-giremez/>

7- Haberi bu linkte: <http://www.radyocetin.net/anamur-da-suriyeli-istemiyoruz/823/>

8- Konuşmanın İngilizce metnine şu referansla ulaşılabilir: Rancière, J. (1992) "Politics, Identification, and Subjectivization", October, Vol. 61, The Identity in Question, pp. 58-64.

Ekoloji Mücadelesinde Pratikler: Yalova Deneyimi

Röportaj:Merthan Özcan

Yalova Ekolojik Mücadele

Ekoloji mücadelesinin eyleme biçimine / pratiklerine bakmayı amaçladığımız bu sayıda, Türkiye özelinde gündemi en çok meşgul eden konulardan termik santrallere karşı kimi yerel hareketlerin mücadelesi, HES'lere duyarlı toplum kesimlerinin etkinliklerinden, köylü mücadeleleri, altın karşıtı mücadeleler, kentsel dönüşüm mücadelelerine birlikte bakmaya çalışıyoruz. Yıllardır süregelen dinamiğiyle Yalova'daki ekoloji hareketi de bu pratiklerin vücut bulduğu yerellerden önemli bir tanesi. Bu anlamda Yalova'da kent ölçeğinde ekoloji mücadelesi pratiklerini tartışmak ve paylaşmak için üç önemli isimle bir araya geldik. Hakim Mentеш (Sam-Der ve Yalova Platformu), Kemal Bayrı (Greenpeace) ve Nurhayat Yıldız'a (KESK/Eğitim-Sen), Yalova örneğinden hareketle Türkiye ekoloji mücadelesini ve eyleme pratikleri hakkındaki fikirlerini sorduk.

Kolektif Ekosyialist Dergi (KED):Bir arada yaşama iradesi dışlanp, ortak var olma istenci diri tutulmadığında her mücadelenin kendi yaktığı mum kadar yer ırttığının bilincinde olmakla birlikte malum sorun önümüzde durmakta: Benzer mücadele alanında olan yapılar, örneğin tohum ve gıda; su; enerji, nükleer karşıtı hareket gibi sorun alanları içinde olan yapıların bir arada hareket etmesinin yolunu açacak olan unsurlar nelerdir? Bu yapılar birlikte hareket etmeli midir? Bu yapıların eşgüdümlü çalışmasının olanakları var mıdır?

Hakim Mentеш (HM): Bir mücadele varsa kesinlikle birlikte hareket edilmelidir. Bütün bu mücadelelerin özünde doğanın korunması bulunmaktadır ama esas sorun ortak hareket etme noktasındadır. Doğanın ne kadar ve nasıl korunacağı konusunda bir anlaşmaya varabilmek için zor kısmı bence. İnsan bencil bir varlık ve bu bencilliği belli ölçüde tatmin etmeyen mücadelelerin başarıya ulaşma şansı maalesef çok küçük. Bir örnek vermek gerekirse; doğanın çok katı bir şekilde korunmasını, insan tüketiminin en aza indirgenmesini, enerji üretmek için yapılan her türlü faaliyet karşı olan arkadaşlar ellerinde son model akıllı telefonlar ile dolaşmakta. Bir Batı Avrupalının normal saydığı gereksinimler Türkiye'deki bir çevreci için aşırı fazla olabilir yahut Türkiye'deki bir çevrecinin olmazsa olmaz dediği ihtiyaçlar Afrika'daki normal bir kişi için aşırı tüketim olabilir. Peki doğrusu hangisi?

Duruşu ne olursa olsun doğanın korunması gerektiğine inanan tüm insanların anlaşacağı ortak bir payda vardır. Sanırım ilk iş bu ortak paydanın ne olduğunu belirlemek ve bunu belirleyerek çevreye duyarlı tüm grupların bir ortak payda etrafında birleşmesini sağlamak gerekli. Bu çevrelerin, bunun siyaset üstü

bir birliktelik olduğunu ve siyasi kimliklerini bir kenara bırakarak birlikteliğe girmek gerektiğine kalpten inanmaları gereklidir. Bu da işin zor olan diğer bir tarafı. Hatta birlikteliğin oluşumunu etkileyen en önemli unsur. Günlük hayatımızda hepimiz bunu rahatlıkla görebiliriz. Ortak paydada ve siyaset üstü bir birliktelik olduğu konusunda anlaştıktan sonra gerisi daha kolay olacaktır. Mücadelenin tarzı, şiddeti vs. gibi konularda farklılık gösteren fikirleri kapsamak için farklı gruplar oluşturulabilir

Kemal Bayrı (KB): Kendi mücadele pratiğimden örnek vermek gerekirse, yaklaşık 3.5 yıl süren yoğun bir termik santral ve kimyasal depolama tesisi karşıtı mücadelesinin içindeyken, yakıcı bir sorunun insanların tüm duyarsızlıklarına rağmen mücadele edildiğinde kamuoyu yaratılarak gündeme getirilebildiğini gördüm. Buna bizzat olayların içinde yer alarak şahit oldum. Bu süreçte farkettim ki, benzer mücadele alanındaki yapıların bir arada hareket etmesinin yolunu açacak bilimsel ortak bilgi, ekolojik anlamda oluşturulmuş. İnsanlar teorik olarak bir arada hareket edebilir fakat etmiyorlar. Nedenlere dair kendimce cevaplarım var: Örneğin, okullarda öğretilen tüm temel bilgi, insanların geçmiş deneyimlerinden elde ettikleri, onaylanmış, standart hale getirilmiş ve medeniyet öğretisinin yapı taşlarını minik zihinlere yerleştiren bir yaklaşımın sunumundan ibaret. Yine de bu evrensel olduğu öne sürülen bilginin pek çok farklı dala ayrıldığını görüyoruz. Bunun gibi tümevarım, tümdengelim de olduğu gibi; interaktif ve kavrayışsal öğrenme metodları arasında da bir netlik sağlanmış değil. Bu da demek ki aslında bir temel bütüne dayanırsa da, ekolojist mücadelenin de farklı başlıklarının/dallarının olmasını doğal karşılamak gerekir. Ve yine demek oluyor ki eşgüdümlü çalışmak, ayrı ayrı çalışmak, gruplar halinde şekilde organize olmak veya bir başka çalışma biçimi zamana ve şartlara bağlı olarak değişim ve farklılık gösterebilirler.

Bu durumda bence önemli olan somut duruma göre organize olabilmektir. Bu da geçmiş modellerden örnekler alınabilmesini olanaklı kılsa da, her durumun kendine özgü organizasyonlar içermesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Sözün özü, tohum ve gıda, su, enerji, nükleer karşıtı hareket gibi sorun alanları içinde olan yapıların bir arada hareket etmesinin yolunu açacak olan unsur somut durumdur. Bu durumun ancak mevcut yaşam biçimiyle insan türünün bir dünya terminatörü olduğu gerçeğinin yani dünya nüfusunun büyük kesimi veya küresel karar vericilerin bunu kabulüyle değişebileceğini düşünüyorum. Bu önkabulün gerçek olması ise insanların felaketleri kendi gözleriyle görmeleri gerektiriyor. Fukuşima gibi,

ekososyialist dergi 15 | 18

Çernobil gibi, Çin'de veya Amazonlar'da yüzbinleri etkileyen dev baraj projeleri gibi hatta bu yüzyılda herkesin sofrasına geleceğini düşündüğüm GDO'lu yiyecekler gibi durumlar. İnsanlık ancak sonuçları net olarak gördüğünde ve geri dönüşsüzlüğün yok olmaya eşdeğer kayıplara yol açacağıının bilincine varabildiğinde bu mücadele içindeki tüm ayrımlar ortadan kalkacaktır. Ekoloji mücadelesinin de (kapsamı yeni bir insanlık olan bu ayrımsızlıkta) lider rolü oynayacaklarını düşünüyorum. Ancak o zaman, henüz bu zaman değil...

Nurhayat Yılmaz (NY): Ben şahsen tüm bu mücadele alanlarını birbirinden bağımsız alanlar olarak görmeyi doğru bulmuyorum ve tümünü ekolojik mücadele olarak değerlendiriyorum. Bu yapılar birlikte hareket etmelidir. Hiçbir sorun bir diğerinden daha değersiz görülmemelidir. Bu yapıların bir arada hareket etmesinin yolunu açacak olan unsurlar, yapıların bir araya gelerek ortak mücadelenin yollarını aramalarından geçmektedir. Bana göre mücadelelerde yer alan yapılar mücadele alanlarını tekelleştirmemeye özen göstermeli, kendilerini mücadelenin öncüsü olarak değil parçası olarak görmelidirler.

KED:Peki mevcut halimizle toplumsal eyleme biçimimizin rekabetçi bir hat üzerinden belirlendiği gözetilecek olursa, rekabetçi olmayan bir siyasal form nasıl inşa edilebilir? Bu mümkün müdür?

NY: Ben 'rekabetçi olmayan bir siyasal form inşa etmek mümkündür' diye düşünüyorum. Bu da değiştiğim gibi siyasi düşünceyi, siyasi kimliklere sahip olan kişileri ya da kurumları tekelleştirmemek, mücadele alanlarını ya da mücadeleyi oluşturan düşünce pratiklerini propaganda amacıyla kullanmamakla mümkündür. Amaç halkı bilgilendirmek ve bilinçlendirmek olup, insanları mücadele alanlarına çekmekte uzlaşmalıyız.

HM: Eylem, elbette tekil bir yapının kendinden menkul yaptığı faaliyetlerle sınırlı olarak ortaya koyacağı bir irade olarak görülmemelidir. Bu bağlamda bir yapının veya kişinin tek başına yaptığı eylemlerin, birlikte yaşama sorununa katkısının ne olacağı üzerinde durmak daha etkin sorgulamalara da yol açabilecektir. Ancak ve ancak kendimizi belli bir çoğulluğun içinde düşündüğümüz müddetçe zaaflarımızı ve olanaklarımızı ortaya koymamız mümkün olabilecektir. Bu nedenle her birimiz ekoloji mücadelesinin çoğulluğu içinde, durduğumuz yerden mücadeleye hangi açıdan katkı sunabileceğimizi ve mücadelenin pratik zeminlerini ne şekilde geliştirebileceğimize yanıt vermeliyiz.

KB: Ben şahsen mevcut durumda rekabetçi olmayan bir siyasal formun inşasının temel olarak samimiyet ve dürüst söylemi öne çıkarması gerektiğini düşünüyorum. Ancak böyle bir söylemle, ekolojist yaklaşımı kendi siyasal çıkarları için manipüle edecek olanların zarar vericiliğinden korunmak mümkün olabilir kanımca. Ancak yine başka bir çelişki de şu ki, siyasetin doğasında dürüst ve samimi söyleme yer yok. Kitlelerin duygularına hitap eden, onları heyecanlandıran söy-

lemlerin de belli zümrelerin beklentilerine karşılık veren, ırkçı, hatta nefret söylemleri olduğunu da gözlemliyoruz. Böyle bir siyaset ortamında rekabetçi olmayan bir siyasal formun kendisine yer açabilmesi için hem bilgi akışını çok sıkı denetim altında tutması ve profesyonelce yönetebilmesi, hem de manipülasyon içeren saldırılara karşı da tetikte olması gerekir. Çelişkileri istenilen biçimde aşmak imkanı ise pek yok. Dolayısıyla benim cevabım, bunun mümkün olmadığı yönünde. Türkiye'de ekoloji mücadelesi karşılıklı öğrenme, dayanışma ve biriktirme temelinde gelişmesi için neler yapabilir? Bunun için nasıl bir örgütsel model geliştirebilir?

KB: En iyi öğrenme yöntemi şüphesiz ki bizzat olayların yaşanı, içinde olanı olmaktır. İçinde olamadığımız ekoloji mücadeleleri için biricik öğrenme yönteminin olayları iyi analiz edebilmek ve bu analizleri doğru şekilde paylaşabilmek olduğuna inanıyorum. Ekoloji mücadelesinde başarı için dört temel özne olması gerektiğini düşünüyorum: Yeşil bir medya, yeşil siyasetçiler, yeşil hukukçular ve yeşil ekolojistler. Doğal olarak ekolojist yapar, siyasetçi gündeme getirir ve yön verir, hukukçu yargısal sorunları bertaraf eder ve yasal boşlukları saptar, nihai olarak medya da yaşananları aktarır, geniş kitlelere sunar. Dolayısıyla eğer yerel bir mücadelede elimizde bu dört unsurun tamamı, samimiyet ve uyum içerisinde var ise, başarı olasılığı yüksektir ve elde edilen başarı da aktarılır.

Bilinen tüm medya araçlarıyla ortak portallar oluşturularak internet kullanılmalı, konvansiyonel yöntemlerin de aktif hale getirilmesi sağlanmalıdır. Ben şahsen ihtiyaç duyduğumuz şeyin her bir yerel mücadele ile işbirliği yapılarak dinamiklerinin ortaya konulması, bunların standardize edilerek bir mücadele rehberi oluşturulması, yukarıda değindiğim her dört unsur için kendi içlerinde organizasyonlar oluşturulduktan sonra bunların birbirleriyle de koordinasyon içinde olmalarının sağlanması olduğunu düşünüyorum. Kısaca yereldeki çevrecilerin kendi bölgelerinde organize olmaları ve yerel liderlerini çıkarmaları sağlanmalı. Bunun yanısıra her özel durumun değerlendirildiği ve diğer mücadele eden bölgelerle bilgi akışının da sağlandığı bir merkez olmalıdır. HM: Doğal yaşam, ekoloji ve benzeri toplumsal konulara meyilli insanların dayanışma, öğrenme, biriktirme, tasarruf etme, tüketimi azaltma gibi alanlarda zaten bir çok faaliyetleri olmaktadır. Bunlar ekolojik yaşam alanları kurma, tohum takas etkinlikler, pratik çalıştaylar falan gibi faaliyetlerle kendilerini tanıtma ve ayakta kalma mücadelesi vermektedirler. İşin acı tarafı ise bu tür faaliyet ve etkinlikler genellikle bu konulara ilgi duyan küçük bir kitle tarafında bilinmekte. Bu tür etkinlikleri anaakım medyaya taşımak ve bu konulara meyilli ama ne yapacağını, nereden başlayacağını bilmeyen kitlelere ulaşmaya çalışmak gerekir. Konuları anaakım medyaya taşımının bir yolu belki de ekoloji mücadelesinde bulunan tanınmış kişilerin röportaj, sohbet gibi katılımıyla mümkün olabilir.

İnsanların günlük yaşam rutine içinde ekolojik mücadeleye ka-

tılımının çok sınırlı olduğu aşıkardır. Aydın diye nitelendirilebi-linecek binlerce kişi bir kırathane veya dernek köşesinde otu-rup zamanının büyük bölümünü pinekleyerek geçirmeyi gayet doğal görmektedir. Peki bu insanları böyle bir ruh haline iten nedir? Bu kişileri nasıl ekoloji mücadelesinin içine çekebiliriz? Bunları anlamaya çalışmak belki de iyi bir başlangıç olabilir. Ekoloji konusuna yakın alanlarda faaliyet gösteren bir çok ku-ruluş olmasına rağmen (örneğin TEMA, Doğa Derneği, Green-peace, vs.) zamanının büyük bölümünü boşa geçiren bir kişi niye gidip bir dernek ve vakıfa üye olmaz? Bu insanları bu-ralara nasıl çekebiliriz bence bunun irdelenmesi lazım önce.

Federasyonlaşma tarzı bir yapılanma ekoloji mücadelesi için uygun bir model olabilir, ekoloji ve doğaya duyarlı kurum ve kuruluşların oluşturduğu bir federasyon. Federasyonun basit ve toplumun büyük çoğunluğu tarafından rahatlıkla kabul edebileceği bir amacı, tüzüğü olmalı. Bu çatı altında daha spesifik konularda alt gruplar oluşturulabilir. Her kişi, ku-rum yada kuruluş kendisine yakın gördüğü guruplarla birlik-te hareket eder. Türkiye'nin birçok yerinde platformlar buna yakın bir yapısal örgütlenme teşhir etmekte ama etkileri hep yerel kalmaktadır. Türkiye'ye yayılmış vakıf ve dernek-ler ise kendi yapı ve statüsünü korumakta, benzer kurum ve kuruluşlarla sıkı bir ittifaka girmekten kaçınmaktadır. Bunları değiştirecek bir örgütlenme modeli gerekmektedir.

KED:Ekoloji mücadelesinde ortaya konan pratikler, sınıf müca-delesi, en geniş anlamıyla ezilenlerin, sömürülenlerin, kapitalist yıkım düzeninin tüm mağdurlarının politizasyonu açısından ne gibi kapsayıcı/dışlayıcı özellikler ve ne tür yeni olanaklar taşı-yor? Çevre ve ekoloji mücadelesi ortaya koyduğu pratikler ve yapılarla sizce sınıfsal bir duruş ve hat ortaya koyabiliyor mu? Dahası koymalı mı? Ekoloji mücadelesi bir sınıf mücadelesi ola-rak mı örgütlenmeli? Ya da soruyu tersten sorarsak ekoloji mü-cadelesinde ortaya konan pratiklere baktığımızda ezilenlerden yana ve onları kucaklayıp özne haline getiren örnekler var mıdır?

HM: Bana göre ekoloji mücadelesinde sınıfsallık olmama-lıdır ama vardır. Ekoloji mücadelesi sanıldığı gibi ezilenler tarafından değil orta sınıf denilen kesim tarafından özüm-senmiştir ve yürütülmektedir. Ekoloji mücadelesi ezilenler tarafından benimsenmemiştir çünkü bu her canlıda var olan hayatta kalma güdüsünün yanında [ekoloji mücadelesi] çok daha önemsiz kalmaktadır. Bugün karnını doyura-mayan, barınacak yeri olmayan veya can güvenliği olmayan birine “doğa elden gidiyor eğer bir şeyler yapmazsan, to-runlarına bırakacak bir dünya kalmayacak” demenin hiç bir anlamı olmayacaktır. O kişi bugünü kurtarmaya çalışıyor, yarınını düşünecek halde değil. Sömürü düzeninin başın-da olan çok az kişi için de ekolojik mücadele çok sınırlı bir anlam taşıyor. Zira onlar mevcut sömürü ve tahribat düzeni sayesinde bu duruma gelmiş kişilerdir. Sonuçta bence ekolo-jik mücadele orta sınıf üzerinden yürütülmeye mahkumdur.

NY: Ben ekoloji mücadelesinin kapsayıcı bir özelliği oldu-ğunu düşünüyorum. Son yıllarda ülkemizde yaşanan mücadele alanlarını değerlendirecek olursak ekolojinin en geniş müca-dele alanına sahip olduğunu düşünüyorum. Zira bugün ekoloji, köylülerin direniş alanlarından biri haline gelmiş bir mücadele alanıdır. Ekoloji mücadelesinin sınıfsal bir hat ortaya koymasını ise şöyle değerlendiriyorum: Sınıf mücadelesinin kapsayıcılığı-nı bir sınıf üzerinden ya da halklar üzerinden değerlendirmeyi doğru bulmuyorum. Ekoloji mücadelesi kendi başına bir sınıf mücadelesidir çünkü ezilenin ya da sömürülenin temelde mut-laka insan olması gerekmez. Bugün doğa sömürülen ve ezilen tarafın kendisidir. Biz nasıl mücadele içerisinde kendimizi sı-nıfın bir parçası olarak değerlendiriyor ve mücadele ediyorsak doğanın da bir parçası olarak kendimizi değerlendirmeliyiz. Do-ğanın rant haline dönüştürülmesi ve sömürülmesi tek başına bir doğa sömürüsü değildir, aynı zamanda doğanın bir parçası olan bizlerin de sermaye karşısında ezilmesi ve sömürülmesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle ben ekoloji mücadelesini tek başına sınıfsal bir mücadele olarak değerlendiriyorum. KB: Kendi örneğimden yola çıkarak şunu belirtmeliyim: O dö-nemde bizim küçük YAÇEP'imizin adının dahi geçmemesi tale-p edilerek, Yalova'da İstanbul'dan da yüzlerce kişiyle destek verilecek bir termik santral karşıtı miting yapmak istemiştik. Türkiye komünistlerini de temsil etme iddiasındaki bir grup ise Yalova'daki kısıtlı çevre mücadelemize destek verirken, ısrarla ana düzenleyici olmak istemişti. Son görüşmemiz kesintisiz 8 saat kadar sürmüş ve tavizsiz yaklaşımlar nedeniyle sonuç alınamadan sona ermişti. Böyle bir olumsuz örneği yaşamış birisi olarak misal benimle aynı yolda yürüdüğünü iddia eden ama mutlaka benim önümde yürümek isteyen; yolun hangi tarafın-dan ve kaç adım geriden yürümem gerektiğini deklare etmeye niyetlenen, üstelik de sınıfsal bir duruş sergileme iddiasında olan böyle grupların çevre mücadelelerine çok büyük bir fayda sağladıkları inancında değilim. Tamamen faydasız da demiyo-rum. “Ekoloji mücadelesinde ezilen ve sömürülen” tabirini de doğru bulmuyorum. Bana sadece altın madenlerinde çalışan işçiler, kimya sektöründeki taşeronlar kastediliyor gibi bir izle-nim veriyor. “Kapitalist düzenin tüm yıkım mağdurları” tanımlamasına kapsamının genişliği nedeniyle katılıyorum. Öte yan-dan su hakkı, temiz ve sağlıklı çevrede yaşama hakkı, doğayı koruma hakkı gibi; savaşmama hakkı, eşitlikçi bir dünyada yaşamayı istiyor olma hakkı, dünyayı gelecek nesillere yaşanı-labilir bir şekilde bırakmayı savunma hakkı gibi aklımıza gele-bilecek tüm özgür taleplerin sınıfsız bir mücadelenin öznelere olmasından yanayım. Bu anlamda son sözüm ekoloji mücade-lesi asla bir sınıf mücadelesi olarak örülmemeli şeklindedir.

Oscar ve Marcela Olivera: “Demokrasi Aslında Kimin Karar Verdiğiyle İlgilidir”

Röportaj:Bengi Akbulut

Oscar Olivera, Bolivya'da Cochabamba su savaşlarının ve toplumsal hareketlerle büyüyerek Latin Amerika'nın yeni sol dalgasının mimarlarından olan yerli mücadelesinin önde gelen isimlerinden birisi. Aynı zamanda ekolojik-toplumsal mü-cadelesi sebebiyle prestijli Goldman ödülü almış bir aktivist. Kardeşi Marcela Olivera ise “Herkes İçin Su” kampanyası koordinatörü, ABD'de Rutgers Üniversitesi gibi pek çok hatırı sayılır kuruluştta davetli araştırmacı olarak bulunmuş bir isim. Kendileriyle doğa ana (Pachamama) haklarını tanıyan Bolivya anayasası (Türkçe'ye Ekoloji Kolektifi tarafından 2013 yılında çevirildi. bkz. Bolivya Anayasası: Hukuk, Demokrasi, Özerk-lik, Phoenix Yayınları), Morales iktidarına ve iktidar pratiğinin çürümesine itirazları, su hakkı ve madencilik gibi anahtar öneme sahip sektörlerdeki kamulaştırmalar üzerine konuştuk.

Bengi Akbulut (BA): Size anayasal süreç hakkında ve sonrasında da Bolivya'da hayata geçirilmeye çalışılan demokratik süreçler, gerilimler ve potansiyeller hakkında sorularla başlamak istiyorum. Bolivya'nın dışındaki bizler için görünen uzun bir mücadele süreci ve sonucunda toplumsal güçlerin siyasi iktidarı ele alması ve yeni bir anayasa yapmasıydı. Ancak siz burada sürecin içindeydiniz. Sürecin ana gerilimleri, sorunları, açılımları neydi sizce? Özellikle de farklı talep ve haklar arasında, örneğin kültürel

haklar ve emek hakları arasında, bir denge sağlanabildi mi?

Oscar Oliviera (OO): Süreçle başlayalım. Aslında bu süreç ne-redeyse 20 yıl önceye, ülkenin ovalık kesimlerinde yaşayan yerli grupların 1992'deki büyük protesto yürüyüşüne kadar geri gidiyor. 2000'lere hızlıca ileri saralım: Su savaşları ve bu mücadele içerisinde birçok farklı grubun yan yana gelmesi. 2001'de ileri sürdüğümüz siyasi talepler arasında yeni bir anayasa yapılması da vardı. Bu sırada oluşturulan kurucu meclis taleplerin dile getirilmesi ve hayata geçirilmesinde hiçbir siyasi parti aracılığı olmamasını da talep etmişti. 2000-2003 dö-ne-minde siyasi partiler resmen sahneden yok olmuştu; farklı toplumsal grup ve toplumsal örgütler anayasanın oluşturul-ması için bir meclis kurulmasını talep ediyor ve öneriyordu. Nihayetinde 2005'te kongreyi (parlamento) kuşatarak bu kurucu meclisin oluşturulmasını talep ettiler. Bunun yanın-da yeni bir fosil yakıt yasası da talep ediliyordu. Bu süreçte de siyasal partilerin aracı olması güçlü bir şekilde reddedili-yordu. Hatırlarsanız bu dalgalı bir dönemdi, bir çok başkan geldi gitti. Özellikle Mesa gittikten sonra halk artık bu siya-setçilerin hiçbirini görmek istemediğini daha güçlü bir şekil-de dile getirmeye başladı. Mesa'dan sonra göreve gelen dönemin Yargıtay başkanı erken seçime gidilmesini öner-di ama halk seçim değil yeni bir anayasayı oluşturacak bir meclis kurulmasını istiyordu. Morales ve MAS (Movimien-to al Socialismo, Morales'in partisi) bu dönemde dedi ki, “seçimler olsun, nasıl olsa çoğunluk bizde olacak ve iste-diğimiz kanunları çıkarabileceğiz”. Halk da bunu kabul etti. Ancak seçim olup parlamento oluşturulduktan sonra bu yeni kanunlara dair yapılmış önerilerin, verilmiş sözlerin hiçbirisi dikkate alınmadı. Yani bir kez daha yeni anayasa-yı yazanlar siyasi parti liderleri oldu: temelde Garcia Linera ve sağ partilerden dört lider. Her şey yine siyasi partilere döndü ve partiler kurucu mecliste güçlerini tesis etmiş old-ular. Halkın talebi siyasi partiler dolayımı olmadan kendi katılımlarıyla yeni bir anayasa yapılması olmasına rağmen, sürece siyasi partiler dışında son derece kısıtlı bir katılım oldu—yani talep edilenlerle ve siyasi parti liderlerinin yaptıkları arasında bir çelişki vardı. Bu liderler yeni anayasa-yı yapma yetkisinin kendilerinde olduğuna dair de bir yasa çıkardılar. Bu yeni yasa sivil toplumun sürece katılımının mümkün olduğunu söylemekle birlikte sivil toplumun karar alma mekanizmasına katılımı siyasi liderlerin günü kurtar-mak için bu yasaya giydirdikleri bir kostümden ileri gitmedi. Bu esnada ben Su Koordinasyonu ve diğer örgütlerle birlikte burada Cochabamba'daydım. Bu koşullar altında biz kendi grubumuzu, bir yurttaş grubu oluşturmaya karar verdik. Su savaşları sırasında mobilize olan gruplar ve kurulan hareketler, burada anayasa sürecine müdahil olma amacıyla böyle bir grup oluşturmaya karar verdik. Bu karara karşı çıkan yegane gruplar ise MAS üyesi olanlar oldu. Daha sonrasında MAS bu grubun sürece katılmasına izin vermeyeceğini açıkladı.

Üzgünüm,böyle nahoş şeyler duymak istemiyordunuzsanırım... Bu anayasa ve meclis sürecinin hiçbir kısmı sivil toplumla tartışılmadı. Tüm süreç adeta bir tiyatro, bir şovdu: tamam, gideceğiz ve şu grupla konuşacağız, bu harekete danışacağız, vs. lakin gerçekte anayasa zaten çoktan yazılmıştı ve tartışmaya açık değildi. Dünya Bankası, Avrupa Birliği vs. gibi uluslararası örgütler bu sürece tartışma ve diyalog olması için ciddi miktarda fon akıttı, bu süreci kolaylaştırmak ve olanaklı kılmak için bir çok uzman geldi. Anayasanın kendisinde de birçok zorluk vardı. Sağ partilerle olan tartışma ve pazarlık süreci, örneğin, sivil toplumdan izole bir şekilde yapıldı ve bizim yurttaş grubumuz gibi özerk yapılar bu sürecin dışında tutuldu. O noktada MAS'ı temsil eden kişiler MAS üyesi değildi, bu süreçte yer alması olumlu olacağı düşünülen kamuya mal olmuş kişilerdi. MAS bazı kişileri de anayasa oylaması esnasında lehte oy kullanmaları için sağ grupların içine sızdırmak için sürece dahil etti. Sürecin sonunda bu kişilerin MAS üyesi olduğunu öğrendik. MAS içerisinde bağımsız kalmaya çalışan kimselerin ise anayasa hakkında özerk bir karar hakkı olmadı. Temelde anayasada ne olup ne olmayacağına başkan yardımcısı Garcia Linera karar verdi. Yani bütün süreç aslında son derece çirkindi, o kadar ki kurucu meclis her toplandığında ordu onları korumak için oradaydı çünkü sürecin parçası olmayı talep eden diğer tüm gruplardan korkuyorlardı. Sonunda tüm eksiğiyle gediğiyle bu meclisin onayladığı anayasa Başkan'a gönderildi—ama sağ grupların ciddi bir muhalefeti vardı. Örneğin devlet başkanının tekrar seçilebilmesine olanak veren anayasal düzenleme –ki daha önce böyle bir düzenleme yoktu— sağ kanadın karşı çıktığı noktalardan birisiydi. Bir kez daha Garcia Linera sağ ile anlaşma ve birleşme yoluna gitti ve kurucu meclis tarafından onaylanmış, devlet başkanına gönderilmiş olan anayasada sağ partilerin isteği üzerine 100 adet madde değiştirildi.

BA: Bu maddeler arasında özellikle dikkat çekici olan, diğerlerinden ayrılan maddeler var mı aklınıza gelen?

OO: Dürüst olmak gerekirse, işler o noktaya geldiğinde ben süreci ciddiye almaktan çoktan vazgeçmiştim. Yaptıklarına meşruiyet vermek için parlamento kendini bir günlüğüne “anayasa parlamentosu” ilan etti ve Linera ve sağ partilerin el birliğiyle değiştirdiği anayasayı onayladı. Marcela Olivera (MO): Kurucu meclis bir anayasa yaptı, onayladı ve bunu parlamentoya gönderdi. Bu anayasaya sonradan değişiklikler yapıldı ve fakat ortada bu değişmiş anayasayı onaylayacak bir merci yoktu—kurucu meclis görevini bitirmişti. Bu durumu çözmek için parlamento kendine revize anayasayı kurucu meclis gibi onaylama yetkisini verdi—bir günlüğüne, kendine kurucu parlamento adını vererek.

BA: Buna karşı bir sokak tepkisi olmadı mı?

OO: Her şey ve herkes kontrol altındaydı. Tam bir felaketti. İnsanlar kandırıldı. Anayasada bazı maddeler, tanındığı söylenen bazı uluslararası anlaşmalar var. Örneğin 169. Madde, yönetime halkın katılımını, halka danışarak yönetmeyi garanti altına alan madde. Kültürümüzün bir parçası olan, atalarımızdan kalma bazı inançlarımızı da koruyor ve dahası toplumun karar-kontrol yetkisini kurumsallaştırmanın ola-

nağını açıyor: su hakkı, yani suyun müşterek bir varlık olarak tanınması ve suyun temel bir hak olması. Ancak aynı zamanda suyun özelleştirilmesi olasılığına kapıyı hala açık bırakıyor. Öte yandan bahsi geçen 100 madde çıkarıldıktan sonra bile çok iddialı bir anayasa ortaya çıktı.Böylelikle hükümet çok sayıda maddeyi anayasadan çıkarmasına ve süreci baltalayıp gayrı-meşru birçok müdahalede bulunmasına rağmen yine de bu baltalanmış anayasayı bile uygulamıyor. Bunu söylemek beni üzüyor çünkü biliyorum ki bu anayasa dünyada bir çok harekete ilham verdi. Lakin bence kandırıldık çünkü bu anayasa 1992 ayaklanmasında dile getirilmiş, uğruna mücadele edilmiş talep ve prensiplerin hiç birini karşılamıyor.

Yine de bence bu anayasa hükümetlerin zorbalığına karşı kullanılabilir. Bu anayasadan yararımıza kullanabileceğimiz en önemli prensip, yerli halkların özerkliğine ve kendi kendilerini yönetmelerine dair düzenlemeler. Belki de bu özelliği bu anayasanın en önemli tarafı. Öte yandan bugün TIPNIS karayolu meselesiyle, yeni maden yasasıyla, belediye ile ilgili düzenlemelerle görüyoruz ki, özerkliğe dair yasaların hiçbirini hayata geçirilmiyor ve hükümet tarafından mütemadiyen çiğneniyor. Hükümet yerli halkların özerkliğini sadece toprak hakları bağlamında çiğnemekle kalmıyor, fikir ve ifade özgürlüğü bağlamında da özerkliği hiçe sayıyor. Bu hükümet bunların hiçbirine saygı duymuyor, herhangi bir özerk faaliyeti karalıyor ve kriminalize ediyor.

BA: Yerli halklar ve merkezi yönetim arasında süreçte yaşanan gerilimler hakkında sorularım vardı ama görünen o ki yerel gruplar çok da sürecin içerisinde değilmiş. Belki bağlantılı olarak şunu sorabiliriz: anayasa özerklik için belli bir alan açıyor. El Plan de Todos [geniş toplumsal kesimleri içeren kamu yönetimi planı] ile yerel yönetimlere daha fazla bütçe gittiğini de biliyoruz—en azından genelde söylenen bu. Bu durumda özerk yerel gruplar, gerekli kaynaklara sahip oldukları oranda, anayasayı ihtiyaç ve taleplerini karşılamak için efektif bir şekilde kullanabilirler diyebilir miyiz?

OO: Anayasa yerel grupların özerk örgütlenme haklarını tanıyor ve koruyor. Lakin hükümet anayasayı uygulamıyor ki! Tekrarlayayım, bu ülkede kimse için hiçbir anlamda özerklik yok. Hükümet bir yerli komüniteyi ancak MAS taraftarıysa destekler. Eğer MAS'a oy vermiyorlarsa, o komünite içinden birilerini MAS'a çekmeye çalışır. Buradan 15 km kadar uzakta Quillacollo komünitesi var, ki aslında oldukça büyük bir kent, yaklaşık 250000 nüfuslu. Burada MAS kaybetti ve sonra hükümet bu komünitenin aslında varolmadığına karar verdi. Belediye başkanı kendi partisinden ayrılıp MAS'a katılmak zorunda kaldı. Bu birçok yerde oluyor. Örneğin Boliviya'daki en köklü, en saygın ve en ilerici örgütlerden olan İnsan Hakları Meclisi bile – ki bu kurum tüm askeri yönetimler ve diktatörlükler dahil tüm hükümetler altında faaliyetine devam etmiş ve özerk kalmıştı - MAS'ın müdahalesine uğradı. MAS buraya da kendi elemanlarını getirdi. Askeri diktatörlükler bile bunu yapmamıştı. Eğer özerklik konusunda taviz vermeyen bir gruptansanız, hükümet tüm hayatınız hakkında soruşturma başlatıyor: aileniz, tüm geçmişiniz, cep telefonunuz, banka hesaplarınız...Bu ülkede ciddi bir hafiyelik-gammazlık kültürü var. Diyelim ki hayatın soruşturuluyor ve bir şey bulunamadı. O zaman bulunamayan şeyler icat edilmeye başlanıyor. Bu hükümetle mücadelede en büyük zorluğumuz “Kalkınma

nedir?” tartışması ekseninde. Herkesin iyi yaşayabilmesi için maden çıkarmaya ve Toprak Ana'yı mahvetmeye devam etmemiz gerektiği fikri Evo Morales'in söylemini oluşturuyor. Bu kavgayı kaybetmek üzere olduğumuzun farkındayız. Yönetimde kullandıkları tüm zorbalık ve toplumsal dokuya verdikleri zararınyanısıra,bu mesele de işleri daha çok karmaşıktırıyor. Ellerindeki maddi güçle toplumsal örgütleri satın aldıklarını da hesaba katın. Karşımızdaki tablo oldukça komplike ve zorlu. Yine de daha önce yine bizim yaratmış olduğumuz toplumsal dokuyu yeniden kazanmak ve yaratmak için patikalar bulmak zorundayız. 2011'de TIPNIS karayolu karşıtı mücadele çok önemli bir örnekti çünkü etrafında örgütlenilebilecek bir meseleydi. Şimdi bence benzer bir mesele maden yasasıyla karşımıza çıkacak. Bu bize kaderimizi tayin etmeyi, nasıl ilerleyeceğimizi yeniden tartışmaya başlamak, bunu yeniden mesele etmek olanağı veriyor. 7 yıl önce mevzuu su hakkıydı, doğalgazdı, sokaktan geçen herhangi biriyle bunları konuşabilirdiniz ve insanlar bu mevzular hakkında siyasi fikirler üretebiliyordu. Siyasi kavramından kastım hepimizi ilgilendiren ve hepimizin söz hakkı olan meseleler hakkında konuşabilmek: Kalkınma nedir? Bugünse bu soru üzerine fikir üretme hakkı tekelleşmiş durumda ama bunu geri çevirmek zorundayız ve elbette geri çevireceğiz

BA: Su ve madenlerin kamulaştırılmasına gelelim: bu kamulaştırmalar su ve madenler üzerinde demokratik kontrol ve halk yönetimine alan açtı mı? Bu sektörlerde kamulaştırma olması diğer sektörlerde ve ekonominin genelinde farklı demokratik süreçlerin, örneğin işçi denetimi gibi özyönetim pratiklerinin) oluşması ve yerleşmesine ne derece destek oldu? (Marcela daha soruyu sorarken gülmeye başlıyor)

OO: Bu kamulaştırma süreci kesinlikle devlete ekonomi alanında güçlü bir rol verdi. Bu hem çok büyük bir güç, hem de son derece merkezi. Öte yandan bu kamulaştırma sürecinde de sonrasında da devletin attığı adımlardan etkilenen gruplara bu karar mekanizmalarının hiçbirine katılma hakkı verilmedi. Örneğin bakın bugün Boliviya'daki hidrokarbon yasalarına kim karar veriyor? Total, Petrobras gibi şirketler ne olacağını dikte ediyor. Maden siyasetini kim tanımlıyor? Maden kooperatifleri - ki bu kooperatiflerde insanlık dışı şartlarda çalışan işçiler var - kadın ve çocuk emeği sömürülüyor. Kooperatif statüsünde olsalar da bunların küçük ve ayrıcalıklı bir özel sektörden farkı yok. Bu kooperatifler MAS'ı destekliyor ve maden konusunda karar süreçlerinin bir parçası durumundalar. Yani hem ekonomik hem siyasi güçleri var—ve büyük bir oy kaynağı olarak konumlanıyorlar, bu çok önemli.

Devletin kullandığı söylem “Bu sektör kamulaştırıldı, yönetim merkezi ve devlet kontrolü altında, o yüzden biz neoliberal değiliz” şeklinde. Peki üretim işletmeleri açılmasına karar verme gücü kimde? Devlette. Devlet son 8 yılda 9 işletme kurdu ve sadece 1 tanesi hala çalışıyor. Bu şirketlerin tek sorunu verimsizlik değil, yolsuzluk da diz boyu. Çalışanlarının ise sendikalaşma hakkı yok çünkü onlar devrimin askerleri! Garcia Linera'nın söylediği bu. Emekçi haklarının doğrudan çiğnenmesi bu. Sendikalaşma için olanak olmadığı için haliyle bu işletmelerde özerk işçi denetimi gibi bir olanak da söz konusu değil. Ordu ise askeri diktatörlük dönemlerinden kalma ayrıcalıkları-

na hala sahip—hatta belki daha fazlasına. Sloganları değişti elbet. Önceden “sindirme ve istikrar” diyorlardı. Şimdi Che Guevara'nın sözlerini kendilerine mal edip “Ya vatan ya ölüm” diyorlar. Bu saçmalık. Neredeyse komik. Ordunun mantığında ya da yapısında herhangi birşey değişmedi ki! Hükümet orduyu kontrol altında tutuyor ve çok para dönüyor. Latin Amerika'da ordunun yapısal olarak hiç değişmediği başka bir ülke var mı bilmiyorum. Diktatörlük sırasında kaybolan, öldürülen, işkence gören kimselere dair herhangi bir döküman açığa çıkarılmadı, Evo buna izin vermedi. Arjantin'de bu oldu, yüzleşme yaşandı. Şili'de, Brezilya'da...ama burada olmadı. Hükümet bu yapıdayken, suyun, fosil yakıtların, toprağın kamulaştırma sürecinin demokratikleşmeye hizmet etmediği açık. Peki soralım: demokrasi nedir? Bizi demokrasinin 5 yılda bir oy vermek olduğuna inandırmak istiyorlar. Demokrasi “aslında kim karar veriyor?” sorusuyla ilgilidir ve bugün karar veren merci halk değil. Geçen hafta Brezilya'daydım. Orada da güya halkçı bir hükümet var ama Dünya kupası boyunca bağımsızlığını FIFA'ya teslim etmiş durumda. FIFA, dünya kupasının oynanacağı stadyumlarda sadece Coca-Cola satılabileceğine, yiyecek olarak sadece McDonald's olabileceğine ve sadece Heinenken birası içilebileceğine karar verdi. Ve en ucuz bilet 300 dolar. Elbette Brezilya halkı maçlara gidemeyecek. Bu sadece futbol. Meselenin petrol ve doğalgaz şirketleri söz konusu olduğunda nasıl olduğunu siz düşünün.

BA: Son olarak iklim değişikliğine değinelim. Boliviya'da devrimden sonra, iklim değişikliği konusunda da uluslararası adımlar atıldı. Kısmen de bu adımlar sonucunda, BM gündemine "suyun temel bir hak olarak tanınmasına yönelik" karar önerileri getirildi. İklim değişikliği konusunda Boliviya ve Latin Amerika bloğunun (ALBA) önümüzdeki günler için ne tür ulusal ve uluslararası çabaları olacağını düşünüyorsunuz?

OO: Ben şahsen bunların sadece görünüşte samimi olduğunu, hükümet açısından sadece söylem olduğunu düşünüyorum. Boliviya'da iklim değişikliği açısından herhangi bir pratik veya yaklaşımın değiştiğini söyleyemeyiz. Ormansızlaşma artarak devam ediyor. Petrol ve maden şirketlerine verilen imtiyazlarla doğal kaynakları (örn. maden, petrol vs.) çıkarmaya dayalı faaliyetler devam ediyor. 2009'da 2 milyon hektar arazi petrol arama faaliyetlerine verildi. Bugün bu alan 22 milyon hektara ulaştı yani Boliviya'nın yüzölçümünün dörtte biri. İkinci el otomobil ithalatı aşırı seviyede. Bütün bu sektörlerdeki sermayedarlar hükümetle gayet yakın ilişkiler içinde. Boliviya'da kişi başına düşen araba sayısının en yüksek olduğu yer Cochabamba. Cochabamba'daki hava kirliliğiyle ilgili yapılan çalışmaların bazıları buradaki kirlilik seviyesinin Çin'dekine yakın olduğunu söylüyor. Bana göre hükümetin bu konudaki pozisyonu tamamen retorik, söylem, görünüşü kurtarmak. Hem Boliviya içinde hem de dışında.

Aliler

Serkan Kaptan

Toplumsal Tarih dergisinin geçtiğimiz Ekim 2013’te basılan “Kent Hakkı İçin” başlıklı sayısında yer alan bir makalenin yazım sürecinde eylem deneyimlerime başvuruldu ve yazar tarafından anonimleştirilerek Ali adını aldım (mühendis, siyasi görüşü hiç önemsemiyor; ekonomik eşitsizlikler ve savaşlardan rahatsız). Konda Araştırma Şirketi’nin işgal altındaki Gezi Parkı’nda gerçekleştirdiği anketin sonuçlarına göre eylemcilerin en büyük halkasına dahilim (29 yaşında, çalışıyor, üniversite mezunu). Parkın asıl en büyük halkası olan kadınların (%50.3) anlayışına sığınarak, Aliler’in yazısıdır:

yaz yağmuru ile yıkanırken direnişin en en kızgın coşkusu ve beraberindeki biber gazı kokusu, tahtadaki bir piyonu devirdik galiba, her zaman baktığınız yöne bakın siyah ve beyaz kareler üzerinde. asıl önemli olan bu zemini renklendirmek yeniden, ama durun, bu oyun uzun, oyunu bozun.

gecelerdir gözüme uyku girmiyor, gün boyunca tütsülenmiş vücudumdaki yanmanın zevkin-den. tutsağı değilim direnişin, kim beni hapsetti fiziksel benliğime, hayatımın küçük bir parçası bu sadece. yolumuz uzun, kolay teneke barikatları kurun, zihinsel-tinsel barikatlarınızı bozun.

ayın altında toplaşınca geceleri binlerce insan, korkmayın yalnızca rotamızı şaşırıdk biraz, kır dümeni gir yoluna, ah türküyü duyduk, metaforlardan da usandık ama... bazen o kadar tanıdık ve sıradan bir rüzgar havalandırır ki sokaklardaki sıra sıra zamanın tül perdesini...

Milli marş henüz ilk kelimesi ile bize korkmamayı emrediyor olsa da seksenli seneleri korkuyla geçirdik, doksanlarda da korkmaya devam edecektik. Belki de bu korkuyu yenmek için çocukluğumuz boyunca şiire ve romanlara sarıldık. Dünyayı ve insanları kitapların dostluğuyla öğrendik, ve de misal bu sayede bir milyon yaşıtımız ile koşmaya zorlandığımız seçici eğitim parkurunda yüksek eğitim almaya hak kazandık. Ali iyi bir eğitim almıştı. Fene kafası iyi basıyordu: fizik derslerini babadan, iletişim derslerini ise annesinden devşirmişti. Kitap okumayı seviyordu, klasiklere bayılıyordu. Hikaye tanıdık geldi mi? Sonrasında binlerle üniversitelere girdik. İnsani değerleri yürekten biliyorduk zaten, hızlı okuyorduk. Soruları cevapladık, seçtik ve seçildik. Aklımız çalışıyordu. Ali Dünya’nın kendisine meraklıydı. ODTÜ’nün çevre

mühendisliği bölümüne girdi, keşke tiyatro ile ilgilenseydi... Üniversitede aşık oldu, esrar içti, düşünerek kilometrelerce yol yürüdü, kavga etti, tartıştı, başkaldırdı, kabullendi. Yedi senede bitirdi, İstanbul’da iş buldu: İngiliz menşeili bir şirkette çalışmak üzere 2008 yılında oraya göçtü. Ankara’nın bağrından Etiler’in orta yerine düşmüştü; Boğaziçi Üniversitesi pedal mesafesindeydi, oranın Çevre Bilimleri Enstitüsü’nde de yüksek lisans programına kaydoldu.

Eğitimimizi tamamladıktan sonra iş bulduk. Gençtik, sağlıklıydık; neyi temsil ettiğimiz kitaplarda yazıyordu: “Geleceğe Işıkla Bakan Gençleri.” Önümüzdeki yıllarda, kullandığımız el fenerinin fitilinin tungsten olduğunu öğrenecektik. Anlamakta zorlanıyorduk, ama ekoloji kükrüyordu. Biz çocukken de Afrika açtı, hala aç; ama biz aç olanların yalnızca gazete sayfalarındaki zenci çocuklar olmadığını öğrenmiştik.

- 0 -

Suuu, suu, su, Barajlar. Ali üniversitede çevre bilimci olarak barajları çalıştı. Silifke’den Akdeniz’e (Mediteran) dökülen Göksu Nehri’ne baktı. Ne kadar yağmur yağarsa, ne kadar akış olur? Gelecekte Irmağın akışı ne kadar olacak? Peki, ya baraj inşa edilirse ne olacak? İşte, bunu anlamaya çalıştı.

Topografik harita lazım, Harita Genel Kumandanlığı’ndan, paralı! Google Earth.

Yağış istatistikleri gerekli, Meteoroloji İşleri’nden, paralı! Yok ya!

Irmak akış istatistikleri Devlet Su İşleri’nden, tabi paralı! Orada dur!

Bizim, çevresel bilgiye erişim hakkımız var, kanunlarla korulu. Üstüne üstlük bütün bu veri bizlerin vergileri ile kurulmuş olan istasyonlardan toplanıyor;

“Sen bizi tüccar mı zannettin!”, “Devlet, neden para alıyorsun bizden?”

Ali, Libya’da arıtma tesisi inşaatında çalıştı. Haber videolarından izlediği Irak, ama bombalar patlamayan Irak gibi görünmüştü Bingazi gözlerine; ezanı makamsızdı, garip gelmişti. İlk defa poşetten içki içti.

Tatlı suyu içmelik çeşme suyuna arıttı, “gavur” boku (kokladı) arıttı.

ekososyalist dergi 15 | 18

Ali, Romanya’da arıtma tesisi inşaatında çalıştı. Üşüdüğünü hatırlıyor ve geceler boyu havlayan köpekleri. Moldova bölgesinde Piatra Neamt’da, şehrin tek gökdeleni Grand Otel’in terasında, aynı katta zengin bir çocuğun doğum günü kutlanmakta olduğu halde, yaşadı ilk konsomasyon deneyimini. Utancını ve genç kadının Michael Jackson sevdiğini hatırlıyor, ve yanındaki inşaat şefinin ona yararsız öğütlerini:

-Oğlum, ellesene; ne ellemiyorsun? Kadınız, erkeğiniz, bazen ikisi birden, bazen hiç biriyiz, elbette eşcinseliz. Bileklerimize kelepçe istemediğimiz gibi belimize de kuşak istemeyiz, konuşmayı sevişmeye, sevişmeyi çocuk yapmaya tercih ederiz. Bunlar ilerici düşünceler, halbuki cinsel eğitimimiz yok bizim.

- 0 -

Ali sistemleri anlamaya çalışmayı, sistemlere yaklaşmayı öğrendi. Bilgisayarlar yardımı ile dünyanın geleceğini öngördü, “dijital kahinliğe” merak sardı, büyümenin sınırlarını gördü. -“Üç çocuk! Peh! Mümkünse eksi 1 çocuk yapmamız lazım bizim. Karbon salımlarını yarıya indirmemiz gerektiği gibi...” “Kömürlü termik (sanki kömürlü nükleer olabilirmiş gibi!) santralleriniz, barajlarınız batsın; evinize ateşler düşsün...” Elbette böyle demiyoruz. Ama yüksek sesle şöyle söylüyoruz: Sınırlı Yerküre’de yaşıyoruz. Oysa büyümemiz ikinci dereceden, Yani, artarak büyüyorum. büyümemiz büyüyor.

Kitapların bize öğrettiği, sınırları aşmamak gerekliliği. Çünkü doğayla bir iletişimimiz vardır, ve eğer koşmaktan bir soluklanıp dinlersen onu yaralı olduğunu söyleyecektir sana, e sormuyorsun ey başkan, bu bir gecikmedir. Ve sınırların aşıldığı bir dünya’da bu çeşit gecikmeler,

büyük çöküşleri getirir.

- 0 -

Ali hedefini seçti. Hayır, bu bir hedeften öte çarpıcı netlikte bir idealdi: Tekerlekleri izleyecekti. Ama araba tekerleklerini, ama bisiklet tekerlerini, ve kamyonların tekerleklerini, ve kepçelerin tekerleklerini, yeri geldiğinde rüzgar pervanelerini, yeri geldiğinde inşaat sektörünün çarklarının dönüşünü inceleyecekti. Oradan siyaset çemberinin turuna bir göz atacaktı. Dünya’nın dönüşünü okuyacaktı. Ve Ali, ideali için, artık hızla dönmeyi-döndürmeyi bırakıp...

Bazı tekerleklerle çomak sokacaktı.

Yalnızca sistemi ufaktan yavaşlatmak adına...

Milli İstihbarat’ın aklının alamayacağı kadar zengin bir iletişim ağıımız var bizim. Kalpten kalbe bir yol vardır, ajanslar tarafından bilinmez.

Roket yapıyoruz, yeşil roketler. Elektrik enerjisi kullanarak itiş gücü elde ediyoruz. Sağlam bir tüpün içerisine hava sıkıştırarak yapıyoruz bunu. Güneşten şarj ediyoruz. Ulusal roket kanatlarını zaten Kazan’da bize tasarlatıyordunuz, şimdi kendimiz-kendimize yapıyoruz (savunma sanayinde çalışan genç mühendisler), kurduk, tehdit ediyoruz...

Ali tutarsız medeniyete her kulvardan saldırdı. Şiir yazdı, yazı yazdı, bağırdı, çığırtkanlık etti, aklına geleni ortaya söyledi:

Yazılama yaptık, tez yazdık, posta attık, mektup yazdık, dinlemediniz.

Aliler örgütlendiler. İlk etapta veri toplamaya giriştiler. Arkadaşları aracılığı ile devletin her yapısı içerisinden veri kopyaladılar. Bilgi herkesindir, cebindeki paraya benzemez bu, çoğaltmak hem kolaydır hem doğrudur.

“ Bakanlık, Türkiye’nin enerji yönetimini bir şirkete devrediyor” INNOVA

Ali kendisine danışılmadan yapılan bu veri transferini bir hakaret olarak gördü. Enerji bilgisi demek, yağış-akış bilgisi demekti, bir vatandaşın hakkı ile kuraklığın varlığını kendisinin tayin etmesi demekti, kendi deneyimlerinden bunu biliyordu. Şirketin iklim datasına sahip olması ise (çok uluslu şirketler örneğinde) uluslararası diplomatik güç anlamına geliyordu.

Dünya’nın hiçbir yeri yoktur ki, kesintisiz savaş devam etmesin. Her insanın lokması metalaştırılmış ve o insandan verim elde etmek üzere değere bindirilmiştir. Başkaldırı mühimdir.

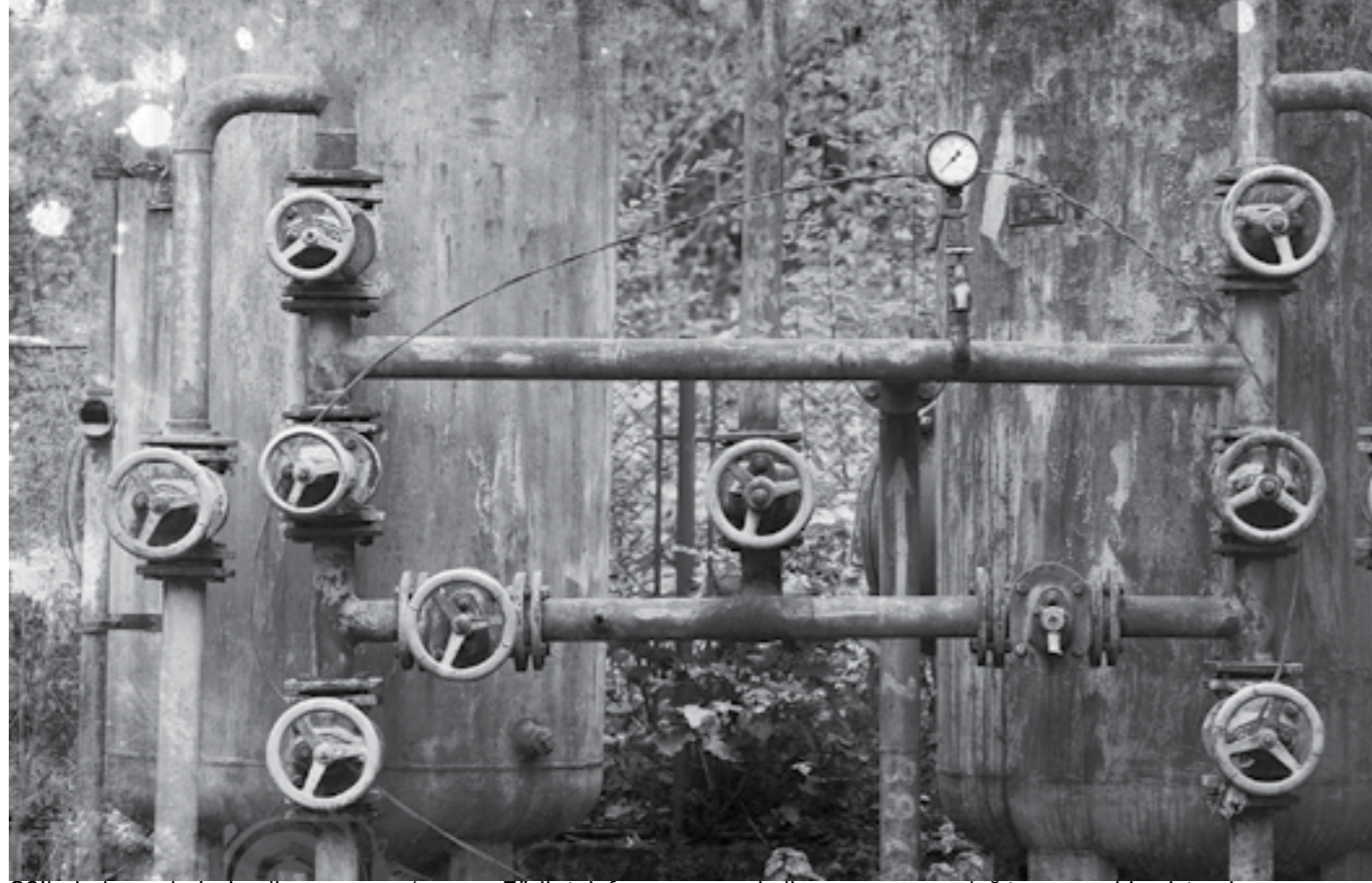
Karşı koyma şekilleri sistemin kendisi gibi karmaşık olmalıdır. Yalnızca ikinci dereceden (artarak artan) bir direniş (çığlaşarak) müthiş makinanın ivmesini azaltabilir. Birey kendisinin verdiği kararları tüme varsaymalıdır, oyun teorisi çoklu dürüstlük ile çökertilmelidir. Bu birliktelik ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleşmelidir.

“Kurtuluş yok, tek başına. Ya hep beraber, ya hiç birimiz.”

Oyunbozanlık yeni normal olmalıdır, paylaşımı arttırarak sürdürüelim.

Hepsi Patatesler ve Bilgisayarlarla İlgili: Geleceğin Mutfakları İçin Tarifler¹

P.M

80'lerin başında İsviçreli yazar p.m. (yazarın Zürih telefon rehberindeki en yaygın ismin baş harflerinden oluşan mahlası) –bir eleştirmene göre ütopyaları organize etmek için bir saha rehberi olan- Bolo'Bolo'yu (Kaos Yayınları, 2002) yayınladı. “Haritalar, çizimler, yeni bir dil ve küresel olarak tanınacak semboller” ve “var olan sistemin yıkımı için küresel bir menü” içeren bu metin Tolkien'in fantezilerinin siyaseten takıntılı biri tarafından yapılmış bir versiyonu sayılabilir. lâkin gerçek olaylara verdiği referanslar ve günceli yansıtan ton, bu kitaba gerçek bir imkanın uçuk hissini katıyordu. Çeyrek asır sonra p.m. planlamaya hâlâ devam ediyor.

Toprağa ve Bilgiye Erişilemek

‘Müşterekler’ fikrinin –koşulsuz biçimde tüm insanlığın kabul edilebilir koşullarda hayatta kalabilmesi prensibine dayanan-yaklaşan yakıcılığı bu tarihsel noktada apaçık durumda. İlk bakışta sosyal varlıkları mantıklı bir biçimde temin edemey-

en, kullanamayan ve dağıtamayan bir sistemin son çaresi olarak görülebilirler. Belirsiz değer, kâr ve çıkarla temelinde ayakta tutulan bir sosyal metabolizma ise hiçbir zaman iyi bir fikir olmadı ve nihayet felaket bir şey olduğu ortaya çıkıyor. (Aslına bakılırsa hiçbir zaman bir fikir olmadı bu, daha ziyade oligarşik güçlerin aracı oldu. Meselenin kirli aile sırrı budur.)

Gelecekteki müşterekler iki parçaya indirgenebilir: biri toprağa erişim (örn. gıdaya, yakıtlara) yani ısırıklara (bites); diğeri ise bilgiye erişim (maddi olsun olmasın tüm üretim araçlarını kullanma ve geliştirme kapasitesi) yani bit'lere (bytes). Nihayetinde her şey patatesler ve bilgisayarlarla ilgili.

Bunların her ikisiyle de ilişkili olarak, etrafımızda yeni bir küresel müşterekler kurmak için mücadele eden –veya kurgulamaya çabalayan- çokça sayıda toplumsal hareket görüyoruz. Bu müştereklerle ilgili prensipler her ne kadar az yada çok üzerinde uzlaşmış ve belirgin olsal-

ar da, gerekli biçimler ve kurumlar hala belirsiz durumda.

Müşterekler bir çeşit değerler kanununa dayandırılmaz. Toprak ve bilgi, ihtiyaçlara göre paylaşılmalıdır. Herkesin herşeyde eşit bir sözü olmalıdır. Hiç kimse her ne yüzden olursa olsun dışlanamaz. İnsani kırılma ve saygı duyulmalıdır.

Öte taraftan bilinçli bir şekilde oluşturulmuş bir topluluk olmadan müşterekleri düşünmek de mümkün değildir. Ortak kullanım güvenilir, eşit iletişim ve anti-oligarşik organizasyon biçimlerine (‘demokrasi’) dayanmalıdır. Böyle bir sosyal uzlaşma olmadığı takdirde, düzenlenmemiş müşterekler –bu gezegenin limitleri olduğu gerçeği ışığında- bir trajedi ile sonuçlanacaktır. Demokrasi bu yüzden gereklidir zira olmadığı bir durumda bir toplumsal alt-grup etkili bir gezegen savunması için ihtiyaç duyduğu motivasyonu ve sorumluluğu hiçbir zaman duyamayacaktır.

Tüm yer kürenin nüfusu – en basit deyişle dışarıdan gelen kimse olmadığı için- tek bir toplum oluşturmaktadır. Öte yandan, bu ölçekte pratik, günlük meselelerle ilgili iletişim kurmak email, Facebook ve diğer türlü araçların varlığında bile zordur. Her ne kadar şu bulunduğumuz noktada gezegensel planlama ile ilgili konuşmak biraz fazla büyük görünsede, gezegenin kaynaklarının bölüştürülmesi konusunda bir çeşit kurumsallığa ihtiyaç vardır. Bizim petrolümüz, suyumuz, verimli toprağımız, av ve balıkçılık alanlarımız tarihsel bir kaza sayesinde bunların tepesinde oturur hale gelmişlerin ayrıcalıklı mülkü olamaz. Eğer tarih sona erecekse –ki fena bir fikir değil!- bizler hep birlikte bu sona ermenin koşullarını tartışmak durumundayız.

WarrenBuffet’in ‘sadeceanladığımızşeyeyatırımyapmalıyız’ beyanatınıtakipederek, küresel müştereklerin oluşumutartışması na hemen dibimizdeki mahallemizden başlamayı öneriyorum.

Mikro-agro: Mahalleler ve İlçeler

Nihayetinde karmaşık gezegensel ekonomik makinenin tüm çıktıları, evlerimizde ve mahallemizde kullandığımız metalara dönüşmektedir. Eğer gündelik hayat biçimlerimiz genel ekolojik (=sağlıklı biyosfer) ve psikolojik (=mutluluk) limitlere saygı duyacak şekilde yeniden tanımlanacaksa, geri kalan her şey yerli yerine oturacaktır. An itibariyle dünya bölünmüş bir durumda: ‘varlıklı’ %20 kaynakların %80’ini tüketirken, fakir %80 kalan %20’yi paylaşıyor. Tüm gezegeni tek bir topluluk olarak düşündüğümüz takdirde, bu yarığı kapatamadığımız müddetçe birlikte huzur içinde yaşama imkanlarımız iç açıcı olmayacaktır. Kaynakların kolektif ve sürdürülebilir kullanımı için gerekli olan güven ve kültürel dayanışma sadece adalet temelinde kurulabilir. İklimsel ve coğrafi koşullar dikkate alınmalı – zira hepimiz aynı şekilde yaşamak zorunda değiliz- lakin her birimizin ekosistem üzerindeki talepleri aşağı yukarı eşit olmalıdır. Bilimsel gelişmeler sayesinde her birimizin hobilerimize ayracağı bol bol

vaktinin olduğu düzgün bir yaşama erişemememiz için hiç bir sebep yok. An itibariyle teknik üretkenliğimiz öylesine yüksek ki kapitalist ‘değer’ olgusu bunu yakalamakta sorun yaşıyor.

Öyleyse şimdi, diyelim ki benim tesadüfi ülkem İsviçre’de, iyi bir mahalle neye benzeyebilir? Bir mahalle yaklaşık 500 kişiden oluşan, yerel koşullara bağlı olarak tamamıyla kent-sel olmayan ve yaklaşık 100 hektarlık bir araziye sahip, 15-80 km genişliğinde bir alana yayılmış bir topluluktur. Kent-sel topluluk sakinleri, mahalleye ilişik olan araziye ekip biçenlerle birlikte bir kooperatif oluşturmaktadırlar. Küresel tarım konusunda Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) tarzı raporlar yayınlayan Uluslararası Kalkınma için Tarımsal Bilim ve Teknoloji Değerlendirmesi (IAASTD) bir kaç on yıl içerisinde dünyada yaşayacak olan yaklaşık 9 milyar insanı doyurabilmek için orta-boy tarımsal birimleri önermektedir. (Üretim için kullanılan fosil yakıt girdileri hesaba katıldığında, büyük ölçekli agro-endüstriyel üretimin net kalorifik çıktısı² negatif olduğundan karbon salımlarını veya iklim değişikliğini durduracaksa bu modelin bir geleceği bulunmamakta). Bu gezegen üzerinde tarım yapabilmeyen tek makul yolu yoğun, çok-ürünlü, ağırlıklı olarak organik üretim yapmak; yani permakültür. Bu tip tarım ise bugünkü koşullar altında umutsuzca kârsızdır – bu nedenle üreticilerle tüketiciler arasında yeni bir kooperatif biçiminin kurulması gerekir.

Doğrusu bu ayrımın (tüketici-üretici) yıkılarak, tarımsal üretimin herkesin ev işi haline dönüştürülmesi gerekir. Ben bu sistemin adına ‘küresel yeniden kırsallaşma’ mikro-agro diyorum. Mikro-agro iki düğüm noktasını bağlamaktadır: bir kent-sel mikromerkez ve bir kırsal agromerkez. Bir mikromerkez, gıda deposu, ortak mutfak, ortak oturma alanı ve restorandan oluşan – mahallenin tüm 500 farklı üyesine hizmet veren bir hizmet merkezidir. Gıda deposu veya dükkan için yaklaşık 400m²’lik bir alan gerekir (yaklaşık ufak bir süpermarket kadar). Burada gıda temel bir besin kaynağını garantiyecek şekilde muhafaza edilir, hazırlanır, işlenir ve pişirilir.

Eğer kişi başına günlüğün 1.8kg gıda tüketimini hesaplarsak, bu günde 900kg’lik ulaştırma hacimini doğurur, bu da haftada 7 ton demektir. Haftada üç kere yapılacak nakliyatla, bu her seferinde 2.3 ton –teorik olarak küçük bir kamyon- anlamına gelir. Üretimin en ağır olan kısımları (patatesler, tahıllar, yağlar ve bakliyat) sadece mevsimsel olarak ve büyük miktarlarda taşınacağından bu yılda bir kaç kez daha enerji-verimli ulaştırma sistemlerinin (tren, gemi vb.) kullanılmasına da imkan tanıyarak çok sayıda komşu mikromerkeze bir seferde temin yapılmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla, diğer gıda nakliyatları için daha küçük bir kamyon yeterli olacaktır. Bu kamyon ise tüketicilerin atıklarından üretilecek biyogazla çalışabilir (biyogaz kamyonları halihazırda mevcut).

Agromerkez ise içeriksel olarak çeşitlenmiş ve tüm ana gıda çeşitlerini üretebilecek biçimdedir: süt, tahıllar, se-

1- Ekososyalist mücadele içindekiler olduğu kadar –en geniş anlamıyla- yeşil siyaset içindekilerin de belirli varsayımlara dair kafaları karıştıracak olan bu ütopyik metni, gerçeklik algımızı kurcalayacağı umuduyla kısaltarak burada sunuyoruz.

2- Net kalorifik çıktı, tarımda kullanılan her türlü girdinin kalori cinsinden üretilen ürünlerin içerdiği kalori miktarından çıkartılmasıyla elde edilen sonuçtur. Bu durumda üretilen ürünlerin barındırdığı enerji, tarlada üretim için harcanan enerjiden düşüktür.

bzeler, meyveler, dutlar, yumurtalar ve diğerleri. Bu çeşitlendirme teknik olarak göreceli büyük birimlerde (100 hektar) makuldur sonuçlar yaratır. Doğrusu bu durum çoklu-ürün sisteminin çalışması için gereklidir. Komşu mikromerkezlerle takas yoluyla gıda çeşitliliği arttırılabilir.

Bazı ürünler – tuz, şeker, yağlar, kahve, şarap, baharatlar vs.- tek bir mahalle ve hatta bölge ölçeğinde makul miktarda yetiştirilemeyebilir. Bunların üretim ve dağıtımı ise bölgesel, kıtasal ve hatta küresel ölçekte kalmalıdır.

İlçe veya küçük kasaba (yaklaşık 40 mahalle ve 20.000 kişiden oluşan) ölçeğinde, ek dağıtım merkezleri gereklidir. Bunlar adil sözleşmeler çerçevesinde değıştokuş edilmiş, bölgesel ve küresel ürünlerde uzmanlaşmış 2000m2’lik süpermarketler olabilirler (Örneğin, biz evimizde Chiapas’ta³ çiftçilerden alınmış kahveyi bize ulaştıran Rebeldia kooperatifinin kahvesini tüketiyoruz). Bu ilave süpermarket kent merkezinde – bir km uzakta olmayacak şekilde- okullar, idari ofisler, özel dükkanlar, sinemalar ve diğerleriyle birlikte bulunur. MiCo adı verilen bu süpermarketler bölgesel kooperatifler olabilecekleri gibi bölgesel üretim ve dağıtım merkezleriyle de –fırınlr, birahaneler, şeker fabrikaları vb.- ilişkilenebilirler.

Tüm gıda üretimi, dağıtımı, hazırlanması, tüketimi ve atık geri kazanımı döngüsü demokratik biçimde ilgili kişilerin doğrudan kontrolü altında gerçekleşebilir. Bu gıda egemenliğinin ve neticede politik gücün önemli bir bileşenidir. Kendi kendini besleyebilen kişiler diğer seviyelerde tehdit edilmeye ve sömürülmeye karşı daha az eğimlidir. Yalnızca bu tip bir küresel temin sistemiyle, iş bölümü ve işbirliği (sanayi ve araştırma) destekleyici sistemleri anti-oligarşik ve ekolojik olarak anlamlı kalabilir.

Müştereklerin Üçlemesi

Müştereklerin üç kümelenmesi vardır: genel hizmetler, yaratıcı teşebbüsler ve tarım. Her kümelenme kapsamlı biçimde tanımlanmış küresel müştereklerin, maddi ve kurumsal olarak farklı işlemekle birlikte, bir parçasıdır.

Genel hizmetler sadece temsil usulüyle, aşağıdan yukarı doğru, fair play’i garantileyecek katı kurallar, herkesin eşitliği ve demokrasi ile yönetilebilir. Böyle olmasına rağmen (Engels’in dediği gibi) ‘buhar-motorunun otoritesi’nin bölümlere ayrılması, yeniden oligarşikleşmesi riskini taşımaktadır veya diğer bir deyişle uçak kokpitinde demokratik tartışmaya yer yoktur. Teknolojik kısıtlamalar hesap verilebilirlikte bazı gecikmelere yol açabilir. Bu teknolojilerin minimize edilmesi (nükleer güç olmaması, daha az uçak, daha az riskli teknoloji, toksik maddelerin yasaklanması) ve bunların yönetimi demokratik gözlem altında daha saydam biçimde yapılabilir. Yine de bir miktar eşyanın tabiatı gereği gücün kötüye kullanılması olgusu kalabilir. Bu nedenle diğer iki kümenin farklı kurumlar ve seçmenlere dayanan farklı güç tabanları olması gerekmektedir.

Biyosfer için doğal çeşitlilik ne kadar önemliyse, sosyal örgütlenmenin çeşitlenmesi de istikrar için o kadar önemlidir. Tarımsal kendine yetebilirlik bu anlamda genel hizmetler kümesinin tam zıddıdır: taktik olarak bağımsız, demokratik birimler (mahalleler) tarafından doğrudan yönetilen ve farklı bir ritmde (doğanın ritmi) işleyen bir küme. Tüm sektörlere işlemiş olan taratıcı iştirakler de benzer şekilde genel hizmetlere karşı bir denge sağlar. Bu tip iştirakler farklılaşmış kurumsal yapılarına (tek kişilik girişimden küresel bir kooperatife) sahiptir ve para, takas, hediyeler veya sadece ihtiyaç duyulduğu anda girebileceği piyasa sistemleriyle işleyebilir.

Eko-sosyal yeniden yapılanmanın (Yeşil) Yeni Düzeninin bileşenleri

An itibariyle küresel sistemimizin kapsamlı bir sosyal, ekonomik ve politik yeniden yapılanması gereksinimine dair yeterli bir duyarlılık olduğu söylenemez. Doğası itibariyle bir kriz kapitalist projede bir dönüm noktasıdır: daha fazla sömürü ve baskı görebilir veya kapitalist hakimiyetin ötesine geçebiliriz. Radikal değişimin güçlerinin ne kadar gerçekten hazır ve güçlü olduklarını keşfetmek oldukça zordur. Bu güçlerin var olduklarını varsayarak, spesifik adımlarla ilgili bazı geçici ama makul öneriler yapılabilir.

Bu öneriler, hayali devrimsel sıçramalar değil, var olan durum üzerine kurulmalıdır. Bu anlamda kapitalist sistemi anında değiştirmeyecek reformist ve aşamalı önerilerdir. İlk bakışta [kapitalizmin] çelişkilerini ve problemlerini yumuşatacak gibi bile görünebilirler.

Velhasıl, postkapitalist değişim kapitalist küreselleşmenin merkezinde, ABD’de başlamalıdır. Kapsamlı postkapitalist sığınakların küresel kapitalizmin dokunulmamış güç dengesiyle bir arada yaşaması tahayyül edilemez. Muhakkak ki bileşenleri farklı yerlerde (Avrupa, Japonya, Güney Amerika) geliştirilebilir, denenebilir ve hazırlanabilir ama bunlar geçici ve deneme amaçlı olmalıdır. Küresel sermayenin elden ayaktan düşüren basıncı tarafından sakatlanıp ayartılmadan önce terkedilmelidirler. Bu sığınaklar savunma pozisyonuna geçtikleri anda, dejenere olacak ve nihai olarak hegemonik sistem içine çekileceklerdir. Aynı zamanda heves kıran örnekler olacak ve kesin bir kırılma şansını azaltacaklardır.

ABD’de postkapitalist çağ – tarihsel olarak yanlış ama bu kimin umrunda ki?- muhtemelen (Yeşil) Yeni Düzen (Green New Deal) adı altında başlayacak. Şüphesiz ki Obama ve bazı yeşil partiler tarafından önerilen ‘Yeşil Yeni Düzen’in sadece kapitalizmi kurtarmak için bir B Planı olduğu açıktır. Bu aslında bir ‘düzen’ (örn. sendikalar, devlet ve patronlar arasında müzakereye alan açacak bir pozisyon) bile değildir, yalnızca bir dizi önlemdir. Yine de en katı halinde değildir ve –yeterli baskı varsa- başka şekilde de tanımlanabilir. Peki neden bu araca otostop

ekososyalist dergi 15 | 18

çekip onu daha yeşil, yeni ve adil hale getirmeye uğraşmayalım ki? Bu %1’in altında kâr oranıyla ‘neredeyse-durağan’ kapitalizmin devlet idaresini mümkün kılacaktır. Sermayenin eski oligarşilerinin kalesi yavaşça eriyecek ve şirketler genel hizmetlere entegre olacaktır. Var olan %50’lik orandan devletin gayrı safi yurtiçi hasıladan aldığı pay %70 ve üstüne çıkacak ve gelişmenin stratejik faktörlerini belirler hale gelecektir.

Bu iyi huylu strateji (senaryo A) çalışan sınıfların diğer opsiyonu – agresif sömürü, kâr oranının hızlı artışı, ekolojik ve askeri risk alma- küresel oligarşiler için daha az çekici kılma becerisine bağlıdır. Yeni Fransız tipi sınıf mücadelesi⁴ – müdürleri, şirket sahiplerini rehin alma, fabrikaları havaya uçurma, ayaklanmalar ve ücretler üzerindeki küresel eli sıkılık- onları ikna edebilir. Bir ilave heves kırma stratejisi de, anti-ekonomik yıpratma savaşı, şu davranışları içerebilir:

- Ekolojik sürdürülebilir araba diye bir şey olmadığı için – elektrikli araba neticede nükleer veya kömürle çalışan arabadır- (enerji verimli, hibrit ne olursa olsun) yeni araba satın almayı reddetmek;
- Ekolojik ürün, standart ve hizmetlerde ısrar etmek;
- Gereksiz biçimde ev eşyalarını değiştirmeyi reddetmek;
- Banliyölere ayrılmayı reddetmek – bunun yerine topluca şehir merkezlerine taşınmak;
- Tarımsal üreticilerle doğrudan bağlar kurmak ve kendine yeterlilik ağları oluşturmak, büyüklü küçüklü süpermarketleri boykot etmek;
- Bölgesel kendine yeterlilik oluşturmak (‘geçiş şehirleri’);
- Ek iş yapmayı reddetmek, yaptığımız işin ritmini yavaşlatmak;
- Ücretsiz sosyal hizmetler konusunda ısrarcı olmak (eğitim, sağlık, ulaşım, vatandaşlık geliri);
- AVM’leri boykot etmek;
- AVM’lerdeki multiplex sinemaları boykot edip mahallelerdeki sosyal merkezlerde ve kent içi sinemalarda film izlemek;
- Yavaş yemek, yavaş çalışmak, yavaş seyahat etmek;
- Ticari tüketimimizi, komünal paylaşım ile ikame ederek, azaltmak;
- Eşyaları ücretsiz olarak takas etmek.

Bu tip çoğu bireysel faaliyetler asla kolektif eylemin yerini tutamaz ama lezzetli bir garnitür olabilir ve görelî sosyal sessizlik dönemlerinde ‘ekonomik canlanmanın şevkinin kırılması’ için hareketi canlı tutabilir. Kolektif eylem bir dizi eylemler silsilesine bağlıdır: bu tip eylemler izlenen yola bağımlıdır ve her ne kadar teorik olarak doğru ve gerekli olsalar da herhangi bir verilen anda tümüyle mümkün değildir (Bu noktada Marx yerine Shakespear daha faydalı olabilir.) Yine de etkili bir kolektif eylem için tez vakitte pek çok imkan doğacağı konusunda kendimize güvenmeliyiz. Bunların hepsi kapitalist makinayı, A senaryosunun ona çok çekici görüneceği bir bataklığa çekebilir.

^[1]
^[2] Burada p.m.’in hıncırca referans verdiği eser, Görünmez Komite’nin 2007’de Fransızca yayınlanan “Yaklaşan İsyân” (Türkçesi Sel Yayınları, 2012, çev. Işık Güngör) başlıklı metnidir.

Bu önerilerin tümü A senaryosuna dayanmaktadır. Öte yandan bizlere B senaryosu – küresel bir çöküş- dayatılabilir. Bunun kazanması her ne kadar bana pek mümkün görünmese de maliyetleri devasa olabilir. Velhasıl o eski soru: sosyalizm mi barbarlık mı?

Yeşil Yeni Düzen’in kalbindeki fikir altın yumurtlayan tavuğun son yumurtasını vermeden kesilmemesidir. Bu Marx’ın yeni bir toplumun daima eskisinden çıkması gerektiğine dair öngörüsünü de takip eder. Kapitalizme çabuk alternatifler sunarak eski mekanizmanın üzerinden bir günde atlayamayız. Devrimler karmaşık sosyal sistemlerimizde elverişli olmaktan çıkmışlardır. Bu nedenle bahsi geçen Yeşil Yeni Düzen programı bir çeşit nev-i şahsına münhasır sınıflar-arası uzlaşî formu almalıdır: (küçük) kârlar elde edilecek, ücretler kazanılacak ve yeşil bir iş döngüsü tasarlanacaktır. Tüm altın yumurtaları elbette ki bizler (ücretli işçiler, çiftçiler ve diğerleri) yumurtlamaktayız fakat an itibariyle onları sadece varolan koşullar altında üretebiliriz, sahibi olmayan değer’in yok olduğu koşullarda değil. Yeni Yeşil Düzen geniş biçimiyle çatışma içermeyen, kanunlara uyulan, kamulaştırmaların az ve seyrek olduğu bir düzendir. Özel mülkiyete, kendi kendini yok etmediği takdirde (şu anki finansal krizde olduğu gibi), saygı duyulur. Gelecek fethedilmemiştir fakat satın alınmıştır. Düzen’in içeriği – ve tam olarak da bu işçi sınıfı için bunu ilginç bir hesap yapmaktadır- postkapitalist küresel bir toplumun maddi temelinin kurulması üzerinedir. Kapitalistler için berbat bir plan olmasına rağmen, yine de diğer seçenekler düşünüldüğünde, ellerindeki en iyisi olabilir. Her zaman söyledikleri gibi uzun vadede hepsi ölü olacak nasılsa. Ve gerçekten kim neye dönüşeceğini bilebilir ki? Bizler de 3-5 atarken, elimizi verip kolumuzu kaptırabiliriz. Bu risk her anlaşmada vardır.

Programın sonunda, eski işçi sınıfı üç müşterekler kümesinin maddi temelini de eline alacaktır. Böylelikle ücretli emeğin zincirlerini kırabilir, değer kanununu ve oligarşinin yönetimini (tabii ki bireyler olarak büyük toplum içerisinde eriyebilir ve mutlu mesut yaşayabilirler) çöpe atabiliriz…her şey iyi giderse tabii ki!

Gerçek anlaşma önerimin kuvvetli direniş perspektifinden kaybetmişlik olarak olarak okunduğunun farkındayım. Lakin durum bu değil. Önerim güçlü bir pozisyonu öngörüyor. An itibariyle bu pozisyona geçmek iyimser görünebilir ama başka bir alternatif yok.

^[1] *p.m., Bolo’Bolo ve Akiba: Gnostik Bir Roman isimli kitapların yazarıdır. Bu makale ilk olarak http://turbulence.org.uk/turbulence-5/potatoes-and-computers/adresinde yayınlanan yazıdan kısaltılarak derlenmiştir.

Çeviren: Ethemcan Turhan

^[1] 3- Chiapas, Meksika’nın güneydoğusunda yer alan tarihi Maya’lara uzanan otonom bölge. EZLN’nin (Ulusal Zapatista Kurtuluş Ordusu) evi olarak bilinir.

Ekososyalizm: Uçurumun Tepesine Varmadan Frenlere Asılmak

Michael Löwy

Ekososyalizm, ekolojik hareketin temel argümanlarına ve Marksist ekonomi politik eleştirisine dayanarak kapitalizme köklü bir alternatif sunma girişimidir. Kapitalizmin Marx'ın söylediği biçimiyle yıkıcı gelişimine paranın dışında kalan sosyal ihtiyaçlar ve ekolojik denge gibi ekstra ekonomik kriterlerle karşı çıkmaktadır. James O'Connor'dan Joel Kovel'e ve John Bellamy Foster'a, André Gorz'tan (erken dönem yazılarında) Elmar Altwater'e geniş bir çerçevede pek çok yazarın el attığı bu diyalektik sentez, aynı zamanda hem kapitalist sisteme eleştiri getirmeyen "piyasa ekolojisi" fikrine, hem de doğal sınırları görmezden gelen "üretimci sosyalizm" görüşüne eleştiri getirir.

Marx ve Engels kapitalist üretim biçiminin çevresel yıkıcı sonuçlarından şüphesiz ki habersiz değildi. Kapital'de ve farklı metinlerde bu konuya değinen çeşitli bölümler bulunmaktadır¹. Dahası, onlar da sosyalizmin amacının sürekli daha fazla meta üretmek değil, insanlara kendi potansiyellerini tümüyle geliştirebilecekleri boş vakti sağlayabilmektir. Onların savunusunun, üretim artışının sürekliliğini kendi içinde amaç edinen "üretimcilik" anlayışı ile fazla ortak nok-

tası bulunmamaktadır. Ancak, Marx ve Engels'in eserlerinin bazı bölümlerinde sosyalizmin üretken güçlerin gelişimini kapitalist sistemin sunduğu sınırların ötesine geçireceği savunulmaktadır. Bu yaklaşıma göre, sosyalist dönüşüm sadece var olan üretken güçlerin özgürce gelişimine engel -"zincir" terimi de sıklıkla kullanılır- olmaya başlamış kapitalist üretim ilişkileriyle ilgilendir. Bu bağlamda sosyalizm bu üretken kapasitenin sosyal tahsisi ve bu kapasiteyi işçi sınıfının hizmetine sunmak anlamına gelecektir. Bir çok jenerasyon Marksist için temel bir yapıt olan Engels'in Anti-Dühring'de bir bölüm şunu söylemektedir: Sosyalizmde "toplum [var olan sisteme göre] fazlasıyla büyümüş olan üretken güçlerin sahipliğini açıkça ve dolambaçsız biçimde üstlenir."²

Sovyetler deneyimi kapitalist üretim aparatının kolektif tahsisinden doğan sorunları gözler önüne sermektedir. Bu sürecin en başından beri, var olan üretken güçlerin toplumsallaştırılması üstün gelmiştir. Ekim Devrimi'nin ilk yıllarından sonra gerçekten de ekolojik bir akım doğabilecek durumdadır ve Sovyet otoriteleri tarafından bazı (ancak sınırlı miktarda)

doğa koruma önlemleri alınmaya başlanmıştır. Fakat Stalinist bürokratikleşme ile hem sanayi hem tarımdaki üretken eğilimler, totaliter yöntemlerle dayatılmaya başlamıştır. Ekolojistler ise bu sırada marjinalize edilmiş veya saf dışı bırakılmıştır. Çernobil nükleer felaketi, Batı'nın üretim teknolojilerinin taklidinin bu yıkıcı sonuçlarının uç bir örneğidir. Mülkiyet biçimlerinde bir değişim, demokratik yönetime tabi olmadığı ve üretim sisteminin yeniden düzenlenmesiyle birlikte gerçekleşmediği sürece, ancak bir açmaza götürebilir. Marksistler, işçilerin kapitalist devlet aparatını ele geçirdiği ve kendi hizmetlerine sunduğu Paris Komünü'ne dair Marx'ın yazdıklarından ilham alabilirler. Kapitalist devlet teçhizatını "kırmaları" ve kökten bir değişimle onu devletçilik yanlısı olmayan, demokratik bir siyasi güçle ikame etmeleri gerekmektedir.

Aynısı, diğer koşullar sabit kalmak koşuluyla, üretim aparatı için de geçerlidir. Nötr olmayan kendi doğasından ötürü bu aparat sermaye birikiminin ve piyasanın sınırsız genişlemesinin hizmetindedir. Bu durum, doğayı koruma gereksinimi ve insan nüfusunun sağlığıyla çelişmektedir. Velhasıl üretim aparatının kökten değiştirilmesi yani "devrilmesi" gerekmektedir. Bu dönüşüm, nükleer santraller, denizlerdeki çeşitli türlerin şimdiden yok olmasına sebep olmuş bazı endüstriyel balıkçılık yöntemleri, tropik ormanların yıkıcı biçimde kesilmesi vs. (bu liste uzayıp gider) gibi üretim kollarının tamamen sona erdirilmesi anlamına gelmektedir. Her şartta, sadece üretim ilişkilerinin değil üretken güçlerin de derinlemesine değiştirilmesi gerekmektedir, özellikle de enerji sisteminde -kirlilik ve doğanın zehirlenmesine sebep olan kaynak kullanımının (su, rüzgar ve güneş gibi) yenilebilir olanlarla ikamesini içeren- bir devrimden başlamak üzere. Şüphesiz ki modernitenin birçok bilimsel ve teknolojik başarısı çok değerlidir ancak bütün üretim sistemi dönüştürülmek zorundadır ve bu ancak ekososyalist yöntemlerle gerçekleştirilebilir: Yani ekonominin ekolojik dengeyi korumayı amaçlayan demokratik bir biçimde planlanmasıyla.

Sadece mülk sahiplerinden oluşan küçük bir oligarşi veya elit teknobürokratlar değil, toplumun kendisi hangi üretim çizgilerine öncelik verileceği ile eğitim, sağlık ve kültür amaçlı ne kadar doğal ve sosyal kaynak kullanılacağını demokratik bir şekilde belirler. Malların fiyatları "arz ve talep kanunlarına" göre değil, toplumsal ve siyasi seçeneklere ve ekolojik kriterlere göre belirlenir. Bazı ürünlere vergi, diğerlerine teşvik uygulanır. İdealde, sosyalizme doğru bir geçiş sürdürülürken, vatandaşların iradesine bağlı olarak gitgide daha fazla ürün ve hizmet bedelsiz dağıtılacaktır. Despotik bir uygulamadan uzak olarak, planlama tüm toplumun kendi özgürlüğünü pratiğe dökmesi halini alacaktır; toplumun kendi kararını alma özgürlüğü... Demokratik planlama, aynı zamanda yabancılaşmadan ve kapitalist sistemin basite indirgenmiş ekonomik kanunlarından özgürleşmeyi getirerek bireylerin hayat ve ölümlerini belirleyen ve onları ekonomik bir "demir kafese" mahkum eden sistemden çıkaracaktır. Planlama ve çalışma zamanının azaltılması, insanlığın Marx'ın deyimiyle "özgürlüğün krallığına" doğru iki

kararlı adımdır. Bireylerin boş vakitlerinin belirgin biçimde artışı, çalışan insanların demokratik tartışmalara ve ekonomi ile toplumun yönetilmesine demokratik katılımının ön şartıdır.

Kapitalizm içinde kullanım değeri sadece bir araç -çoğunlukla da değişim değeri ve artık değer elde etmek için bir hile- iken (bu da günümüz toplumunda neden bu kadar fazla ürünün özünde gereksiz olduğunu açıklamaktadır), planlı bir sosyalist ekonomide kullanım değeri, ürün ve hizmetlerin geniş kapsamlı ekonomik, sosyal ve ekolojik sonuçlarıyla beraber değerlendirilmesi için tek kriter olacaktır. Joel Kovel'in de belirttiği gibi, "kullanım değerinin yaygınlaştırılması ve ihtiyaçların buna uygun olarak yeniden biçimlendirilmesi sermaye koşullarındaki gibi zamanın artık değer ve paraya dönüştürülmesinden önce teknolojinin toplumsal kontrolüne götürecektir".³ Ekososyalist planlama, karar alma mekanizmalarının her aşamasında demokratik ve çoğulcu bir tartışma presibine dayanır. Farklı öneriler, ilgili tüm insanlara partiler, platformlar ve diğer politik hareketler yoluyla iletilir ve delegeler buna göre seçilir. Ancak temsili demokrasi, insanların yerel, milli ve küresel ölçekte büyük ve önemli toplumsal ve ekolojik seçenekler arasında tercihini direkt olarak gerçekleştireceği doğrudan demokrasi yoluyla tamamlanmak ve düzeltilmek zorundadır.

Peki insanların daha doğru ekolojik tercihlere, hele tüketim alışkanlıklarından feragat etmek üzere yöneleceklerinin garantisi nedir? Böyle bir "garanti" bulunmamaktadır. Tek yapabileceğimiz, bahsimizi meta fetişizmi bir defa kırdığında demokratik kararların rasyonel olacağına oynamaktır. Tabii ki halkın topluca aldığı kararlarda hatalar da yapılacaktır, ancak uzmanların hata yapmadığına hangimiz inanıyor ki? Böyle bir yeni toplum oluşturmanın, nüfusun çoğunun (kendini iç çekişmeleri, öz eğitimi ve toplumsal deneyimleri sonucunda) yüksek bir sosyalist ve ekolojik bilinç kazanmadan gerçekleşmesi düşünülemez. Bu da hataların ve çevresel gerekliliklerle uyuşmayan kararların toplumun kendisi tarafından düzeltilmesi anlamına gelmektedir. Yine de her koşulda, önerilen kör piyasa hakimiyeti veya "uzmanların" ekolojik diktatörlüğü alternatifleri bu demokratik süreçten ve onun tüm çelişkilerinden çok daha tehlikeli değil midir?

Kapitalist yıkıcı gelişimden ekososyalizme geçiş toplumun, kültürün ve düşünce yapılarının kalıcı devrimsel bir dönüşümünü gerektiren tarihsel bir süreçtir. Bu geçiş sadece yeni bir üretim biçimine ve eşitlikçi ve demokratik bir topluma değil, aynı zamanda alternatif bir yaşama biçimine, yeni bir ekososyalist uygarlığa götürecektir. Paranın hükümünden uzak, reklamların sanal olarak ürettiği tüketim alışkanlıklarının ve doğayla çelişen hem zararlı hem gereksiz bir sınırsız üretim anlayışının çok ötesinde bir uygarlığa... Böyle bir sürecin toplumsal ve politik yapıda devrimci bir dönüşüm olmadan ve nüfusun çoğunluğunun bir ekososyalist plana desteği gerçekleşmeden başlayamayacağını vurgulamak gerekir. Sosyalist bilincin ve ekolojik farkındalığın gelişmesi için

1.- Bkz. John Bellamy Foster, Marx'ın Ekolojisi. Epos Yayınları, 2002.

2.- F. Engels, Anti-Dühring, Inter Yayınları, 2000

3- Joel Kovel, Doğanın Düşmanı, Metis Yayınları, 2005.

belirleyici faktör, insanların yereldeki ve kısmi karşılaşmalarından toplumun bütününe dair köklü bir değişikliğe uzanan mücadelelerdeki kendi kolektif deneyimleridir.

Bu durum, özellikle de geçiş sürecinde doğayı koruma ile toplumsal ihtiyaçları karşılama, ekolojik zorunluklar ile temel altyapıları kurma, ve özellikle fakir ülkelerde genel tüketici alışkanlıkları ile kaynakların kıtlığı arasında çatışmaların ortaya çıkmayacağı anlamına gelmemektedir. Sınıfsız bir toplum, çatışmasız ve çelişkisiz bir toplum değildir. Elbette ki bu konuların sermaye ve kâr etme güdümünden kurtarılmış, çoğulcu ve tartışmaya açık, toplumun kendi kararını almasına dayalı bir ekososyalist perspektiften demokratik planlama konusu olması kaçınılmazdır. Bu şekilde bir yerelden örgütlenme ve katılımcı demokrasi, hataları engellemek için değilse de, toplumsal kolektivitenin kendi hatalarını kendi düzeltmesi için tek yoldur. Bu bir ütopya mı? Etimolojik anlamda –“başka bir yerde var olmayan”– kesinlikle evet. Ancak kurulu düzene meydan okuyan herhangi bir hareketin vazgeçilmez özelliği, farklı bir toplum idealini – ütopyaları, yani alternatif gelecek görüşlerini kurgulaması değil midir? Daniel Singer’in edebi ve siyasi eseri “Kimin Milenyum?”nda “Gerçekçi Ütopya” bölümünde belirttiği gibi:

“Eğer egemen düzen şu an bütün şartlara rağmen bu kadar sağlam görünüyorsa, ve işçi hareketi veya daha geniş kapsamlı bir sol hareket bu kadar kötürüm ve felçli haldenyse, bunun sebebi radikal bir alternatif üretilememesidir. (...) Oyunun temel kuralı, argümanların altında yatan prensipleri ve toplumun temellerini sorgulamamaktır. Ancak bu teslimiyet ve vazgeçiş kurallarını yıkacak bir küresel alternatif hakiki bir özgürleşme gerçekleştirebilir”.⁴

Sosyalist ve ekolojik ütopya hedeflenebilecek olasılıklardan sadece biridir, kapitalizmin çelişkilerinin kaçınılmaz sonucu veya “tarihin demir yasası” değildir. Kimse (şartlara dayalı bir öngörü dışında) geleceği önceden bilemez. Ekososyalist bir dönüşüm ve uygarlık paradigmasında radikal bir değişim olmadığı takdirde, kapitalizmin kendi mantığı gezegeni dramatik ekolojik felaketlere sürükleyecek ve milyarlarca insanın sağlığını ve yaşamını, belki de türümüzün varlığını tehdit edecektir. Yeni bir uygarlığın hayalini kurmak ve bunun için mücadele etmek belirli ve acil reformlar için savaşılmayacağı anlamına gelmez. “Yeşil kapitalizm” yanılışmasına kapılmadan zaman kazanmak ve bazı başlangıç aşamasındaki değişimlerin gerçekleştirilmesi için de uğraşılmalıdır: Ozon tabakasına zarar veren HCFC’lerin (hidrokloroflorokarbonlar) yasaklanması, GDO kullanımının (genetiği değiştirilmiş organizma) toptan askıya alınması, karbon salımının ciddi oranda azaltılması, toplu taşımanın geliştirilmesi, kirlilik yaratan araçların vergilendirilmesi, kamyonların trenlerle aşamalı olarak ikamesi ve balıkçılık endüstrisi ile tarımsal sanayide pestisit ve kimyasal kullanımının katı biçimde düzenlenmesi. Bu acil eko-sosyal talepler, eğer insan kendi amaçlarını

“[kapitalist] piyasa” veya “rekabet” kurallarına göre sınırlamayı kabul etmezse güçlü bir değişim sürecine yöneltebilir.

Marksistlerin “bir geçiş programı” olarak adlandırdığı anlayışa göre her ufak zafer, her kısmi başarı doğruca daha büyük bir talebe, daha radikal bir amaca patika açabilir. Bu ve benzeri konular, toplumsal ve çevresel hareketlerin sisteme karşı ortak bir mücadelede birleşmesini sağlayan küresel adalet hareketinin ve Dünya Sosyal Forumları’nın gündeminin temelindedir. “Başka bir dünya mümkün!” hareketi şüphesiz 21. yüzyıl başlarındaki sistem karşıtı direnişlerin en önemli olgusudur. Bu hareketin 1999’da Seattle’daki Dünya Ticaret Örgütü toplantısı sırasında gerçekleşen “Seattle Mücadelesi” ile doğduğu söylenebilir. Hareketin en çarpıcı yönü “kaplumbağalar” (yani kaplumbağa şeklinde giyinmiş ekolojistlerin) ve kamyon şoförleriyle yükleme işçilerinin şaşırtıcı bir araya gelişidir.

Ekoloji konusu başından beri neoliberal kapitalist küreselleşme karşıtı hareketin merkezinde yer almıştır. Bu hareket, “Dünya satılık bir meta değildir!” sloganını benimsemişti: hava, su ve toprağın, yani doğal çevrenin gitgide daha fazla sermayenin buyruğuna sokulduğuna dikkat çekiyordu. “Başka bir dünya mümkün” hareketinin şu üç öğeden oluştuğu söylenebilir: 1) Var olan düzene ve onun IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, G-8 grubu gibi şeytani kurumlarına karşı radikal bir protesto, 2) bazı acilen uygulanabilecek somut önlemler (örneğin finans sermayesinin vergilendirilmesi, gelişmekte olan ülkelerinin borcunun durdurulması, emperyalist savaflara son verilmesi) ve 3) “Başka bir olası dünya” için özgürlük, katılımcı demokrasi, toplumsal adalet ve çevrenin korunması gibi ortak değerler. Ekolojik boyut, bu üç öğenin her birinde bulunmaktadır. Hem insanlığı trajik bir çıkmaza iten bir sisteme karşı başkaldırıyı, hem de GDO’ların kontrolü, kolektif ulaşım sistemi kurulması gibi bazı belirli önerilerin oluşturulmasını ve ekosistemle uyumlu yaşayan bir toplum hayalini teşvik etmektedir. İşçi sendikası hareketinin bazı kollarının ekolojik talepleri istihdama tehdit olarak algılaması ve de bazı ekolojik organizasyonların sınırlı toplumsal farkındalığı tabii ki çelişkilere sebep olmuştur. Ancak Sosyal Forumların ve “Başka bir dünya mümkün” hareketinin bütün olarak en olumlu özelliklerinden biri hareketler arasında toplantıların, tartışma ortamının, diyalogun ve karşılıklı eğitimin mümkün kılınmasıdır.

Ekolojinin daha kapsamlı hareketlerin içerisindeki varlığının sadece (Greenpeace ve WWF gibi) çevreci organizasyonlara bağlı olmadığının altı çizilmelidir. Ekoloji; köylülerin, yerlilerin, feministlerin veya dindarların (Özgürlük Teolojisi) mobilize olduğu toplumsal hareketlerde hem eylemler hem fikirler içerisinde gitgide daha fazla dikkate alınan bir boyut haline gelmektedir. Bu ekolojik sorunların diğer toplumsal hareketlerle “organik” birleşmesinin çarpıcı bir örneği, Via Campesina (Türkiye’de Çiftçi-Sen tarafından temsil edilen – ç.n.) ağının bir parçası olan Brezilya’daki Topraksızlar Hareketi’dir (MST). Bu iki grup da Dünya Sosyal Forumu ve “Başka

bir dünya mümkün” hareketinin temellerini oluşturmaktadır. MST, kurulduğundan beri kapitalizme ve onun yereldeki tezahürü olan endüstriyel tarıma son derece muhaliftir. Bu sebeple radikal bir tarımsal reform ve başka bir tarım modeli için sürdürdüğü kavgasına gitgide önemi artan bir biçimde ekoloji boyutunu eklemiştir. Hareketin 2005’te Rio de Janeiro’da gerçekleşen 20. yıldönümü kutlamalarından beri tüm dokümanlarında şu hedefler belirtilmektedir: Bizim hayalimiz “materyal ve kültürel refahın toplumsallaştırıldığı eşitlikçi bir dünya”, “insanlar arasında eşitlik ve ekolojik prensipler üzerine kurulu” yeni bir toplumsal yol. Bu hedefler, MST’nin hem GDO’lara, hem de aynı zamanda da Monsanto ve Syngenta gibi çokuluslu şirketlerin tohumları tamamen kontrol ederek çiftçi ve köylüler üzerinde egemenlik kurmasına ve dolayısıyla tarım arazilerinin zehirlenmesine karşı (genellikle hukuki düzeyin sınırlarında dolaşan) eylemlerini açıklamaktadır.

Örneğin 2006’da, beklenmeyen bir işgal sayesinde MST Syngenta tohumları’ndan üretilen genetiği değiştirilmiş mısır ve soyanın Brezilya’nın Parana Eyaleti’nde kamulaştırılmasını sağlamıştır ve böylelikle bu bölge köylü toprağı olan “Özgür Toprak” olarak ilan edilmiştir. Dahası MST’nin yüzbinlerce hektar araziyi etkileyen ve bütün su kaynaklarını çekerek biyolojik çeşitliliği mahveden okaliptüs ormanlarından oluşan “yeşil çöllere” karşı mücadelelerinden de bahsetmek gerekir. MST aktivistlerine göre, radikal ve antikapitalist bir perspektiften bakıldığında bu kavgalar birbirinden ayrılabilir değildir.

Latin Amerika’da köylü ve yerli hareketleri çevre mücadelelerinin merkezinde yer alır. Bu sadece onların yerelde nehirlerini ve ormanlarını petrol ve madencilik şirketlerine karşı korumak için gerçekleştirdiği eylemlerden dolayı değil, aynı zamanda neoliberal küresel kapitalizme alternatif bir yaşam biçimi önerdikleri için de geçerlidir. Belki yerli halklar bu mücadeleleri esas gerçekleştirenlerdir, ancak onlar da genellikle topraksız köylülerle, ekolojistlerle, sosyalistlerle veya Hıristiyan kökenli topluluklarla iş birliği içinde bulunmakta, sendikalarından, sol partilerden, Pastoral Toprak Komisyonu’ndan ve Yerli Pastoral Bakanlığı’ndan destek görmektedir. Sermayenin dinamikleri tüm müştereklerin alınıp satılabilen mallara dönüştürülmesini ön görmektedir, bu da er ya da geç çevrenin yıkıcı tahribatına sebep olacaktır. Latin Amerika’daki çok uluslu şirketlerin yıllarca sömürdükten sonra terk ettiği petrol alanları, arkasında kasvetli bir hastalık mirası bırakarak zehirlenmiş ve tahrip edilmiştir. Bu nedenle çevreyle doğrudan iletişimde yaşayan toplulukların bu çevre kırımının ilk kurbanları olması ve sermayenin genişlemesinin, bazen de başarılı olarak karşısında durmaları son derece olağan bir durumdur.

Yerlilerin direnişinin, hayatta kalma çabalarının bir parçası olan -ormanlarını ve su kaynaklarını korumak gibi- somut ve birincil sebepleri vardır. Ancak, bu toplulukların kültür, yaşam biçimi, ruhanilik ve değerleri ile Max Weber’in tüm sosyal-ekolojik aktivitelerin kâr hesaplamalarına özne edildiği,

karlılığın tek kriter ve tüm sosyal ilişkilerin sayısallaştırılması ve nihai olarak “metalaştırılması” olarak tanımladığı “kapitalizmin ruhu” arasında derin bir zıtlık vardır. Bu sebeple Protestan etiği ve kapitalizm arasındaki seçilmiş ilişkinin aksine yerlilerin etik anlayışıyla kapitalizmin ruhu arasında bir çeşit zıtlar ilişkisi, yani derin bir sosyo-kültürel aykırılık bulunmaktadır. Tabii ki, sisteme uyum sağlamaya ve bundan kazanç elde etmeye çalışan yerli veya metis topluluklar da bulunmaktadır. Dahası, yerli mücadeleleri yeniden kimlik inşası, söylemlerin yeniden kodlanması, siyasi araçsallaştırma gibi konuları içeren ve dikkatle incelenmesi gereken son derece karmaşık süreçler barındırmaktadır. Ancak yerli halklarla modern kapitalist tarım veya madencilik şirketleri arasındaki ilişkileri bir dizi çatışmanın/ihtilafın karakterize ettiği rahatlıkla gözlenmektedir. Bu ihtilafların uzun bir tarihi vardır. Anarşist yazar Traven’in büyük bir Amerikalı petrol şirketinin nasıl yerli toplulukların liderini öldürdükten sonra topraklarına el koyduğunu anlatan Beyaz Gül (1929) adlı Meksika romanı bu tarihi son derece iyi biçimde betimlemektedir.⁵ Ancak bu ihtilaf, son on yıllarda hem sermayenin çevre sömürüsünün gitgide yoğunlaşması ve genişlemesi sebebiyle, hem de “Başka bir dünya mümkün” hareketi ve yerli hareketinin kıtadaki mücadelelerinde birleşmeleri sonucunda derinleşmiştir.

Böyle somut konular etrafındaki mücadeleler, sadece kısmi zaferler için de mücadele ettikleri için değil, aynı zamanda ekolojik ve sosyalist bilincin artmasına katkıda buldukları ve tabandan örgütlenmeyi ve eylemi teşvik ettikleri için oldukça önemlidir. Bu sebeplerin ikisi de dünyanın radikal, yani devrimci bir dönüşümü için ön koşullardır. Bu ve benzeri konular, 1999’da Seattle’dan beri toplumsal hareketlerin ve çevre hareketlerinin sisteme karşı ortak bir mücadelede birbirine yaklaşmasını sağlayan Küresel Adalet hareketinin ve Dünya Sosyal Forumu’nun ajandalarının kalbinde yer almaktadır. İyimser olmamız için geçerli bir sebep bulunmuyor. İktidardaki sistemin kemikleşmiş elitleri inanılmaz derecede güçlüler ve radikal muhalefetin gücü hala düşük. Yine de bu güç kapitalist büyümenin felaket gidişatının durdurulmasının tek umudu. Walter Benjamin’in tanımında olduğu gibi, devrimleri tarihin lokomotifleri olarak değil insanlığın uçuruma yuvarlanmadan önce trenin imdat koluna asılması olarak görmek gerekiyor.

*Michael Löwy, ekososyalist düşüncenin önde gelen isimlerinden biridir. Türkçe’de Marx’ı Okumak (Versus, 2011), Dünya’yı Değiştirmek Üzerine (Ayrıntı, 1999) gibi pek çok eseri yayınlanmıştır. Aynı zamanda Joel Kovel’le birlikte Ekososyalist Manifesto’nun yazarlarındandır. Bu yazının orijinali ilk olarak http://newpol.org/content/ecosocialism-putting-brakes-going-over-cliff adresinde yayınlanmıştır.

Çeviren: Irmak Ertör

4- Daniel Singer, Whose Millennium? Theirs or Ours?, Monthly Review Press, 1999.

5- B. Traven, The White Rose (Westport, CT: Lawrence Hill, 1979).

Ekonomik ayrışma (Decoupling) kavramı: Esrar perdesini aralıyoruz!

Joshua Nelson

Ekonomik Ayrışma

Bir dahaki sefer klasik ekonomi eğitimi almış bir ekonomist ile karşı karşıya geldiğinizde (bu pek çok sefer başınıza geliyor, değil mi?) onunla ekolojik limitler hakkında konuşmayı deneyin. İlk başta içi kıpır kıpır olacak olsa da muhtemelen aldığı eğitim doğrultusunda adeta bir zombi gibi yanıtları birer birer yapıştırmaya başlayacaktır, özellikle de "ekonomik ayrışma" (decoupling) kavramından yola çıkarak...

Peki ekonomik ayrışma da ne demek? Basitçe şöyle anlatabiliriz: ayrışma, ekonomik çıktıları çevreye verilen zararda herhangi bir ek bir artış olmadan arttırmaya devam edebileceğimiz varsayımını sahiplenen bir kavramdır. Bu kavram aslında üretim verimliliğinde artış sağlayarak daha azıyla daha çok üretebilme durumunu ifade etmek için kullanılır. Teorik olarak, verimliliği arttırmamız mümkün ve aynı miktardaki kaynak ile daha fazlasını üretebiliriz ancak bu durum gerçekte daha fazla üretim yaparak yine aynı miktarda kaynak kullanmaya ve/veya aynı miktarda kirliliğe yol açmamıza yol açacaktır.

Bu kavramı yenilenebilir kaynaklara uygulamak muazzam derecede yararlı olabilirdi. Eğer ekonomik büyümeyi kaynak kullanımından ayırabilirsek örneğin, (sürdürülebilirlik modasına çok uygun şekilde) ormanların yenilenmesi ile ilgili ekolojik limitler dahilinde çok daha fazla miktarda odun kullanabilirdik.

Sizin de çoktan tahmin etmiş olabileceğiniz üzere, bu konuyla ilgili pek çok sıkıntılı nokta mevcut. İlk bakışta bu kavramın çok geniş bir tanıma sahip olduğunu da çoktan fark etmiş olabilirsiniz. Yine de şunu söyleyebiliriz ki, ekonomik ayrışma kavramının yaygın olarak kabul gören iki çeşidi vardır: göreceli ve mutlak ayrışma. Birincisinin gerçekleşme ihtimali biraz da olsa vardır ancak ikincisinin gerçekleşmesi ekonominin temelinde yatan varsayımlardan ve sorunlardan dolayı imkansızdır.

Göreceli ayrışma, bir birim ekonomik çıktıya karşılık gelen çevresel zarardaki azalmayı ifade eder. Bunun anlamı gayri safi yurtiçi hasıladaki (GSYH) artışa karşın kaynaklar üzerindeki baskının göreceli şekilde azalmasıdır. Fakat bu azalma baskının tamamen sona ermesini ifade etmemekte, aksine baskıdaki artışın GSYH'nin artışından biraz daha az bir hızla artmaya devam ettiğini ifade etmektedir. Mutlak ayrışma, ekolojik yoğunluğun (ecological intensity) "mutlak şekilde" azaldığı veya GSYH arttıkça belirgin şekilde net etkinin azalması yönünde seyretmesi durumunda mümkün olur.

Göreceli Ayrışma (Relative Decoupling)

Üretimin girdileri (yani kaynaklar ve doğal sermaye) üretici için maliyet anlamına gelir. Bu açıdan bakıldığında serbest pazar ekonomisinde üreticilerin verimliliklerini arttırarak maliyetleri aşağıya çekmeye çalışacakları iddiasını savunmak gayet mantıklı gözükmektedir. Bu durum zamanla daha az hammadde kullanarak normal koşullarda üreteceğimizden daha fazlasını üretmemizin mümkün olacağına (göreceli ayrışma) inanmamıza sebebiyet verir. Buna bir örnek vermek gerekirse, örneğin bir birim ekonomik çıktıyı üretebilmemiz için gereken enerji miktarı geçtiğimiz 50 yıl boyunca sürekli olarak azalmıştır.

Fakat bu gidişat yalnızca belli başlı kalkınmış ülkelerde gözlemlenebilmiştir. ABD ve Avrupa dışında buna benzer bir gidişata dair tutarlı örneklerle rastlamak şöyle dursun, bu gidişatın tam tersini (yani bir birim ekonomik çıktı için harcanan enerji miktarının zaman içerisinde arttığını) gözlemlemekteyiz. Bu tablo, büyüme odaklı serbest pazar ekonomilerinin enerji yoğunluğunda sürekli bir düşüşe veya göreceli ayrışmaya zemin hazırlayacağını iddia etmeyi oldukça güçleştirir.

Birileri küresel ekonominin toplam enerji yoğunluğun azaldığını, dolayısı ile salım yoğunluğumuzun da (emission intensity) azaldığını pekala düşünebilir. Hatırlayalım, ayrışma derken birim ekonomik çıktı veya GSYH'deki her bir dolar başına karşılık gelecek çevresel etkinin azalmasından söz ediyoruz. Maalesef ekonomik büyümenin çevresel etkisindeki azalma yönündeki gidişat bocalama dönemine girdi ve geçtiğimiz on yılda yavaş bir şekilde yeniden artış yönüne doğru döndü. Bu sınırları olan bir dünyada ekonomik büyümeye devam edilmesine çekinceyle bakanları gittikçe endişelendiren bir durum. Aynen Tim Jackson'un "Büyüme Olmadan Refah" (Prosperity Without Growth, Earthscan, 2009) adlı kitabında ortaya koyduğu gibi:

"Ayrışmanın tünelin ucundaki ışığı görebilmemiz için bize sunması gereken seçenek şu: kaynak verimliliğini (en az) ekonomik çıktı miktarının artış hızı kadar hızlı biçimde arttırmamız gerekiyor. Halihazırda gezegen ve kaynaklar üstündeki baskının büyümemesi için bu durumun ekonomik büyüme devam ettikçe aynen devam etmesi bir zorunluluk halinde. Bu çok zor görevi yerine getirebilmemiz için ise mutlak ayrışmayı gerçekleştirmemiz gerekiyor. Maalesef bunu başardığımızı/başarabileceğimize dair iyi bir örnek/kanıt sunabilmek zor."

Mutlak Ayrışma (Absolute Decoupling)

Birim enerji yoğunluğunda genel bir düşüşten bahsettiğimizde toplam ekonomik çıktımızın arttığını da aklımızda tutmamız gerekir. Büyümeye dayalı ekonomi modeli bu yazıyı şu an okuyor olmanızın temel sebebidir! Sera gazı salımları örneğinden yola çıkacak olursak, genel olarak bir birim üretim başına seragazi salım yoğunluğumuzun zaman içerisinde azaldığından bahsetmemiz mümkün ancak buna rağmen toplam salım miktarımız sürekli biçimde yükselmektedir. Göreceli ayrışmayı seçenek olarak tartışabileceğimiz bu noktada büyümemizin yarattığı olumsuz sonuçlar verimlilik konusunda yaptığımız iyileştirmelerin olumlu etkilerini çoktan solda sıfır bırakmış durumdadır.

Günümüzde küresel sera gazı salımları Kyoto anlaşmasının baz aldığı 1990 yılına göre %40, 1970 seviyesine göre ise %80 daha fazladır. Bazı kalkınmış ülkelerdeki salım azaltımlarından bahsederken bu sonuçların ne kadar yanıltıcı olabileceğini görmezden gelmemeliyiz. Salımlardaki azaltım çoğu zaman üretimin o ülkeden bir diğerine (tabii ki sebep oldukları kirlilikle beraber) kaydırılmasından kaynaklanmaktadır. Salım miktarlarını azalttığını belirten Avrupa ülkeleri artan ithalat ve buna bağlı karbon salımlarını hesaba katmadan bu iddiayı ortaya atmaktadırlar. Bu bizi kritik bir noktaya getirir: önemli olan küresel istatistiklerdir. Dünya çapında kaynak kullanımımız artmıştır. Çimento üretimi örneğinde toplam üretim iki katına çıkmış, metal madenlerinin çıkarılması faaliyetleri ise GSYH artış hızından daha fazla artış göstermiştir. Bazı yazarlar, kalkınmış ülkelerin hava kirliliğine yol açan (örneğin kökürt dioksit) gazların azaltımı konusunda önemli ilerlemeler kaydettiklerini söyleyedursun, bunu ortaya sürenler karbon-dioksit gibi seragazi salımları veya canlı türlerindeki kayıplar gibi diğer kritik göstergeler karşısında çelişkiye düşmektedir.

Kahredici gerçek şudur ki her bir birim ekonomik büyüme karşın daha fazla kaynak kullanmakta ve daha fazla atık üretmekteyiz. Ayrışmayı başarmak şöyle dursun, herhangi yakın bir gelecekte başarabilme ihtimaline dair umut besleyebilecek bir konumda bile değiliz.

Akla Yatkın Olmayan Bir şeyler Var!

Ekonomik denklemlerin çoğu çuvallıyor olabilir ancak tamamen iş görmez hale gelmeyen birkaç tane bulmamız pekâlâ mümkün. Özellikle Paul Ehrlich ve John Holdren tarafından bulunan bir tanesi yaklaşık 40 yıldır hayatımızda. Ehrlich-Holdren denklemi insan faaliyetlerinin gezegen ve kaynaklar üzerindeki etkisinin (I) üç temel etkenin çarpımından ibaret olduğunu söyler: nüfus (P), refah (A), ve teknoloji (harcanan her bir dolara karşılık kaynaklar üstünde yarattığımız olumsuz baskı, T). Basit bir denklemdir: I = P x A x T.

Büyüyen bir nüfusu ve refahı (ekonomiyi) sürdürmek için T'nin etkisini azaltmaya mecburuz (yani her bir dolara karşılık gelen kaynaklar üzerinde yarattığımız olumsuz baskıyı). İşte tam da bu noktada bu "basit denklemin" içinden çıkmak zorlaşmaya

başlıyor. Örneğin büyüyen bir nüfus ve ekonomi ile atmosferik karbondioksiti 450 ppm'de (milyonda parçacık) sabitlemek için (ki bu aslında gayet düşük bir hedef) hiç umulmadık ve eşi benzeri görülmemiş teknolojik gelişmelere imza atmamız ve verimlilik konusunda radikal bir ilerleme kaydetmemiz gerekmekte.

Nüfus artışının azaldığını ve ekonominin yalnızca çok düşük bir artış hızı ile büyüdüğünü varsayarsak bile verimlilikle ilgili en azından geçmişte yapabildiğimiz düzeyden 10 kat daha hızlı bir şekilde iyileştirmeler yapmamız gerekiyor. Bu iyimser bir tahmin. Şayet nüfus ve/veya ekonomi bu beklentimizden daha hızlı büyürse verimlilikle ilgili yapmamız gereken iyileştirmeleri tam 21 kat daha hızlı yapmamız gerekecek, veya daha da hızlı. Maalesef ikinci bahsettiğim daha olası bir senaryo zira nüfus veya ekonomi artış hızını düşük bir düzeyde sabitlemek için gereken politik irade henüz ortada yok.

Buyurun size verimliliği sonsuz şekilde arttırabileceğimizi ve çok değerli büyüme ekonomimize devam edebileceğimizi iddia eden önermelere çomak sokan ve onları çürütecek bir denklem daha: termodinamiğin ikinci yasası. Bizler, verimliliğin sonsuza dek artamayacağı, fiziksel sınırları olan bir dünyadayız. Doğanın yasaları ile yüzleşmek zorundayız, inanılmaz düzeyde radikal teknolojik gelişmelere imza atsak bile verimlilik artışında da sınırlar mevcut.

Mutlak ayrışmanın tarihte bir örneği yok. Hatta göreceki ayrışmanın izlerine bile ancak yanıltıcı istatistiklerde rastlamaktayız. Öte yandan ekonomik büyüme ve çevresel etkileri ayırtıramazsak gezegenimizin sınırları ile yüzleşmek zorunda olacağız. Eğer yönümüzü doğru şekilde tayin edemezsek, gezegenimiz kendi başının çaresine kendisi bakacak. Ve bu durumdan inanın hiçbirimiz hoşnut olmayacağız. Öyleyse durağan ekonomi (steady-state, ekonomik büyüme olmayan bir model) ve sürdürülebilir bir topluma barışçıl, dostane bir geçiş yapmayı denemeliyiz.

Anahtar yanıt şu: nüfustaki durağanlık, durağan bir ekonomi modeli ve çevresel etkimizi azaltmamıza yardımcı olabilecek teknolojik verimlilik artışları (ki bu noktada sınırları ne kadar zorlarsak o kadar iyi) olmazsa olmaz! Bu koşulları oluşturabilirsek üzerinde yaşayan tüm canlılar için daha iyi bir dünya yaratabiliriz. Bunun için Tim Jackson'un çağrısına kulak verelim: "İnsanoğlunun ekolojik limitler dahilinde ilerleyebilmesi ve refah içinde yaşayabilmesi için güvenilir bir vizyona ihtiyacımız var". Bu vizyon limitleri kavramak ve tüm faaliyetlerimizi onlara göre yeniden tanımlamayı gerektiriyor.

Bu yazı ilk olarak <http://steadystaterevolution.org/decoupling-demystified/> adresinde yayınlanmıştır.

Çeviren: Arif Cem Gündoğan

İçinden Papatya Suyu Geçen Öykü

Özlem Geniş

<p>“Ovada ve dağda saklı bir mavi için düştümdü yola. Benim de yaban bir çığlığım vardı. Çok zaman oldu, teslim ettim onu rüzgâra”</p>	
<p>Birhan Keskin</p>	

Bu benim köyümde geçiremediğim ikinci kurban bayramı. Kendimi hiç bu denli eksik hissetmemiştim, hayâti bir uzvum yokmuş gibi, köklerinden koparılmış bir ağaç, renksiz bir gök-kuşağı gibi içim.

<p>Göğü olmayan kuş gibiyim. Kanatlarım anlamsız.</p>	
---	--

Oysa mümkündü. Her bayramda olduğu gibi, yaşadığım kenti, ve takınmak zorunda olduğum tüm kimlikleri, hiçliğı geride bırakarak otogar'a varmak. Yanımda küçük valizim, kitaplarım, hem köye hem iç'e yolculuk.

<p>Gece uzun, kollarım ve gözlerim uykulu, gün ışığı ile doğruluyorum oturduğum yerden. Otobüs Boyabat'a varıyor. İşte dayım orada bekliyor beni Toros'uyla.. Elini öpüyor, bayramını kutluyorum. Alacaklarımızı alıp, hemen köye doğru yola koyuluyoruz.</p>	
---	--

Merkez'e 45 dakika Darıçay. Pencereyi ardına kadar açıp, derin derin çekiyorum ciğerlerime memleket havasını. Egsoz kokusu yok, gürültü yok, kaos yok, sessizlik var kuş civıltılarının, yaprak hışırtılarının bozduğu. Kızılırmak’ın çoşkuyla aktığını duymaya başlıyorum; yaklaştık öyleyse. Hasat zamanı geçmiş, çeltik tarlaları altın sarısı olmuş, güz güzelliğinde beliriyor köy uzaktan minicik minicik görünen bir avuç evleriyle.

Köprüden geçiyor, pirinç fabrikasını geride bırakıyor, eve varıyoruz. Heyecanla iniyorum arabadan “Ben geldiimm!” diye bağırrıyorum avlunun ortasında. İki evin insanları da ya pencereden bakıp gülümsüyor, ya da iniyor aşağı Anneannem, yengelerim, dayılarım, kuzenlerim, annem, babam, kardeşim.. Bayram günü hepimiz biraradayız. Sanki hep birlikte yaşıyormuşuz ve her gün birbirimizi görüyoruzmuş gibi tatlı sohbetler, kahkahalar... Ne yol yorgunluğu kalıyor insanda, ne uykusuzluk.

Hemen anneannemin odasına yerleşiyorum. Pencereden bahçesine bakıyor, nar ağacına gülümsüyorum. Ben nardan çok çiçeğini severim. “Keşke çiçek açtığında gelebilseydim” diyorum içimden. “Keşke çiçekler narlara dönüşmeden..” Avludan telaş sesleri. Adak kesiliyor, bizim köyün ritüelidir sırkı kebabı.

Her bayram sırkı kebabı yenir, semaverle çay içilir lokum ve bisküvi eşliğinde. İnsan kaç yaşında olursa olsun köyünde, ailesinin yanında, kendisini çocukluğunun başkentinde sanıyor. Ağzımızın etrafında lokumdan kalan beyazlıklar, odun ateşinin karşısında pişmekte olan kebabı iştahla izliyor, evin altına kurduğumuz salıncakta çığlık çığlığa sallanıyorduk. Öğlen oluyor, kadınlar ve çocuklar evimizin hemen aşağısında set denilen yerde bayramlaşıyorlardı. Erkekler bayram namazında çoktan yerine getiriyorlardı bu geleneği.

Ben Ada'ya giderdim; üç tarafı ırmakla çevrili adamıza. Gören herkes “kimlerdensin sen?” diye sorardı. “Ben Gürbüz'lerin torunuyum” deyince hemen sarılıp öperlerdi. Ne kadar büyüdüğümü bu insanların ağzından her yıl dinlerdim ve asla söz vermeden bırakmazlardı: misafiriliğe gidecek, çaylarını içmeden, sofralarına oturmadan İstanbul'a dönmeyecektim.

Ada'da tek başıma oturur, dağlara bakardım. Turgut Uyar'ın Göğe Bakma Durağı'nda soluklanır sonra usulca kalkardım yerinden. Kaş'ı da unutmamalıydım. Köyün en yüksek yeri. Kızlarla delikanlıların buluşmaya sözleştikleri. Yürürken köy içinde, tüten bacalara, leylek yuvalarına, ineklere, tavuklara sarılasım gelirdi. Evlere su çıkınca yalnız kalan çeşmelerden kana kana su içer, elimi yüzümü yıkardım. Sonra Kaş'a giden patikada koşar, köyden emsallerimi görürdüm. Onlara küçük hediyelerim olurdu: bir tülbent, bir bol çiçekli basma etek. Çok sevinirlerdi, altında kalmamak için ne yapacaklarını bilemezlerdi.

Onlar için kendinden vermek, başkalarını düşünerek yaşamak olması gereken bir şeydi. Şehirde bencilliğin hüküm sürdüğünden bir haberlerdi. Ben onların doğallığına, saflığına, iyi niyetine hayran kalırdım. Onlarda benim şivesiz konuşmama, okula gidiyor olmama, evlilik kararının bana bırakılmasına imrenirlerdi.

Saçlarıma papatya suyu sürerlerdi, beraber mantar toplamaya giderdik. Ben spor ayakkabılarıma rağmen dağı çıkamazdım, onlar plastik çarıkla dağ keçisi gibi rahatlıkla tırmanır, en güzel mantarları kolaylıkla bulurlardı.

Somurtarak eve dönerdim, bulduğum bir kaç kanlıca mantarını sobanın üstünde pişirir afiyetle yerdim. Kuzenlerim balıktan, avdan, bahçeden dönerlerdi. Herkes uğraşacak birşey bulurdu muhakkak.

Akşam olunca köye sessizlik çöker, sobalar yanar, ballı sütümüzü içer, anneannemin etrafında toplanırdık. Onun anlattığı korkunç hikayeleri dinler, sonra tuvalete konvoy olarak

gider, tuvaletteyken de “Ordasın değil mi?” diye sormayı ihmal etmez, yer yatağında birbirimize sarılarak uyurduk.

Alarmı sabah saatlerine kurar, sıyrılıverirdim sıcacık yataktan. Horoz sesleri, köyü alabildiğine kaplayan o sonsuz maviyi, dağları, ovaları kucaklardı gözlerim. Akşamdan kalan yıldızları şaşkınlıkla izlerdim. Sonra kapı gıcirtıları başlar, aşevinden kokular gelirdi. Yengem gecedен mayaladığı hamurdan ekmek yapardı. Ben öyle sevdiğim için bir kaç tanesi küçük ve ortası delik olurdu. Zaten en erken ben uyandığıma göre en taze ve sıcak ekmeği ben kaptım demektir. Herkes hayret ederlerdi, erkenden kalkıp göğü izlemek de neyin nesi? Doğa, olağandı onlar için. Oysa bilmezlerdi, gri binaların arasında büyümenin, yıldızı olmayan bir gökyüzünün ne demek olduğunu... Ben çocuk yaşımda acısını çekiyordum bunun: Okul bitsin, yaz gelsin, bayram olsun, hemen köye gideyim derindeydim.. Karadeniz'in o kocaman yağmurlarında ıslanıp, yalın ayak yürümekten, kuş yuvalarını gizlice izlemek, kuluçkaya yatan tavukları sabırsızlıkla beklemek, dayımla beraber çeltik tarlalarına gitmek, o elinde orakla kızgın güneşin altında ot toplarken ben ağaçların altında kendimce oyunlar oynamanın derindeydim.

Büyüyünce traktör sürdüğümü hayal ederdim. Birileri “Baraj” derdi. “Baraj gelecekmiş köyümüze..” “Su altında kalacakmış” köyümüz.. Söyleyenler bile inanmıyordu bu söylediklerine. Ben kararımı vermiştim, Merkezde çalışacak köyde yaşayacaktım zamanı gelince. Yobazmış, küçük yermiş, istediğim gibi giyinemezmişim, uzakmış umrumda değildi. İşimizle evimiz yakın olmuş fark eder mi İstanbul’da günün her saatinde trafik varken? Trafiksiz, asfaltsız, çam kokulu yollar da işe gelip gitmek dururken? İnsan olmanın değerli sayıldığı bir yerde neden yaşamak istemeyeyim?

Orası benim sığınağımdı. Oranın bana sunmuş olduğu güzel-likler dışında herşeye olan inancımı kaybettiğimde, bana umut aşılıyandı, iyileştirendi, bana güç verip beni şehire “Ben her zaman yanında olacağım” diyerek uğurlayandı. Bana ailemden kalan en değerli hatıraydı.

Ne mi oldu? Bir gün köyümüze geldiler, ağaçlarımızı kestiler, dağlar yarı çıplak, kuşlar endişeliydi. Yaşlılarımız hastaydı, onların çocukları ise kapitalizm denen çarkın dişlileri olmaya meyletmişlerdi üç-beş kuruş için.. Babamı, evimizi yeni kaybetmiş, ağaçların kesilmesiyle de yaramın dokundukça kanayacağına şüphe duymamaya başlamıştım. Kimisi köyünden veda etmeden çıkmış, kimisi civar köylerin boşalan evleri alelacele yağmalamasına dayanamayıp ayrılmıştı.

Bunu fırsat bilenlerse, köyün elektriklerini kesip bu süreci hızlandırma yoluna gitmişti.

Irmağın diğer yanında bulunan susuz köy, köyü boşaltmadıkları için jandarma ile çatışmış ve şiddete maruz kalmıştı. Hâlâ yüksek kısımlarda çadırlarda yaşayan bir kaç aile var. Köyünden uzakta en fazla 1 hafta kalabilen 80 yaşındaki anneannem evinden koparıldığı günden sonrasını hep karıştırıyor. Alzheimer-demans. Bizi tanımıyor. Mesela fasulye yemeği mi yaptık, yemesi için “Bahçeden bu” dememiz gerekiyor. Ona köyü çağrıştırmayan hiç bir kelime ilgisini çekmiyor. En büyük dayımı çok geçmeden kaybettik. Her akşam yatağın ortasında oturur, çocuk gibi ağlarmış o devasa gövdesiyle hıçkıra hıçkıra. Kalbi daha fazla dayanamadı. Diğer dayımın akciğer kanseri olmasıyla paralel zamanlardı. Hiç direnmeden teslim etti bağıını bahçesini. Hayvanlarını ve çok sevdiği traktörünü sattığı gün eve gece olana dek çıkmamış, avluda sessizce ağlamış.

Köyü son gördüğümde yine bir bayramdı. Geçirdiğimiz en güzel ve en hüzünlü bayramdı. Köyde yapılan düğünler, davul zurna sesleri, at üzerinde gördüğümüz gelinler, kazan kazan pişen keşkekler bütün bunlara rağmen bir iç burukluğu... Gece vakti çıktık yola. Nar ağacıma sarıldım, en çok ona. Hiç birşeyin bilincinde değildim. Öfkeli bile değildim. Taa ki her gün azar azar su altında kaldığı fotoğrafları görene kadar. İçimde korkunç bir öfke, yok olma isteğine tezat var olma isteği. Ama tektim, yalnızdım. Nasıl karşı gelebilirdim sisteme? Bizim köyümüzle beraber onlarca köy sessizce yok olup gitmişken ne yapabilirdim ben çıplak, cılız bir saz gibi?

Bilinçlenerek, okuyarak, araştırarak, HES'lere “Dur!” diyen insanlarla bir olarak! Bu yazım bir başkaldırıdır.

Benim için geç, bir başka insan, bir başka köy, bir başka ova, bir başka vadi bir başka orman için geç değil!

Susma! Diren! Köyüne sahip çık! Ne suyun, ne ormanın satılık değildir! Haklının yanında ol!

<p>Ne diyor Ahmed Arif;</p>	
<p>“Öyle yıkma kendini, Öyle mahzun, öyle garip... Nerede olursan ol, İçerde, dışarda, derste, sırada, Yürü üstüne - üstüne, Tükür yüzüne celladın, Fırsatçının, fesatçının, hayının... Dayan kitap ile Dayan iş ile. Tırnak ile, diş ile, Umud ile, sevda ile, düş ile..”</p>	

Basitçe Yaşamak, Hep Birlikte

Giorgos Kallis

Fotoğraf : Çınar Livane Özer

Bir bilim insanı olarak yetiştığım için, hayal gücümün güçlü olduğu söylenemez. Planlı ekonomik küçülme (degrowth) hareketinden doğan pek çok öneriyi sıralamak ve bunların tutarlı bir vizyon olduğunu iddia etmek bu yüzden samimi olmaz. Aynı zamanda sıkıcı da olacaktır. Tam da bu yüzden size benden daha geniş hayal gücüne sahip birisinin vizyonunu aktarmak isterim.

Anarres'e, Ursula K. LeGuin'in ödüllü romanıyla¹ aynı adı taşıyan "mülksüzler gezegenine" hoş geldiniz. Bu gezegen yakındaki dünya benzeri bir gezegen olan Urras'taki bir devrim sonrasında buraya göç eden anarşistlerin kurduğu kuru, çorak bir yer:

İnsanlar buraya kısıtlı ekoloji çerçevesinde özen ve risk ile uyum

sağladılar. Çok açgözlü olmadan balık avlasalardı veya temelde organik atıkları gübre olarak kullanıp ekip biçselerdi rahatlıkla sığılabiliyorlardı bu gezegene. Lakin o zaman başkalarının gelmesine imkan kalmazdı. Otçullar için yeşillik yoktu. Etoburlar için otçullar yoktu. Çiçekli bitkiler için tozlaşmayı sağlayacak böcekler de yoktu; ithal edilen tüm meyve ağaçları elle dölleniyordu. Anarres'te enerji üretmek için rüzgar kullanılıyor. Su ve sıcaklık kısıtlı olduklarından büyük özen ile ekonomik biçimde kullanılıyorlar, her şey geri dönüştürülüyor.

Buraya yerleşenler, gelirken bu kısıtlı biyosferde yaşayabilmek için kendileriyle birlikte değer yargılarını da getirdiler. Paylaşma ve hediye yoluyla karşılıklı yardım sosyal organizasyonun

temel prensipleri. Anarres'te hiç özel mülkiyet yok. Velhasıl insanlar erişebiliyorlar, sahip olmuyorlar. "Bencilleşmek" temel bir günah ve değiş tokuştan "kâr elde etmek" olabilecek en kötü anti-sosyal davranış biçimi olarak görülüyor.

Anarres'te yerleşim biçimleri küçük bir kent merkezini çevreleyen yerleşimlerin kırkyamasından ibaret. Her yerleşim varolan biyo-bölgesel kaynaklarıyla –yakınındaki su, rüzgar ve toprak- hayatta kalmaya çalıştığı bir 'organik ekonomi' ilkesini takip ediyor. Bu yeterli olmadığında, kaynaklar yerleşimler arasında gereklikçe transfer ediliyor. Anarres'te ne sınırlar ne de yerel kimlikler var: bireyler -sürekli olarak yaptıkları gibi- yerleşimler arasında hareket edebiliyorlar. Bu nedenle de kaynaklara sahip olmaya çalışmak ve kontrol etmeye yahut ihtiyaçları hakkında yalan söylemeye kimsenin ihtiyacı yok.

Kasabalardaki kısıtlı kaynaklar paylaşıyor. Özel evler yerine her biri 4-5 kişi barındıran ortak odaların olduğu yurtlar kullanılıyor. Daha fazla özel hayat tercih eden çiftlere veya aileler için ise ayrı odalar mevcut. Her bir yurt yerleşimi veya işçilerin profesyonel dernekleri için işçi kooperatifleri tarafından işletilen yemekhaneler mevcut. Bolca kamusal alan, oyun sahası ve tabii ki kum havuzları var. Varolan az miktarda su, insanların karşılaşmış sosyalleştikleri ortak banyolarda kullanılıyor. İnsanlar elektrikli trenler ve küçük otobüslerle seyahat ediyorlar. Etrafta bolca bisiklet ve vatandaşlarca paylaşılan az sayıda araba var. Bir yerden bir yere gitmek de postanın ulaşması da günler sürüyor. Üretim atölyeleri şehirlerde, kapıları şehirlerin merkezine açık bakacak şekilde yerleşmiş durumdadır.

Üretim gönüllü kooperatifler ve birliklerce organize ediliyor. Her bireyin kendi üretici girişimini oluşturmak veya bir başkasına dahil olma özgürlüğü var. Yapılacak bir kâr olmadığı veya sermaye edilecek bir mülk olmadığı için günlük tatmin ve doygunluğu çoğaltmak dışında dürtü yok. Her on günde bir her Anarres sakini bir gününü ortak işe ayırmak zorunda. İnsanlar her 10 günde 6 ila 8 günü, günde 4 ila 7 saat çalışarak geçiriyorlar. Çalışmak gönüllü bir eylem ama başka yapacak bir şey olmadığı ve yapmayanlar için ciddi bir küçümseme unsuru olduğu için hemen herkes çalışıyor. Merkezi bir bilgisayar sistemi çalışanların iş tercihlerini farklı kooperatiflerin ihtiyaçları ile çakıştırmakta. Böylelikle insanlar kendi becerilerini geliştirerek uzmanlaşmaktalar fakat aynı zamanda temizlik, inşaat ve kamu altyapısını tamir etmek gibi ortak görevlere de düzenli olarak katkı sunmaktalar. Her 4 yılda bir her Anarres sakini çölü ormanlaştırarak veya diğer temel bir kamu hizmeti yaparak 6 ay geçirmekte. Maaş kavramı yok. Gıda, barınma, ısıtma, ulaşım gibi temel ihtiyaçlar kolektif olarak karşılanmakta; geri kalanı için ise insanlar yaratıcılıklarını kullanmakta. Kaynak tahsisi değişik yerleşimlerde alt birimleri bulunan merkezi bir komite tarafından gerçekleştiriliyor. Bu komite gıdayı doğrudan gıda müştereklerine aktarıyor ve kamu hizmetlerinin inşasını organize ediyor. Daha kalıcı üyeler demokra-

tik biçimde seçilmekle birlikte bu komitenin üyeleri kura ile seçiliyor ve kimse uzun bir süre gücü elinde bulundurmuyor. Peki Anarres bir ütopya mı bir distopya mı? Bir planlı ekonomik küçülme vizyonu mu? Bana çekici gelen bir gelecek tahayyülü mü yoksa Dünya'nın gittiğini tahmin ettiğim kıyamet sonrası bir manzaranın parçası mı? Anarres'te sanat, temel bilimler ve beşeri bilimler çok gelişmiş durumdadır. Kazanılacak bir kâr veya edinilecek bir fikri mülkiyet olmadığı için, uygulamalı bilimler ve üretim teknolojilerinin gelişmesi için de pek bir sebep yok. Anarres sakinleri kendileriyle birlikte ihtiyaç duydukları teknoloji, ekipman ve gelişmiş bilgiyi Urras'tan göç ederken getirdiler. Bu kaynakları korudu ve yenilediler fakat genişletmediler.

Anarres'te herhangi bir ordu veya polis yok. Peki öyleyse bütün bunları bir arada tutan şey nedir? Kazanılacak bir şey olmadığı ve kimse orada yaşamak istemediği için kimse Anarres'i işgal ile tehdit etmiyor. Mülkiyet olmadığı için hırsızlık da yok. Toplum içinde seyrek de olsa bireysel şiddete rastlanıyor. Yanlış anlaşılmasın: anti-sosyal davranış biçimlerine karşı pek çok dolaylı cezalandırma ve yaptırım var; ve güçlü komünal etik ve normlar kümesi herkesi hizada tutuyor. Beleşçilik yapanlar veya bireyselleşenler veya "sahip olmak" isteyenler toplumlarınca dışlanıyor. Keyifleri bilirse kasabanın dışına taşınabilirler ama eğer 'sahip olmak' isterlerse tek başlarındalar – Anarres sakinlerinin 'özelciler' olarak adlandırdığı bu kesimlere kolektif hizmetler sağlanmıyor.

Urras standartlarına göre hayat burada zor, kirli ve kanâatkar. Yine de Anarres sakinleri için birbirleri var ve ortak geçmiş ve kaderleriyle bağlanmış durumdadır birbirlerine. İyi geçen yıllarda, artığın (surplus) keyfini sürmek ve bunu tüketmek için pek çok eğlence düzenliyorlar (Anarres'te yatırım için her hangi bir birikim yapılmıyor). Kötü yıllarda ise, örneğin kuraklık vurduğunda, tayın yapıyor ve insanlar sevmedikleri işlerde çalışmak zorunda kalabiliyor. Anarres sakinleri pek az durumda aç kalıyorlar ama kaldıklarında da hep birlikte aç kalıyorlar.

Anarres bir cennet bahçesi değil. Anarres'te her şey saydam ve ayrılmayla olmadığı sürece diğerlerinin bakışlarından kaçış yok. Anarres bir münzevinin, yalnızın veya bireysel birinin yeri değil. Dışlanmışlar için Anarres bir cehennem zira; dahası farklılaşmak yahut bilgi birikimlerinin veya bireysel yaratıcılıklarının sınırlarını zorlamak isteyenler için de boğucu bir yer olduğu söylenebilir. Güç yataylaşmış olmakla beraber, kaçınılmaz olarak, bazı bireyler bölüşüm kurumlarının çekirdeğine imtiyazlı erişim sağlamış durumdadır. Dahası her kuraklıkla beraber bürokrasi, büyümek suretiyle, toplumun gönüllü birliklerinin sürekli olarak daha fazlasını kendi içinde öğretmekte. Polis gücü veya fiziksel şiddet olmamasına rağmen, görünmeyen, vahşi bir zihinsel polis, bir ortak mantık silsilesi ve herkesi özgür olduklarında bile işlerine sıkı sıkıya tutunduran bir normlar ağı mevcut. Yine de her şey herkes

1- Ursula K. Le Guin, Mülksüzler (Metis Yayınları: 1. basım Ocak 1999, 13. Basım Eylül 2013, çev. Levent Mollamustafaoğlu). Ursula K. Le Guin dünyanın en başarılı ve meşhur bilim kurgu yazarlarından biridir (www.ursulaklequin.com/). Alternatif sosyal bünyalar hakkındaki fantazileri tesadüfi değildir: kendisi modern antropolojinin kurucularından birisi olan Alfred Kroebe'in kızı

tarafından elde edilebilir. Sürekli devrim; merkezileşmeyi, Merkezi Komite'yi ve ortaya çıkan elitleri alenen eleştiren ve kendi alternatif yapılarını kurmak isteyen kolektiflerin sloganı. Mesele parayla veya özel mülkiyetle yaşamamamız gerektiği veya ekolojik bir felakete yol alıyormamız değil. Esas mesele, kendimizi düşünemeyecek olanı düşünmeye zorlamamız.

Peki Anarres bir ütopya mı bir distopya mı? Bir planlı ekonomik küçülme vizyonu mu? Bana çekici gelen bir gelecek tahayyülü mü yoksa Dünya'nın gittiğini tahmin ettiğim kıyamet sonrası bir manzaranın parçası mı?

LeGuin'in başarısı ne bir ütopya ne de bir distopya sunuyor olmasında. Böylelikle iyisiyle kötüsüyle insan toplumunun alternatif bir organizasyonunu tanımlıyor bize². Bilim kurgu nereye gittiğimizi söylemez veya nereye gitmemiz gerektiğini dikte etmez; hayal gücümüz için imkanlar açar. LeGuin böylelikle bizleri eğer özel mülkiyet, para ve hükümet olmasaydı ve ekolojik limitler altında yaşasaydık, hayatımızın nasıl olabileceğine dair düşünmeye davet ediyor. Mesele parayla veya özel mülkiyetle yaşamamamız gerektiği veya ekolojik bir felakete yol alıyor olmamız değil. Esas mesele kendimizi düşünemeyecek olanı düşünmeye zorlamamız. Bunu zihinlerimizde bir kez 'görmüşken', hayal gücümüz üzerindeki sınırlar olmadan şimdi bugün neleri değiştirebileceğimizi kurgulamakta esas mesele³.

LeGuin'in bir araya getirdiği pek çok fikir – iş paylaşımı, azaltılmış çalışma saatleri, ortak barınma, ulaşım ve tüketimin paylaşımı, yatay ve doğrudan karar alma biçimleri, ekolojik limitler, biyo-bölgecilik, açık sınırlar, üretim ve tüketim kooperatifleri, teknolojik ilerlemeden ziyade var olanın korunması, kanâatkarlık ve artığın kolektif eğlenceyle yok edilmesi – hali hazırda planlı ekonomik küçülme (degrowth) tartışmalarında yer alan konular⁴. Bunların bazıları halihazırda benim yaşadığım şehir olan Barselona'da hayata geçmiş durumda; belediyenin kurduğu oldukça iyi bir bisiklet paylaşımı sistemi ve büyümekte olan organik gıda üretici-tüketici kooperatifleri ağı mevcut. Burada #15M (indignados) hareketiyle meydanlara çıkan insanlar doğrudan demokrasi çağrılarını yaptılar ve yatay karar alma biçimlerini deneyimlediler. Varacağı sonuç tam olarak Anarres gibi olmayacağı (ve olmasına gerek de olmadığı gibi) büyümesi durmuş re-

fah içinde bir ekonominin geleceğinin kaçınılmaz olarak bu tip inisiyatifler ve reformlardan geçeceğine inanıyorum.

Peki Anarres çekici bir gelecek tahayyülü mü? Avrupa ve Amerika'nın farklı yerlerinde çeşitli eko-komünler ve ortak barınma biçimleri kuranlar için Anarres'teki hayatın çarpı benzerlikleri olsa gerek⁵. Başka insanların zorluk olarak gördükleri yaşam biçimleri, Anarres'lileri olduğu gibi, bu insanlara da keyif veriyor. Neticede Anarres'in güzelliği de onu görmesini bilenler için. Romanın 350 sayfasını yalayıp yuttuktan sonra, ben şahsen Urras yerine Anarres'te kalıp yaşamayı ve orada değişim için mücadele etmeyi roman kahramanının tarafını tutuyorum. Sizler de okumalı, düşünmeli ve kendi kararınızı vermelisiniz.

Giorgos Kallis, Barselona Otonom Üniversitesi'nde Çevre Bilimleri ve Teknolojisi Enstitüsü'nde ICREA Profesörü'dür. Bu metin ilk olarak bir dizi düşünürü "Devamlı ekonomik büyüme olmadan nasıl başarılı bir ekonomi yaratabiliriz?" sorusunu soran Center for Humans and Nature'in blogunda şu adreste yayınlanmıştır: <http://www.humansandnature.org/economy---giorgos-kallis-response-37.php>

Çeviren: Ethemcan Turhan

2- LeGuin'in yaklaşımı, eserlerinin altında yatan siyaset ve katkısı için referans: Laurence Davis and Peter G. Stillman, eds., *The New Utopian Politics of Ursula Le Guin's The Dispossessed* (Oxford, U.K.: Lexington Books, 2005).

3- Ütopik tahayyülün ve siyaset ile sosyo-ekolojik alternatifler hakkındaki mevcut tartışmadaki rolü hakkında mükemmel bir akademik katkı için bkz. David Harvey, *Umut Mekanları* (Metis: 2008, çev. Zeynep Gambetti).

4- Mülksüzler'i okuduktan sonra, planlı ekonomik küçülme hareketinin en önemli entellektüel referanslarından biri olarak bilinen eko-filozof Andre Gorz'un bir kitabının dipnotunda, LeGuin'in Anarres'ini gördüğü en canlı ve detaylı kanâatkar, büyümeyen ve hiyerarşik olmayan toplum tanımını olduğunu belirttiğini gördüm. İlginç bir şekilde, Gorz bu makalesinde güncel kompleks toplumumuzun Anarres-tipi bir esaslı basitleştirmesi olasılığını reddetmekteydi. Bunun yerine, kapitalist ilişkileri endüstriyel üretime hapsedmek suretiyle, mevcut organizasyon tipinin radikal bir eko-sosyal-demokratik reformlarla dönüşümü çağrısını yapmaktaydı.

5- Örneğin bkz. C. Cattaneo and M. Gavalda, "The Experience of Rurban Squats in Collerola, Barcelona: What Kind of Degrowth?" *Journal of Cleaner Production* 18, no. 6 (2010): 581-89, ve M. Lietaert, "Cohousing's Relevance to Degrowth Theories," *Journal of Cleaner Production* 18, no. 6 (2010): 576-80.

